

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 26.

Tisdagen den 21 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 241, med förslag till lag om domkapitel m. m. och nr 242, angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var för sig samt hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande skrivelse och proposition:

nr 237, med tillkännagivande att en i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning bebådad framställning angående anslag till byggnadsarbeten vid statens maskin- och redskapsprovningsanstalter icke kommer att föreläggas riksdagen; och

nr 239, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Vid härfå skedd föredragning av propositionen, nr 240, med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt med mera yttrade *Vid remiss av propositionen nr 240.*

Herr *Ossbahr*: Det är icke min avsikt, herr talman, att inleda någon egentlig remissdebatt på denna fråga. Det finns dock ett par omständigheter, som jag finner vara så anmärkningsvärda, att jag icke kan underlåta att påtala desamma.

Jag vill till en början erinra därom, att denna proposition avlämnades i lördags, men att den icke utdelats till kammarens ledamöter förr än i dag, tisdag, sålunda blott några timmar innan den skall remitteras till vederbörande utskott. Jag måste för min del finna det vara ganska betänkligt, att den tid, som skall stå riksdagsmännen till förfogande för granskning av propositionen och eventuellt utarbetande av motioner, på detta sätt i realiteten blir begränsad med icke mindre än tre dagar. Allra helst när en proposition avlämnas så sent under riksdagen som vid denna tid, då riksdagsarbetet i övrigt är ganska pressande, är det av synnerlig vikt, att den grundlagsenliga motionstiden icke på detta sätt bli reducerad. Jag kan förstå, att annat brådskande arbete föranlett denna försening, men jag finner för min del, att det hade varit bättre, att propositionen icke avlämnats förrän i dag eller samtidigt med att den kunnat utdelas till riksdagens ledamöter.

Jag vill vidare påtala den omständigheten, att propositioner av stor betydelse och omfattning avlämnas så sent under riksdagen, som fallet blivit vid åtskilliga tillfällen. Jag vågar påstå, att det råder ett ganska utbrett missnöje bland riksdagens ledamöter med detta sätt att uppskjuta propositionernas avlämnande till denna sena tidpunkt.

Jag har med det sagda självfallet icke gjort någon erinran emot att denna

Vid remiss av propositionen nr 240. (Forts.)

proposition öfverhuvud avlämnats, men jag har velat göra en erinran emot att den avlämnats vid en så sen tidpunkt, som fallet varit, och jag har vidare velat göra en erinran däremot, att den icke kunnat utdelas till kammarens ledamöter förr än tre dagar efter dess avlämnande.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, anhålla, att motionstiden i anledning av denna proposition utsträckes till det sammanträde, som infaller näst efter tjugo dagar från propositionens avlämnande.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma inom kammaren avgivna yttrandet till behandling av lagutskott.

Med bifall till det av herr Ossbahr framställda yrkandet beslöt kammaren att till det sammanträde, som infölle näst efter fredagen den 8 nästinstundande maj månad, utsträcka tiden för avgivande av motioner i anledning av förevarande proposition.

§ 3.

Härefter föredrogos var efter annan de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid

till särskilda utskottet motionerna:

- nr 735 och 736 av herr *Lovén*;
- nr 737 av fru *Eklund* och fröken *Wellin*;
- nr 738 av herr *Holmgren m. fl.*;
- nr 739 av herr *Holmgren*;
- nr 740 och 741 av herr *Ossbahr*;
- nr 742 av herr *Björklund*;
- nr 743 av herr *Lithander m. fl.*;
- nr 744 av herr *Holmström m. fl.*; och
- nr 745 av herr *Nilsson i Karlstad m. fl.*; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 746 av herr *Aqvist*.

§ 4.

Härpå föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 10 och 75.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets memorial:

nr 30, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 6 av bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

nr 31, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 14 av bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.; och

nr 32, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 22 av bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna blevo av kammaren godkända.

§ 6.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 33—37 och andra lagutskottets utlåtanden nr 31—36.

§ 7.

Slutligen föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 37, i anledning av remiss från andra kammaren av motionen nr 360 angående avskaffande av höstmönstringarna för värnpliktiga; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ordet lämnades nu på begäran till herr **Herou**, som anförde: Herr talman! Jag anhåller, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 239 måtte utsträckas till tjugo dagar.

Denna hemställan bifölls.

§ 9.

Avgåvos följande motioner om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 232, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt m. m., nämligen:

nr 747 av herr *Skoglund m. fl.*;

nr 748 av herr *Lundell*; och

nr 749 av herr *Carleson*.

Vidare avgåvos två motioner i anledning av nyssnämnda proposition nr 232, nämligen:

nr 750 av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*; och

nr 751 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*.

Härefter avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Skoglund m. fl.*:

nr 752, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående försvarsväsendets ordnande;

nr 753, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 226, med förslag till värnpliktslag;

nr 754, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 228, angående vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 755, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 229, angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält;

herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*:

nr 756, i anledning av propositionen nr 225;

nr 757, i anledning av propositionen nr 226;

nr 758, i anledning av propositionen nr 228; och

nr 759, i anledning av propositionen nr 229;

herr *Meyerhöffer m. fl.*:

nr 760 och 761, i anledning av propositionen nr 225;

nr 762, i anledning av propositionen nr 226; och

nr 763 och 764 i anledning av propositionen nr 225;

herrar *Meyerhöffer* och *Nilsson* i Antnäs, nr 765 och 766, i anledning av propositionen nr 225;

herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*, nr 767 och 768, i anledning av propositionen nr 225;

herrar *Nilsson* i Antnäs och *Johansson* i Tväråselet, nr 769, i anledning av propositionen nr 225;

herrar *Nilsson* i Antnäs och *Meyerhöffer*, nr 770, i anledning av propositionen nr 226;

herr *Laurén*, nr 771 och 772, i anledning av propositionen nr 225;

herr *Thorell m. fl.*, nr 773, i anledning av propositionen nr 225;

herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*, nr 774, om avslag å Kungl. Maj:ts propositioner, nr 225 *m. fl.*, angående försvarsväsendets ordnande;

herr *Andersson* i Grimbo *m. fl.*, nr 775, i anledning av propositionen nr 225;

herr *Lithander*, nr 776, i anledning av propositionen nr 225; samt

herr *Kilbom m. fl.*, nr 777, om avslag å propositionen nr 225.

Ytterligare avlämnades följande motioner i anledning av propositionen nr 225, nämligen:

nr 778 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;

nr 779 av herr andre vice talmannen *Jeppsson m. fl.*;

nr 780 och 781 av herr andre vice talmannen *Jeppsson*;

nr 782 av herr *Holmgren m. fl.*;

nr 783 och 784 av herr *Holmgren*;

nr 785 av herr *Pehrsson* i Göteborg *m. fl.*;

nr 786 av herr *Olsson* i Staxäng *m. fl.*;

nr 787 av herr *Gardell* i Gahns *m. fl.*; samt

nr 788 och 789 av herr *Ossbahr*.

Herr *Ossbahr* avlämnade vidare en motion, nr 790, i anledning av propositionen nr 226.

Härefter avgåvos följande motioner i anledning av propositionen nr 225, nämligen:

nr 791 av herr *Vougt m. fl.*;

nr 792 av herr *Magnusson* i Skövde *m. fl.*;

nr 793 av herr *Sundström*;

nr 794 av herrar *Lind* och *Mårtensson*; samt

nr 795 av herr *Lind*.

Herr *Gardell* i Stenstu avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 796, i anledning av propositionen nr 226.

Slutligen avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr andre vice talmannen *Jeppsson m. fl.*, nr 797, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, med förslag till lantarbetstidslag;

herr *Magnusson* i Skövde, nr 798, likaledes i anledning av propositionen nr 230;

herrar *Hansson* i Rubbestad och *Andersson* i Grimbo, nr 799, om avslag å propositionen nr 230;

herr *Wallén m. fl.*, nr 800, i anledning av propositionen nr 230; samt

herr *Lundell m. fl.*, nr 801, om avslag å propositionen nr 230.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

§ 10.

Interpellation. Herr *Spångberg*, som på begäran erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Den allmänna löneställningen för de lägre statstjänarna har ständigt varit låg.

Interpellation. (Forts.)

Kristiden med dess prisstegring medförde ytterst svåra förhållanden för de olika lägre statstjänargrupperna, då de under en lång tid ej erhöles någon som helst kompensation för dyrtiden.

Då riksdagen år 1920 fastställde grunder för utgående dyrtidstillägg, vilka grunder togo viss hänsyn till de lägst avlönade statstjänarnas ekonomiska ställning på grund av de av kristiden förorsakade dyra levnadskostnaderna, framgick dock av gjorda uttalanden att dessa grunder icke voro lagda så, att de gävo full kompensation för dyrtiden. Sålunda anförde statsutskottet vid sin behandling av ovannämnda grunder följande: »Det har för utskottet framstått såsom en angelägenhet av synnerligen stor betydelse att statstjänarna snarast möjligt erhålla en tillfredsställande kompensation för den på grund av världskriget inträffade prisstegringen. Under de rådande statsfinansiella förhållandena har utskottet visserligen icke funnit det vara möjligt att nu åstadkomma sådana höjningar i dyrtidstillägget, som i vissa motioner i ärendet påyrkats, men utskottet har dock ansett det nödvändigt, att åtgärder vidtagas, som i större utsträckning än Kongl. Maj:ts förslag medgiver tillgodose kraven på kompensation för prisstegringen.»

Redan 1921 och sedan vid 1923 års riksdag försämrades de dåliga grunderna för dyrtidstillägget ytterligare.

Någon förbättring har sedan dess icke genomförts, vilket orsakat ett berättigat missnöje bland de lägst avlönade statstjänarna. Framställningar om full kompensation för dyrtiden (jag hänvisar bl. a. till de av socialistiska gruppen väckta motionerna om provisoriskt lönetillägg) ha avslagits. Riksdagen har därvid åberopat statsfinansiella och budgetära skäl, vilka omöjliggjort ett tillmötesgående.

Då 1928 års lönekommitté tillsattes, väcktes den förhoppningen att lönefrågan äntligen skulle få sin lösning. År 1930 framlade kommittén ett betänkande. År efter år har emellertid gått utan att regeringen framlagt något förslag.

Då det statsfinansiella läget nu betecknas som gott, kan ej längre de skäl som förut anförts lägga hinder i vägen för den berättigade och så länge väntade löneregleringen.

På många platser ha också avhållits stora statstjänarmöten där krav ställts på lönereglering eller omedelbart provisoriskt lönetillägg. Sådana möten ha hållits bl. a. i Gävle, Göteborg, Uppsala, Söderhamn m. fl. platser.

De uttalanden som gjorts gå samtliga ut på att åtgärder med lönereglerande verkningar vidtagas under innevarande riksdag. Som exempel härpå kan anföras följande avsnitt ur ett uttalande vid ett möte i Gävle omfattande statstjänare tillhörande Svenska järnvägsmannaförbundet, Sveriges lokomotivmannaförbund, Postmannaförbundet, Telegrafverkets personalförbund, Svenska tullmannaförbundet och Svenska fångvårdsmannaförbundet:

»Den vid statsverken allt fort pågående rationaliseringen och de allt större fordringar som ställas på personalen samt de av riksdagen beslutade stödåtgärderna till jordbruket, vilka senare medfört fördyrade livsmedel och därigenom för statstjänarna minskad reallön, motiverar ytterligare behovet av en snar reglering av statstjänarnas löner.

Mötet anser i full anslutning till den av statstjänarnas organisationer gjorda framställningen, som sitt oavvisliga krav att statstjänarnas lönefråga med det snaraste måste lösas. I samband härmed vill mötet såsom ett ofrånkomligt krav framföra yrkandet om ett provisoriskt lönetillägg från och med innevarande år i avvaktan på frågans definitiva lösning.»

Härtill kan ytterligare konstateras att statstjänarna överallt allvarligt väntat att lönereglering skulle komma att genomföras innevarande år.

Interpellation. (Forts.)

Med hänvisning till vad här framhållits anhåller jag att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande spörsmål:

1) Ämnar regeringen till årets riksdag framlägga förslag om lönereglering, innebärande löneförbättring för personalen vid statens verk?

2) Om detta ej kan ske, ämnar regeringen i så fall föreslå tillfällig lönereglering tills förslaget kan framläggas?

3) I motsatt fall, vad är anledningen till att lönereglering för dessa grupper alltjämt, trots det goda budgetära läget, uppskjutes?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 11.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista främst bland två gånger bordlagda ärenden skola uppföras sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 och andra lagutskottets utlåtande nr 30 i nu nämnd ordning.

Denna hemställan bifölls.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till förbättring av förläggningsförhållandena å Järvafältet;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för löjtnanten vid fortifikationen A. Nyblom att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för inköp av tomt och uppförande av beskickningshus i Warszawa;

nr 163, angående avlöningsanslag till riks försäkringsanstalten för budgetåret 1936/1937;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa vid tågolycka skadade personer;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för statens väginstitut;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förrådsbyggnad i Älvsjö i Stockholm m. m.;

nr 168, i anledning av väckta motioner om statlig automobiltrafik mellan Pajala och Kiruna; och

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1936/1937 m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 172, i anledning av väckta motioner angående delning av mark, som förut använts till väg; och

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstiden vid automatisk tillverkning av fönsterglas m. m.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

nr 39, i anledning av väckt motion om viss ändring i tjänstepensionsreglementet för arbetare;

nr 40, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till övergångsbestämmelserna i tjänstepensionsreglementet för arbetare;

nr 41, i anledning av väckt motion om förhöjning av pensionsförmånerna för viss lärarpersonal vid folk- och småskolor; och

nr 42, i anledning av väckt motion om rätt till familjepension för vissa folk-skollärare, som avgingo med tjänstepension under år 1919;

andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av väckt motion om utvidgning av rätten att erhålla lindring i de mindre bemedlades kostnader för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av väckt motion angående egnahemsväsendets organisationsformer;

nr 54, i anledning av väckta motioner om bemyndigande för Kungl. Maj:t att försälja tomter å hamnområden, tillhöriga statens fiskehamnar;

nr 55, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 10 § i lagen om allmänna vägar;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till befrämjande av mejerihanteringen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 upptagna anslaget till åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen jämte en i ämnet väckt motion.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 22 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 16 innevarande april.

§ 2.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 241, med förslag till lag om domkapitel m. m. hänvisades densamma, såvitt anginge dels avlöningsstat för domkapitlens expeditioner, dels anslag till Domkapitlens expeditioner: Avlöningar, dels ock anslag till Domkapitlens expeditioner: Omkostnader, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogs samt överlämnades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts jämväl å bordet vilande proposition, nr 242, angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs var efter annan de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid:

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 747 av herr *Skoglund m. fl.*;

nr 748 av herr *Lundell*;

nr 749 av herr *Carleson*;

nr 750 av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*; och

nr 751 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*;

till särskilda utskottet motionerna:

nr 752—755 av herr *Skoglund m. fl.*;

nr 756—759 av herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*;

nr 760—764 av herr *Meyerhöffer m. fl.*;

nr 765 och 766 av herrar *Meyerhöffer* och *Nilsson* i Antnäs;

nr 767 och 768 av herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*;

nr 769 av herrar *Nilsson* i Antnäs och *Johansson* i Tväråselet;

nr 770 av herrar *Nilsson* i Antnäs och *Meyerhöffer*;

nr 771 och 772 av herr *Laurén*;

nr 773 av herr *Thorell m. fl.*;

nr 774 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*;

nr 775 av herr *Andersson* i Grimbo *m. fl.*;

nr 776 av herr *Lithander*;

nr 777 av herr *Kilbom m. fl.*;

nr 778 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;

nr 779 av herr andre vice talmannen *Jeppsson m. fl.*;

nr 780 och 781 av herr andre vice talmannen *Jeppsson*;

- nr 782 av herr *Holmgren m. fl.*;
 nr 783 och 784 av herr *Holmgren*;
 nr 785 av herr *Pehrsson* i Göteborg *m. fl.*;
 nr 786 av herr *Olsson* i Staxäng *m. fl.*;
 nr 787 av herr *Gardell* i Gahns *m. fl.*;
 nr 788—790 av herr *Ossbahr*;
 nr 791 av herr *Vougt m. fl.*;
 nr 792 av herr *Magnusson* i Skövde *m. fl.*;
 nr 793 av herr *Sundström*;
 nr 794 av herrar *Lind* och *Mårtensson*;
 nr 795 av herr *Lind*; och
 nr 796 av herr *Gardell* i Stenstu *m. fl.*; samt
 till behandling av lagutskott motionerna:
 nr 797 av herr andre vice talmannen *Jeppsson m. fl.*;
 nr 798 av herr *Magnusson* i Skövde;
 nr 799 av herrar *Hansson* i Rubbestad och *Andersson* i Grimbo;
 nr 800 av herr *Wallén m. fl.*; och
 nr 801 av herr *Lundell m. fl.*

§ 4.

Härefter föredrog, men bordlades åter bankoutskottets utlåtanden nr 38—42, andra lagutskottets utlåtande nr 38 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 53—57.

§ 5.

Härpå föredrogs herr *Spångbergs* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa spörsmål angående lönereglering för personalen vid statens verk; och blev ifrågavarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Till avgörande företogs sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län, dels ock en i ämnet väckt motion.

Ang. jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.

Uti en den 27 januari 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 46, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 24 januari 1936, föreslagit riksdagen att till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län för budgetåret 1936/1937 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor.

I anledning av propositionen hade i första kammaren av herr *Lindhagen* väckts en motion, nr 303, vilken hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet för behandling samt vari hemställts, bland annat, att riksdagen ville för Västerbottens och Norrbottens län antaga en provisorisk expropriationslag av i motionen angiven lydelse.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade ifrågavarande proposition och motion hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Ang. jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.
(Forts.)

Utskottet uttalade i sin motivering bland annat följande:

»Enligt utskottets mening bör emellertid med anledning av den omständigheten, att utredning pågår rörande egnahemsorganisationen i dess helhet, och med hänsyn till önskvärdheten att ett avbrott av provisorisk natur icke göres i egnahemsnämndernas verksamhet några förändringar i organisatoriskt hänseende beträffande egnahemsnämnderna överhuvud taget icke nu vidtagas.

Utskottet ställer sig alltså på den ståndpunkten, att resultatet av 1936 års egnahemsutredning bör avvaktas, innan ändringar i nuvarande organisation vidtagas, samt att till följd härav de nuvarande egnahemsnämnderna böra ombesörja den jordanskaffningsverksamhet, till vilken medel begärts i förvarande proposition. Det föreligger enligt utskottets mening all anledning att antaga, att egnahemsnämnderna komma att med intresse verka för att det statsanslag, som ställes till deras förfogande, tillgodogöres på det för deras bygder fördelaktigaste sättet. Utskottet vill härvid uttala den förväntan, att sådana anvisningar meddelas för den jordanskaffningsverksamhet, varom här är fråga, att man vid densamma tillgodogör sig förut gjorda erfarenheter samt de lärdomar, vilka äro att vänta av de förut omtalade undersökningarna rörande de ekonomiska förhållanden, varunder jordbruket arbetade i Norrland i jämförelse med andra landsdelar.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län måtte för budgetåret 1936/1937 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor; samt

B.—D. att den i ämnet väckta motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Hage*, *Pettersson* i Hällbacken, *Jacob Hansson*, *Alfred Andersson* och *Andersson* i Tungalsta, vilka ansett, att utskottet i sin motivering, vilken reservanternas i övrigt biträdde, bort i stället för ovan intagna uttalande anföra följande:

»Utskottet anser i likhet med departementschefen att, då staten ensam skall bära riskerna för ifrågavarande jordanskaffningsverksamhet, statens inflytande bör stärkas. Utskottet biträder vad departementschefen föreslagit att egnahemsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län förstärkas med två av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Härigenom vinnes att statens representanter vid behandling av dylika ärenden komma i majoritet, vilket utskottet anser vara rimligt och riktigt med hänsyn till den ställning staten kommer att intaga till verksamheten.»; samt

av herr *Lindhagen*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! I fråga om utskottets hemställan har jag intet annat yrkande än om bifall till detsamma, nämligen att riksdagen under nionde huvudtiteln måtte anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.

Däremot har jag i fråga om motiveringen tillsammans med några kamrater inom utskottet avgivit en reservation. Utredningsmannen, landshövding *Mannerfelt*, har framlagt förslag om att denna jordanskaffningsverksamhet, för

Ang. jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.

(Forts.)

vilken risken helt och hållet vilar på staten, skall handhavas av en särskild styrelse. Emellertid är frågan om jordanskaffningsverksamheten för närvarande föremål för utredning i samband med egnahemsutredningen, och därför har departementschefen icke ansett att man på denna punkt bör följa utredningsmannens förslag. Däremot har statsrådet ansett att man skulle förstärka egnahemsstyrelsen i Västerbottens och Norrbottens län med av Kungl. Maj:t utsedda ytterligare två ledamöter, varigenom vid behandlingen av de frågor som röra jordanskaffningen det skulle bli en styrelse på 7 personer, där staten hade majoritet. Som jag sade faller hela risken härvidlag på statsverket till skillnad från vad som är förhållandet vid egnahemsrörelsen i övrigt, där ju hushållningssällskapen få påtaga sig riskerna, ehuru de få vissa procents bidrag till den s. k. riskfonden för bestridande av en del kostnader.

Utskottet har emellertid icke velat vara med om detta. Men jag anser att då staten här offrar 800,000 kronor, så är det inte för mycket begärt att staten också skall ha majoritet i den styrelse, som skall såväl inköpa jord som sedan även upplåta densamma. Detta har varit orsaken till att jag för min del icke kunnat biträda utskottets motivering.

Från vissa håll inom utskottet har uttalats ett synnerligen starkt förtroende för hushållningssällskapen och särskilt egnahemsnämnderna. Jag vill då hoppas att detta förtroende skall räcka till nästa vecka, då vi få behandla ett förslag från jordbruksutskottet som gäller inrättandet av en lantbrukskola i Norrbottens län. Jag hoppas att om riksdagen i dag visar sitt förtroende för Norrbottens läns hushållningssällskap, riksdagen också skall göra det senare.

Herr talman! Jag skall inte längre upptaga tiden. Jag ber med dessa ord att i vad gäller motiveringen få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Skoglund**: Herr talman! Jag skulle med glädje ha tillstyrkt den kungl. propositionen, om jag varit övertygad att den skulle medföra förbättrade förhållanden för de människor, som genom de penningar vi nu gå att anslå skola få jordbruk. Tyvärr måste jag säga, att då jag varit med om att tillstyrka propositionen detta skett med tvekan. Jag är rädd för att vi skola få uppleva att de personer, som bli delaktiga av de förmåner som statsmakterna avse att skapa med detta anslag, komma att få föra en hårdare kamp för tillvaron än kanske någon annan befolkningsgrupp i vårt land.

Utskottet har i sin motivering på sidan 18 en mening, som jag för min del skulle velat ha tydligare formulerad. Det heter där: »Utskottet vill härvid uttala den förväntan, att sådana anvisningar meddelas för den jordanskaffningsverksamhet, varom här är fråga, att man vid densamma tillgodogör sig förut gjorda erfarenheter samt de lärdomar, vilka äro att vänta av de förut omtalade undersökningarna rörande de ekonomiska förhållanden, varunder jordbruket arbetar i Norrland i jämförelse med andra landsdelar.» Jag skulle vilja uttyda detta utskottets uttalande på sådant sätt, att man även bör noga beakta de mindre goda erfarenheter som gjorts på detta område, och att man icke får hänge sig åt någon överdriven optimism.

Under förhoppningen att man kommer att gå försiktigt fram har jag varit med om att i huvudsak tillstyrka den kungl. propositionen. Jag delar dock utskottets uppfattning, att man icke skall följa Kungl. Maj:ts förslag att skapa ett särskilt organ som skall handhava jordanskaffningsverksamhet, utan jag tror att man med förtroende kan överlämna detta till de respektive länens egnahemsnämnder, som ha en stor erfarenhet och säkerligen också god

Ang. jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.
(Forts.)

kännedom om förhållandena på de olika orterna. Läger man härtill, att det pågår utredningar om egnahemsverksamhetens fortsatta utveckling och bestånd, så har allt detta varit orsaker för oss inom utskottet att icke följa Kungl. Maj:t på den punkten, även om åtminstone jag villigt erkänner att Kungl. Maj:ts förslag i detta fall är mera försiktigt och bättre avvägt än utredningsmannens förslag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Brännström** i Skellefteå: Herr talman! Med hänsyn till mitt mångåriga arbete inom egnahemsnämnden i Västerbottens län och de erfarenheter jag gjort under denna verksamhet har jag ansett mig berättigad att här säga några ord.

Jag vill då först uttala min tillfredsställelse över att denna kungl. proposition förelagts riksdagen. Den innebär en rationalisering av jordanskaffningsverksamheten för egnahemsnybildningen i de tvenne nordligaste länen, samtidigt som därigenom även jordanskaffningen för fullständigande av de många ofullständiga jordbruken därstädes kommer att underlättas. Det är en erfarenhet som vi, som biträtt vid handhavandet av egnahemsverksamheten, nogsamtt fått erfaras, att åtskilligt brustit beträffande jordanskaffningen. Detta är också någonting som såväl i utredningsmannens betänkande som i den kungl. propositionen är tillräckligt omvittnat.

Då detta förslag vid den förberedande behandlingen i jordbruksutskottet blivit tillstyrkt, har man den allra bästa förhoppning att även riksdagen i dag skall gå med på detsamma. Emellertid får man inte hysa alltför stora förhoppningar på jordbruksnybildningen och dess framtid i dessa nordligaste landsdelar. Det är ju så att man där icke gärna kan lita enbart till jordbruk, men jordbruk i förening med vissa biinkomster kan bereda en draglig utkomst. Den del av befolkningen i Västerbottens län som huvudsakligen sysselsätter sig med och har sin väsentliga utkomst av jordbruket är till och med större än i många andra sydligare län.

Meningsskiljaktigheter ha egentligen endast rört sig om lämpligaste organet för handhavandet av uppgiften i fråga. Utredningsmannen föreslog en särskild organisation för handhavande av jordanskaffningsverksamheten. Detta mötte motstånd och gensägelse ifrån alla de håll, där man hade praktisk erfarenhet på hithörande område. Man ansåg att det här icke borde bli fråga om att skapa nya organ utan tvärtom fråga om en centralisering av de nuvarande, splittrade organen, som haft hand om dessa ärenden. I det fallet har departementschefen följt de yttranden och utlåtanden, som förordat en centralisering i stället för en decentralisering, d. v. s. skapandet av ännu flera institutioner för handhavande av dessa frågor. Departementschefen föreslog nämligen att egnahemsnämnderna, som skola ha hand om denna verksamhet, skulle utökas med två av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, varigenom Kungl. Maj:t erhöles majoritet i egnahemsnämnderna. Rent teoretiskt sett kan det ju synas vara riktigt, att när staten vedervägar pengarna, bör den också ha majoritet inom den styrelse, som har att bestämma i detta avseende. Jag tror att denna fråga är av ganska liten praktisk betydelse, åtminstone under den övergångs- eller den provisorietid som det här är fråga om — jag menar tiden innan den nu igångsatta egnahemsutredningen kan framlägga sitt förslag. Jordanskaffning, jordinköp och låneförmedling äro dock frågor, som hänga så intimt samman, att jag icke tror att tillsättandet av dessa två ledamöter kommer att få någon egentlig praktisk betydelse; de skulle alltså deltaga vid be-

Ang. jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.

(Forts.)

handlingen av jordanskaffningsfrågor men icke när det gäller att förmedla lån vid övertagandet av lägenheter.

Med den erfarenhet jag vunnit härvidlag vågar jag försäkra, att egnahemsnämnderna icke komma att handla på sådant sätt — åtminstone har man försäkrat mig detta i det län jag tillhör — att man, på grund av att det varit uteslutande statsmedel man handhaft, skulle utsätta sig för några anmärkningar. Av samma skäl skulle en anmärkning lika väl kunna riktas mot egnahemsnämndernas förvaltning av de stora belopp, som gått till bostadsförbättringsarbetet. Det är statsmedel som egnahemsnämnderna haft om hand, men jag tror icke att ute i landet försports någon anmärkning mot egnahemsnämnderna för att de på detta område skulle ha handlat lättvindigt.

Jag är förvissad om att genomförandet av utskottets föreliggande förslag kommer att vara till gagn. Man kommer därigenom att få erfarenhet att bygga på, och när man om något år har att ta ställning till den stora frågan rörande en omläggning av statens egnahemsväsende, kan det vara bra att vara i besittning av de erfarenheter man vinner genom att nu bifalla jordbruksutskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att får yrka bifall.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr Hage: Mot den föregående talaren skulle jag vilja säga, att resultatet av denna jordanskaffningsverksamhet, varom nu är fråga, ej gärna kan bli sämre genom att egnahemsnämnderna förstärkas med två dugliga karlar. I denna nämnd, som skall syssla med dessa jordanskaffningsfrågor, bör det väl finnas majoritet för staten, när staten ekonomiskt skall garantera verksamheten. Jag tycker det är orimligt, att man inte vill gå med på ett sådant förslag. Jag skulle för övrigt tro, att denna förstärkning av egnahemsnämnderna kan medföra, att man får fram vissa nya synpunkter, som kunna bli föremål för diskussion i det här sammanhanget. Om man jämför denna verksamhet med den vanliga egnahemsverksamheten, förstår man att på sätt och vis nya synpunkter, en viss ökad livaktighet och en viss initiativkraft måste komma fram, för att man skall få något resultat. Från den utgångspunkten är det ganska rimligt, att Kungl. Maj:t föreslår att denna nämnd sammansättes på detta sätt. Detta förslag är för övrigt en kompromiss mellan två olika förslag. Det ursprungliga förslaget gick ut på att man skulle tillsätta en *särskild* nämnd för denna verksamhet. Det andra förslaget, som utskottet gått in för, innebär, att egnahemsnämnderna skulle få hand om dessa saker. Regeringens förslag är en god kompromiss mellan dessa bägge ståndpunkter. Från den utgångspunkten har jag yrkat bifall till den reservation, som är fogad till detta utlåtande, och vilken reservation innebär fullständigt bifall till regeringens förslag.

Till sist vill jag säga ännu några ord med anledning av herr Skoglunds anförande. Herr Skoglund var mycket tveksam — både här och i utskottet — om det fanns anledning att med avseende på de två nordliga länen slå in på denna jordanskaffningsverksamhet. Han yttrade, att detta kanske endast skulle resultera i elände och dylikt. Det är ju givet, att dessa människor, åt vilka man tänker giva sysselsättning, icke komma att få någon glänsande tillvaro. Den saken har jag fullständigt klar för mig. Men å andra sidan komma de troligen att få det mycket bättre än de arbetslösa människor, som existera runt om i bygderna. Jag vill erinra om, att det en gång i världen var en stark opposition mot den kolonisationsverksamhet, som startades i Norrbotten och Västerbotten. Man betonade då, att dessa kolonister hade en mycket

Ang. jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län.
(Forts.)

svår ställning, vilket de också hade. Nu förhåller det sig emellertid så, att dessa kolonister i allmänhet ej ville byta med de arbetslösa och jordbrukslösa människor, som nu kämpa med stora svårigheter runt om, särskilt i Norrbotten, vilket län, när det gäller arbetslöshetens storlek, är nummer tre i ordningsföljden bland alla länen. Därtill kommer, att Norrbotten och Västerbotten äro underskottsområden, när det gäller jordbruk. Den omständigheten är väl ett av motiven för att man vill starta en sådan här jordanskaffningsverksamhet. Slutligen är det ju bekant att industrien på grund av vissa förhållanden, som jag här ej skall gå in på, är labil och osäker; av den anledningen är det rimligt, att man gör något för dessa människor, som ha en så osäker tillvaro. Det är riktigt, att man ger dem möjligheter att i någon utsträckning ty sig till jordbruket, om det skulle brista på det ena eller andra arbetsområdet inom länet. Alla dessa synpunkter tala för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Från dessa utgångspunkter, ber jag få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. till den här föreliggande reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels ock på bifall till berörda hemställan med godkännande av den motivering, som innefattades i den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Johansson i Uppmälby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med godkännande av den motivering, som innefattas i den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 101 ja och 96 nej, varjämte en ledamot av kammaren förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med godkännande av dess motivering.

§ 7.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckta motioner om ändringar i arrendelagstiftningen, expropriationsrätt för jordbruksändamål, återupptagande av den sociala jordbruksfrågans lagvägar med mera.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft sju inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 8 av herr *Lindhagen* och nr 285 av herr *P. Verner Andersson* samt motionerna i andra kammaren nr 13 och nr 62, båda av herr *Herou m. fl.*, nr 187 av herr *Falk*, nr 362 av herr *Elmroth* samt nr 486 av herr *Petersson* i Dahl *m. fl.*

I motionen I: 8 hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte påkalla ett återupptagande av den sociala jordbruksfrågans lagvägar samt i sådant syfte kräva att för riksdagen måtte framläggas förslag till lagar:

1) om arrendatorklassens ytterligare säkerställande och slutliga frigörelse, så vitt rör permanenta arrenden, vilka ej äro hänförliga till större s. k. affärsarrenden;

2) om komplettering av ofullständiga jordbruk;

3) om förekommande av nya ofullständiga jordbruks uppkomst;

4) om bildandet av nya självförsörjande jordbruk med tillitande av mark från bolagsjord och större enskilda domäner;

5) om förbud jämväl för enskilda spekulanter att utan tillstånd förvärva jordbruk med tillhörigheter, detta med ledning av jordkommissionens betänkande den 15 december 1921 och norsk lagstiftning i ämnet;

6) om tryggheten av närbelägenhet och fruktbar samverkan mellan självförsörjande jordbruk och arbetarejordbruk; samt

7) om tryggheten av arbetarejordbrukens tillgång till varaktig arbetsförtjänst.

I motionerna I: 285 och II: 486, vilka voro i det väsentliga likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning beträffande vissa i motionerna ifrågasatta ändringar i och tillägg till den allmänna arrendelagen samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motionen II: 13 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära förslag till expropriationslagstiftning, som medförde att storgodsens och bolagens jordbruksfastigheter kunde överlätas för en jordreglering, för underlättande av jord- och skogstilldelning åt sådana jordbruk, som behövde kompletteringsareal för att deras ägare och brukare skulle bliva besuttna och för större möjligheter till jordbruksnybildning och upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade jordsökande, företrädesvis lant- och skogsarbetare.

Motionen II: 62 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära utredning och förslag angående bestämmelser, som borde utfärdas för att vid de arrendeavtal, där sociala arrendelagarna skulle lända till efterrättelse, viss maximitaxa måtte kunna fastställas för de arrendeavgifter, som erlades till jordägarna, så att icke betungande arrendeavgifter avkrävdes arrendatorn.

I motionen II: 187 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till ändring av gällande allmänna arrendelag i huvudsaklig överensstämmelse med synpunkter, som framförts i motionen. Enligt vad i motionen anförts skulle i arrendelagen föreskrivas, att samhället genom sina organ i vissa fall skulle kunna bestämma arrendebeloppen, ävensom införas tvingande bestämmelser av i huvudsak följande innehåll:

»1) att arrendeavtal skall upprättas skriftligt och omfatta en tid av minst fem år samt godkännas av härtill behörig myndighet,

2) att jordägaren är skyldig hålla för fastigheten nödiga byggnader,

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

- 3) att i fråga om syn påsynade belopp utbetalas till arrendatorn i den mån bristerna av honom avhjälpas,
- 4) att arrendebeloppet fastställs i penningar,
- 5) att avträdande arrendator erhåller företrädesrätt till förnyat arrende,
- 6) att, om arrendator enligt arrendeavtal är skyldig utföra arbete eller erlägga arrende in natura, ersättning härför skall utgå enligt i orten gängse pris.»

Slutligen hade i motionen II: 362, med åberopande av vad i motionen anförts samt andra i den däri berörda frågan — införande av lag om en moderniserad expropriationslagstiftning (för vissa jordbruksändamål) — väl kända omständigheter och förhållanden, föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i sådant avseende, vartill framställningen i motionen kunde giva anledning.

Utskottet, som behandlat de föreliggande spörsmålen i olika punkter, hemställde i *punkten I*, att motionerna I: 8 yrkandet 2), I: 8 yrkandet 4), II: 13 samt II: 362 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Herou**: Herr talman! Jag representerar en riktning i utskottet, som näppeligen har någon annan talesman i denna kammare. Då jag vidare är motionär, anser jag mig ha anledning säga några ord.

Det förefaller mig, som om bara mängden av motioner angående arrendatorernas livsfrågor liksom även innehållet i desamma giver ett klart uttryck för, att man behöver taga djärva initiativ för en effektiv arrendelagstiftning till skydd för arrendatorerna mot det godtycke och den utsugning, under vilken arrendatorerna lida. Utskottsbetänkandet bestyrker också kraftigt kravet på aktualitet, även om meningarna i utskottet äro motstridiga och förvirrande och giva uttryck åt en viss Babels förbistring. I stort sett komma tre riktningar till uttryck. Utskottsmajoriteten finner expropriationslagstiftning överflödig överhuvud taget. Flertalet av de socialdemokratiska reservanternas ställning är mera oklar. I övriga arrendefrågor uttrycktes högerns, bondeförbundets och folkpartiets ståndpunktstagande av den till leda upprepade satsen »icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda». I några oväsentligare frågor begäres förutsättningslös utredning. Flertalet socialdemokrater i lagutskottet representera en linje, som enligt herr Lindhagen är dödsmärkt, icke minst för den sociala jordfrågan. Det är ett viljelöst famlande och fromma yrkanden om förutsättningslös utredning i alla avseenden. En tredje linje representeras av herr Lindhagen, vilken vänder sig mot nya förutsättningslösa utredningar i ämnen, vilka, som han säger, äro till leda utredda. Han begär förslag på bordet i alla brännande arrendeproblem.

Det synes mig som om den s. k. realitetsbetonade politiken, som man på vissa håll berömmar sig av att föra i fruktbarande samverkan med andra partier, härigenom kommer i ny belysning. Man tror sig om att vinna resultat genom att falla undan, genom att göra eftergifter, genom att pruta av på i och för sig riktiga krav. Man skall lirka sig fram. Det tycks vara tankegången i denna politik.

Hur var det, skröt man icke ganska omåttligt över att man tvingades utsträcka den norrländska arrendelagstiftningen att gälla även för Värmland och vissa delar av Örebro län? Det var en stor sak den gången. Man gjorde det till en stor bragd. Sedan visade det sig att jordägarna förmådde sätta lagen ur funktion och att genom denna omständighet arrendatorerna i berörda områ-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

den kommo att trakasseras värre än någonsin. Bolagen trotsade riksdagens vilja. När arrendelagen föreskrev 15-årig arrendetid, skrevo bolagen 1-årig. Byggnads- och reparationskyldigheten, som ålagts bolagen, gjorde de en konst i. Den gitte arrendatorerna bära, eller fingo de bo i bristfälliga bostäder. Ersättning för uraktlåtenhet att ge arrendatorn arbete enligt avtal åsidosattes.

Hur var detta möjligt, hur kunde bolagen trotsa en lag, som riksdagen för många år sedan genomfört? Jo, lagen hade kryphål: om arrendatorn begärde dispens, kunde länsstyrelsen medgiva detta, och arrendatorerna voro i stor omfattning villiga att begära sådan dispens. Riksdagen hade avslagit socialisternas lag om optionsrätt och retroaktivitet, om att bestämmelserna om minimiarealen i arrendelagen skulle slopas o. s. v., och därför kunde bolagen diktera och säga: köp jorden, oftast utan skog, till det pris vi begära, eller avflytta, eller skriv på de arrendekontrakt vi förelägga er, ansök om dispens, så att vi slippa dessa fördömda skyldigheter enligt nya lagen. I interpellationer, motioner och anföranden påvisade det socialistiska partiets riksdagsgrupp arrendatorernas nödläge och rättslöshet. Inför anklagelsernas tyngd lovade alla partier i riksdagen, att åtgärder skulle vidtagas i ärendet. Den ekmanska regeringen ställde i utsikt, att åtgärder skulle vidtagas — liksom alla partier i interpellationsdebatten. Man uttryckte saken från den dåvarande regeringens sida så, att man skulle »med intresse följa frågan».

År 1930 beslöts en utredning om arrendejordbruk, om ofullständiga jordbruks utvidgning, om verkan av sociala arrendelagens utsträckning, om ökade möjligheter att erhålla egna jordbruk samt om ökat behov av anslag till bostadsegnahem. Man utsåg en kungl. kommitté, vari voro representerade två socialdemokrater, en frisinnad, en bondeförbundare och en högerman. Efter ett år var denna kommitté färdig med en av de fem frågor den förelagts att utreda, nämligen frågan om verkningarna av sociala arrendelagen. Den avlät förslag till lagändring. Enhälligt! Det var »fruktbarande samverkan» från högern till socialdemokraterna. Då borde väl partiernas löften om hjälp åt de betryckta arrendatorerna ha förverkligats. Nej, det blev någonting helt anant. Alla dessa arrendatorernas »vänner» i sociala jordutredningen föreslogo sådana uppmjukningar i lagen, att de trotsande bolagen kunde bli nöjda med lagen. Och dessa förslag till ändringar godkändes också av riksdagen.

Från vårt håll ha vi upprepade gånger framfört förslag om att även de små arrendegårdarna skulle ställas under de sociala arrendelagarnas skydd, d. v. s. att bestämmelsen om minimiareal skulle tagas bort. Nu har herr Nordström i Torsby vid årets riksdag framfört samma krav som socialisterna tidigare fått avslag på. Denne motionär påvisar det rent upprörande orimliga i att man med stora kostnader sätter i gång för att bilda nya jordbruk under det att gamla arrendegårdar få förfalla. Samma sak har påtalats av Riksförbundet landsbygdens folk helt nyligen i dess skrivelse till andra lagutskottet. Vi ha krävt företrädesrätt för förutvarande arrendator att få arrendet förnyat. Vi ha krävt av samhället, att det bestämmer arrendeavgiftsmaximum, varigenom alltför betungande arrendeavgifter förhindras. Vi ha krävt, att man skall förhindra, att arbetsavtal och arrendeavtal så sammankopplas, att arrendator betalas under vanligt arbetspris. Vi ha krävt, att man genom en expropriationslagstiftning skall stödja arrendatorernas möjlighet att skaffa sig egna jordbruk. Alla dessa förslag ha avvisats av riksdagen eller gömts undan i evinnerliga utredningslabyrinter.

Vad nu föreliggande betänkande beträffar, vill jag stanna inför utskottets fämällda yttrande på sidan 14 om expropriationslagstiftning. Utskottet säger, att jord till nya jordbruk och till förbättring av ofullständiga jordbruk finns

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

tillgänglig till skäliga priser. Detta måtte väl betyda, att vad som för de jordsökande ter sig som orimligt höga priser, för utskottsmajoriteten ter sig som skäliga priser. Jag har tidigare i riksdagsdebatterna anfört exempel på att egnahemslånetagare fått betala 500 kronor för avröjd skogsmark eller lika mycket som för den odlade jorden i de distrikt, där de slagit sig ned. Är det skäliga priser? Har ingenting inträffat, som kommit utskottsmajoriteten att förstå, att det behövs åtgärder på detta område?

Vad utskottet yttrar på sidorna 5 och 6 om att inga meddelanden ingått till egnahemsstyrelsen om svårigheten att köpa jord till skäliga priser är fullkomligt oriktigt. Sådana meddelanden ha — tvärtemot vad utskottet säger — ingått, och skrivelser komma i ökad omfattning dag för dag. Redan i februari hade 46 kommuner uttalat sig och försäkrat, att jord ej fanns tillgänglig, beroende antingen på att all odlingsbar jord var upptagen i orten eller på att svårigheter föreläge att få jordägarna att sälja jord. Två reservanter i sociala jordutredningen 1932, herrar Molander och Steen, ansågo en expropriationslagstiftning nödvändig för bildande av arbetarsmåbruk och menade, att man kunde befara, att oskäliga jordpriser annars skulle avkrävas. Några kommunalnämnder gjorde enahanda uttalanden — det var från kommuner i Värmlands län, Skaraborgs län, Jämtlands län o. s. v. Samma ståndpunkt intogs av Svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet samt Svenska lantarbetarförbundet. Det förefaller också, som om utskottsmajoritetens ståndpunkt är så svag, att utskottsmajoriteten själv känt behov av att bättra på saken genom ett annat påstående, där det heter, att expropriationslagstiftningsfrågan är överlämnad åt särskilda sakkunniga och alltså redan nu är under utredning. Detta påstående är ju inte lika oriktigt som det första. Det har verkligen gjorts en svag antydning i jordbruksministerns instruktion till 1936 års egnahemsutredning. Men herr Lindhagen underkänner denna instruktion och kallar den synnerligen svag och litet lovande. Han begär liksom det socialistiska partiet, att på grundval av tidigare utredningar och förslag i ärendet ett slutligt förslag nu äntligen skall framläggas. Saken är utredd, menar herr Lindhagen, den är utredd sedan 32 år tillbaka. Förslag ligger utarbetat på bordet sedan 1904, ett förslag som på den tiden understöddes av de borgerliga partiernas talesmän i jordkommissionen. Vi protesterar mot ett sådant förhållningssystem, mot detta ständiga undångömmande av folkets livsfrågor i nya utredningslabyrinter, när frågorna äro fullt klara.

Jag måste säga, att denna protest också i viss mån gäller den ståndpunkt, som intagits av de reservanter, som i detta sammanhang komma med sitt förutsättningslös-utrednings-raseri i självklara arrendefrågor. Herr Lindhagen vet verkligen vad han talar om, när han framhåller, att ingenting är så hopplöst som när en stor fråga, som är gammal, känd och utredd, i oändlighet skjutes åt sidan av en ny s. k. förutsättningslös utredning. »Det är», säger han, »dödsmärket inte minst för den sociala jordfrågan.» Det är ju elakt sagt av herr Lindhagen mot partivännerna i utskottet. Men kan någon förebrå herr Lindhagen för otålighet härvidlag? Han har i 32 år haft förslag uppe färdigt till antagande. Det vore orimligt att påstå, att han inte visat tålmodighet. Han har alltså för ett tredjedels århundrade sedan lagt fram preciserade förslag, beträffande vilka hans nuvarande svaga medhjälpare vilja ha en förutsättningslös utredning. Och ändå veta reservanterna i utskottet, att en hel massa av dessa frågor, som skola gå till förutsättningslös utredning, förutsättningslös utredning, förutsättningslös utredning, gälla krav, som omfattas av den organiserade arrendatorsklassen i dess helhet, och reservanterna säga själva, att flera av motionsunderskrivarna äro personer, som »leva arrendatorns liv och ha en på erfarenhet grundad uppfattning» i hithörande frågor. Jag tror

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

inte, att man kan säga detsamma om reservanterna i andra lagutskottet. Jag förutsätter, att reservanterna med det sagda innesluta motionären Falk, sin partivän, vars motion om bl. a. samhälleligt fastställda arrendebelopp undandras deras utredningsvälvilja. De ange skälen för undantagande från denna deras välvillighet vara, dels att utredning pågår, dels att bärande motiv möjligen — obs! möjligen — kunna anföras mot en utredning. Man är inte på det klara med, om man kan anföras skäl mot en utredning, men för säkerhets skull avstyrker man sina partivänners motioner, motioner som uttrycka arrendatorsklassens allmänna uppfattning. Denna till vanmakt gränsande formulering, som jag här påtalat, får väl tolkas som en välvillig motivering för avstyrkande av en partiväns förslag, förslag från en person som »levt en arrendators liv» och »har en på erfarenhet grundad uppfattning».

Utskottet återigen säger om vår motion och herr Falks motion, att man haft starka betänkligheter rörande bestämmelser om maximitaxor. Skäl ha inte anförts, menar man, av den art, att de kunna föranleda en utredning. Läget självt, bestyrkt av kungl. kommittéens utredningar, borde vara skäl nog.

Jag fick häromdagen rapport från Uppland. En innehavare av ett »affärsarrende», en »spekulant», arrenderade ett stort gods för 5,000 kronor om året. Han arrenderade i sin tur ut små gårdar på 10—13 tunnland till 20 torpare och avkrävde dem ett arrende av 54 dagsverken vardera per år. Detta motsvarar 520 kronor i årsarrende för en sådan liten gård, och han erhåller sålunda för en mindre del av det gods, han ger 5,000 kronor för, 10,400 kronor från dessa småarrendatorer. Exemplet är talande men inte sällsynt.

Kungl. kommittén »Jordsakkunniga» påvisade samma historia i en kommun i Uppsala län. Jag skall bara ge en antydning om det. Man kom till det resultatet att arrendatorerna där fingo betala ända upp till 140 kronor per hektar genom det låga pris, som stipulerats i arbetsavtalen. Detta var, säga jordsakkunniga, intet enastående fall utan ett typiskt exempel.

Vi ha föreslagit, att man skulle fastställa maximitaxor, så att betungande arrendeavgifter ej avkrävas. Vi ha sagt, att man kan göra detta enligt samma grunder, som gälla i lagen om åborätt, vilket betyder, om man går den vägen, att avgiften bestämmes i naturprodukter men utgår i penningar efter medelmarkegångspris. Den bestämmes då efter uppskattning av den behållna avkastning, som under medelgoda år erhålles från fastigheten. För varje län finns redan nu en avgäldsnämnd. Dessa avgäldsnämnder ha ingenting att göra, ty det har under årens lopp inte kommit någon enda ansökning om att få bli åbo. Men nämnderna finnas där och organisationen är sålunda klar. Man skulle på detta sätt kunna fastställa ett maximum för arrendet. Det skulle stå arrendatorn fritt att pressa ned det så långt som möjligt, men man skulle kunna hindra dessa ockrarräntor. Jag tycker inte, att förslaget är så verklighetsfrämmande. Skäl finnas — det visa de anförda exemplen, som kunna mångfaldigas. Man har varit inne på tankegången tidigare inom jordkommissionen, då man på sin tid föreslog vissa åtgärder för fastställande av dylika taxor.

Herr talman! Jag har gett mig in på en debatt, som går utöver betänkandets punkt I, en allmän debatt om betänkandet i dess helhet. Punkt I gäller ju motionen nr 8 i första kammaren och motionerna nr 13 och 362 i andra kammaren. På denna punkt yrkar jag bifall till motionen nr 13 i andra kammaren.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall inte yttra många ord på denna punkt, ty däri behandlas inte arrendelagstiftningen, som till stor del varit föremål för herr Herous deklamationer här. Jag vill bara säga, att herr Herou säker-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

ligen skulle göra arrendatorsklassen en mycket större tjänst, om herr Herou kunde anvisa oss någon väg, på vilken vi skulle kunna skapa majoritet i båda kamrarna för genomförande av en del reformer, som vi gemensamt vilja ha genomförda. En sådan anvisning skulle säkert göra mycket mera nytta än de emfatiska deklamationer, som herr Herou har uppbyggt kammaren med. Det är ju ett känt förhållande, att en hel del av dessa saker ha vi inte haft möjlighet att genomföra därför att vi inte fått majoritet därtill. Det har under årens lopp framlagts propositioner från regeringens sida och motioner från vårt håll, vilka emellertid blivit avslagna på grund av att vi inte fått majoritet i båda kamrarna. När det gäller att komma någon väg är naturligtvis enda möjligheten — med den parlamentarism vi ha — att söka åstadkomma vissa utredningar om saker och ting. Sedan en sak blivit utredd, har man kanske möjlighet att på en del punkter få vissa önskemål tillgodosedda.

Vad beträffar punkt I, så berör den endast sådana frågor som komplettering av ofullständiga jordbruk, bildandet av nya jordbruk samt expropriationslagstiftning för jordbruksändamål. Motionärernas yrkanden ha enhälligt avstyrkts av utskottet med undantag för herr Lindhagen. Detta avstyrkande beror på att alla hithörande spörsmål för närvarande äro föremål för utredning i olika sammanhang, främst av 1936 års egnahemskommitté. När denna tillsattes, gav Kungl. Maj:t vissa direktiv för kommitténs arbete, och direktiven beträffande expropriationslagstiftningen voro mycket bestämda. Kungl. Maj:t har beträffande utredningen om den fortsatta egnahemsverksamheten på olika områden uttalat följande: »Tillika bör övervägas, om icke det allmänna å detta liksom övriga områden för statens understödande verksamhet för jordanskaffning med socialt syfte behöver ha till sitt förfogande en rätt till expropriation av erforderlig mark. Visserligen torde i allmänhet jord kunna erhållas genom frivilliga avtal, men erfarenheten torde visa, att understundom ett önskvärt resultat icke står att vinna utan stöd av en expropriationslagstiftning.» Med utgångspunkt från detta uttalande gav Kungl. Maj:t kommittén, som tillsattes i slutet av förra året, i uppdrag att bl. a. undersöka, om icke en expropriationslagstiftning på detta område vore behöfvig.

När alltså Kungl. Maj:t tagit upp frågan till utredning, kunna vi inte återigen skriva och begära en utredning. Då svarar Kungl. Maj:t helt enkelt: Denna utredning är redan igångsatt. — Så göra vi inte här i riksdagen, när en sak är föremål för utredning. Då är det givet, att vi måste konstatera detta förhållande och från den utgångspunkten taga ställning till frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till punkt I i utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till motionen II: 13 men i övrigt till utskottets berörda hemställan; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

I *punkten II A* hemställde utskottet, att motionen I: 8 yrkandet 1), i vad anginge frågan om gemensam social arrendelag för hela riket, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid denna punkt hade reservationer anmälts:

av herrar *Linder, Norman, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Hermansson*, vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den i motionen I: 8 framförda frågan om gemensam social arrendelag för hela riket (ut-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

sträckandet av vissa sociala bestämmelser till fördel för arrendatorer till att gälla även arrendatorer av andra jordbruk, som normalt pläga vara utarrenderade); samt

av herr *Lindhagen*, som yrkat, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t med ledning av kända sakförhållanden, det ofantliga under tiderna samlade arbetsmaterialet och eventuellt ytterligare utredning måtte överväga frågan om en gemensam social arrendelag för hela riket samt för riksdagen framlägga lagförslag i ämnet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hage**: Herr talman! Med herr talmannens tillåtelse kommer jag att på denna punkt uppehålla mig vid hela arrendelagstiftningsproblemet sådant det blivit upplagt i de väckta motionerna.

Jag vill då erinra därom, att denna fråga om en reformering av arrendelagstiftningen för beredande av ökat skydd åt arrendatorer har sedan många år varit föremål för riksdagens behandling. Redan 1919, när andra lagutskottet bildades, förekom bland annat en motion, i vilken man påyrkade: »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en utredning verkställes angående en ny arrendelag, som bereder en tryggare rättslig ställning för mindre arrendatorer och torpare i alla delar av landet»; samt: »att en lag utarbetas, som giver innehavare av för friköpning lämpliga arrendegårdar och torp under bolagen och de stora godsens rätt till sådan friköpning under full äganderätt, dock med iakttagande av att de större skogs- och jordbrukens avkastningsförmåga icke härigenom lider skada».

Denna motion 1919 väcktes av herrar Olsson i Kullenbergstorp, Nilsson i Vibberbo, Andersson i Eliantorp, Andersson i Grimbo, Edberg, Ericson i Oberga, Hedlund i Östersund, Johanson i Hallagården, Jonsson i Källeräng, Månsson i Backa, Olsson i Norrhyttan, Ryberg, Svedberg och Westman, kända bondenamn i riksdagen.

Det har emellertid inte blivit så mycket resultat av denna motion. Den har inte resulterat i det, som man syftade till. Men nästan varje år sedan dess har det väckts motioner i samma riktning. Särskilt i år har det väckts en mångfald motioner, vilket framgår av detta utlåtande, och bland dessa finnas även en bondeförbundsmotion angående reformering av arrendelagstiftningen till skydd för arrendatorer och torpare.

För min del vill jag säga, att utskottets samtliga ledamöter ha ägnat dessa frågor en mycket samvetsgrann prövning. Det framgår ju också av detta stora utlåtande på 100 sidor, att man gått igenom de olika förslagen och bedömt dem från olika utgångspunkter. Resultatet av denna prövning har blivit ett ganska söndertrasat utskottsutlåtande, och det kanske förefaller ganska svårt för en del av kammarens medlemmar att ta sig fram i den labyrint av reservationer, som finns här. Men om man tittar litet närmare på detta skall man finna, att det inte är så svårt.

Det finns två huvudlinjer i utskottets utlåtande. På den ena huvudlinjen, utskottets linje, går man in för att taga upp en del av de omnämnda reformfrågorna och göra en utredning med avseende på dessa. Det är den borgerliga sidan, som gått in för att man skall utreda en mindre del av dessa spörsmål. Socialdemokraterna, inklusive herr Lindhagen — vilken senare dock har sin egen linje — gå i de flesta fall ännu längre. De gå in för att man nu skulle åstadkomma en allmän översyn i stort sett av hela arrendelagstiftningen, dock med vissa undantag, där vi inte funnit anledning att förorda en sådan översikt. Denna översyn ha vi förklarat borde bli förutsättningslös. Jag måste

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

säga, att överhuvud taget, när man utreder sådana här saker, man bäst kommer fram på denna väg, alltså med en förutsättningslös utredning. Alla dessa arrendelagstiftningsfrågor äro nämligen så tillkrånglade problem och det finns så många synpunkter och intressen, som spela in, att det är rimligt att de olika synpunkterna och intressena få brytas mot varandra och göra sig gällande allt efter den beviskraft, som man på ena eller andra sidan kan prestera.

Jag vill säga i detta sammanhang, att en av orsakerna till, att vi nu förorda en sådan omfattande utredning är, att det föreligger — som också herr Herou snuddade vid — en hel del utredningar av arrendelagstiftningsfrågan sedan flera år tillbaka. Vi ha sociala jordbruksutredningen, vi ha jordkommissionen, jordbrukssakkunniga, Värmlandsutredningen m. fl., som på åtskilliga punkter framfört olika yrkanden och gjort utredningar i arrendelagstiftningsfrågor. I något enstaka fall har detta resulterat i beslut, men med avseende å större delen av denna sak ligger det så till, att det inte blivit något slutresultat av utredningen. Nu tycker man, att det kunde vara rimligt, att man i ett sammanhang tog upp alla dessa stora spörsmål, som delvis ligga utredda, och försökte att ur denna stora materialsamling få fram en definitiv reform av arrendelagstiftningen, inte minst för att man skall kunna undvika detta myckna motionerande varje år. Det är givet, att det skulle vara önskvärt, att man komme fram till mera fasta och bestämda lagstiftningspunkter och lagstiftningsbeslut på detta stora område.

Nu är dessutom att märka, att denna arrendelagstiftningsfråga i sina huvudpunkter erhållit sin nuvarande utformning för ganska lång tid tillbaka. Det har sedan dess inträffat nya förhållanden, som motivera en översyn av denna lagstiftning. Visserligen skedde en sådan 1927, men det är ju nu nio år sedan, och den översyn, som då verkställdes, var av mindre omfattning.

Det är utöver dessa synpunkter några frågor, som vi socialdemokrater särskilt pekat på i den reservation, som vi utarbetat. Vi ha för det första betonat, att, när det gäller denna lagstiftning, det är rimligt, att man inte tillåter den frihet med avseende på avtals ingående, som nu i stor utsträckning existerar. Man bör ha vissa bestämda föreskrifter i lagstiftningen till skydd för den svagare, och generellt sett är det ju vid uppgörande av kontrakt mellan jordägare och arrendator den senare, som är den svagare parten. Jag säger inte undantagslöst utan generellt sett. Från den utgångspunkten — för att skydda den svagare parten — har det också åstadkommits viss lagstiftning. Jag erinrar om Norrlandslagstiftningen och den sociala arrendelagstiftning, som även omfattar en del av mellersta Sverige, där lagstiftningen utformats på sådant sätt, att den är grundad på den tanken, att man skall ge skydd åt arrendatorerna, alltså att avtalsfriheten i viss mån har borteliminierats.

Nu omfattar emellertid denna sociala lagstiftning till skydd för arrendatorer i allmänhet endast bolag och liknande jordägareobjekt samt fideikommiss. När det däremot gäller arrendatorer och torpare under *enskilda* jordägare, även stora gods, så existerar ju inte en sådan lagstiftning, och varje förslag, som kommit fram för åstadkommande av en lagstiftning till skydd för sådana arrendatorer, har hittills avvisats. Emellertid framgår det av de motioner, som här väckts, att man även på bondeförbundshåll har sympatier för en sådan lagstiftning till skydd för arrendatorer och torpare under större jordägare. Från den utgångspunkten ha vi sagt i vår reservation, att det vore rimligt att denna fråga finge tagas upp till utredning och undersökning, om det inte vore lämpligt att i lagstiftningen införa sociala bestämmelser till skydd för arrendatorer och torpare, även när det gäller enskilda jordägare, alltså inte blott bolag och fideikommiss. Detta är en av de huvudpunkter, som vi tagit upp i vår reservation.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Sedan ha vi också en annan huvudpunkt, där vi vilja åstadkomma en utredning. Det gäller att åstadkomma något slags hemskydd för arrendatorshemmanen. Som det är för närvarande gäller den bestämmelsen, att vid ingående av kontrakt mellan arrendatorer och torpare å ena sidan och jordägare på enskilda gods å andra sidan, kan jordägaren genomföra hur korta arrendetider som helst. Detta är säkerligen mycket otillfredsställande både för arrendatorn och för jordens skötsel. Här vilja vi ha bestämmelser om minimitider för arrendekontrakt. Vidare, när det gäller en arrendator, som suttit på ett arrenderat område, vilja vi ha genomfört s. k. optionsrätt, när kontraktet går ut. Vi resonera på det sättet, att om en arrendator brukat sin arrendegård på ett förnuftigt sätt, är det ganska rimligt, att han, när kontraktstiden går ut, får s. k. optionsrätt, d. v. s. företrädesrätt till förnyat arrende.

Sedan ha vi också fört fram den tanken, att när en sådan arrendator sitter på ett jordbruk och det är fråga om att sälja detta, bör han få företrädesrätt till köp av den arrenderade jorden.

Allt detta rör ju lagstiftning, avsedd att skydda arrendehemmen i landet, och när man vet, att arrendatorerna i vårt land utgöra inemot $\frac{1}{4}$ av dess jordbrukare, förstår man, att denna fråga är verkligt stor och betydelsefull. Detta framgår inte minst därav, att detta spörsmål ständigt och jämt varit föremål för motioner och framställningar i riksdagen.

Nu vet jag mycket väl, att när det gäller dessa principalsaker, kommer det enskilda jordägareintresset och säger, att även arrendejordbruket äro jordägarnas egendom och att de böra få förfoga över dem på sätt de för gott finna. Vill jordägaren köra bort arrendatorn och taga en ny eller sälja den arrenderade gården, bör han ha frihet att göra detta. Men då är att märka, att en stor del av dessa jordbruk under långa tider varit utarrenderade, och det är dessa, som vi syfta på, då vi vilja åstadkomma en skyddslagstiftning. Dessa arrendegårdar ha på sätt och vis blivit självständiga jordbruk, och i den allmänna uppfattningen betraktas de inte såsom jordbruk, tillhörande huvudgården, utan såsom utgörande på sätt och vis egna jordbruk. Inte minst därför har man anledning göra gällande, att man borde, när det gäller dessa utarrenderade gårdar, komma till det resultat, som jag här varit inne på.

Detta är några huvudpunkter i den föreliggande reservationen. Sedan finns det undan för undan, såsom också framgår av reservationerna, olika yrkanden på den ena eller andra specialpunkten, men dem tänkte jag komma till litet senare. Jag har nu uppehållit mig vid det väsentliga, det principiella i dessa frågor. Med vår utgångspunkt ha vi socialdemokrater alltså i reservationen gått in för att det nu borde ske en verklig översyn av hela arrendelagstiftningen. Det är klart, att man då även finge vid utredningen taga hänsyn till jordägarnas intressen. Man kan naturligtvis inte genomföra i detta land en lagstiftning, som vore så fullständigt arrendatorsbetonad, att den icke alls toge hänsyn till jordägareintresset. Vi ha alltså sagt, att en lagstiftning som denna bör i större utsträckning taga hänsyn till arrendatorsintressena men också i viss utsträckning taga hänsyn till jordägareintressena.

Om man genomför en lagstiftning på detta område till skydd för arrendatorerna, bör den, såsom vi uttryckt oss, i allmänhet vara av *tvångande* beskaffenhet. Jordägarna skola inte genom undantag i kontrakten kunna komma ifrån dessa tvångande bestämmelser till skydd för arrendatorerna. Men å andra sidan ha vi sagt, att det i vissa fall kan bli nödvändigt att meddela *dispens* från lagstiftningens tillämpning. Vi ha i fråga om optionsrätten, som syftar till att den gamle arrendatorn skall få sitta kvar, sagt, att det t. ex. kan inträffa sådana fall, att det sitter en arrendator på en viss egendom, men att jordägaren har söner, om vuxit upp och vilja övertaga den arrende-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

rade egendomen, och att det då finns anledning att göra vissa undantag. Det kan alltså ifrågasättas, att en jordägare, som har nära släktingar, skall ha rätt att i sådana fall taga tillbaka den arrenderade jorden, då arrendetiden utgår. I sådana fall däremot, där sådana förhållanden icke förekomma, tycka vi, att det är rimligt att arrendatorn får rätt till förnyat arrende.

Utskottets majoritet har, som jag redan sagt, i fråga om en del av dessa saker, gått till mötes en liten bit och velat vara med om en utredning. Vi reserverar anse emellertid, att denna utredning — som vi hoppas skall komma till stånd — skall gå längre och upptaga även andra problem till utredning, och från den utgångspunkten ha vi tillåtit oss framföra denna reservation.

Med denna principiella motivering skall jag be för min del, herr talman, att beträffande punkt II A — som gäller, huruvida man skall utsträcka vissa sociala bestämmelser, som nu finnas till fördel för arrendatorer och torpare under bolag och fideikommiss, till att avse även enskilda jordagods — få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Linder m. fl. och som går ut på en förutsättningslös utredning av detta spörsmål.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag och tre andra av kammarens ledamöter ha i denna fråga väckt en motion. Jag skall nu be att få framföra några synpunkter och något motivera vårt framförande av denna motion.

Utskottet har delvis bifallit motionen, men i en del punkter har man ställt sig mycket tveksam. Man kan måhända förstå utskottets tveksamhet på så sätt, att utskottet anser att vår motion i viss mån berör den enskilda äganderätten och att jordägarnas ställning gentemot arrendatorerna skulle kunna försväras.

Utskottet har nu delat upp denna fråga på olika punkter, och man kan ju i detta avseende instämma med den föregående talaren i, att denna fråga är mycket stor och utgör ett komplex, där varje del tarvar sin diskussion.

Anledningen till att vi väckt denna motion, skall jag be att få ange genom att läsa upp några detaljer ur arrendekontrakt, från vissa ställen i Hallands län. Särskilt anmärkningsvärt är i sådant avseende en stor egendom i södra Halland, ett fideikommiss, som heter Wapnö. Detta har en väldig mängd arrendatorer, och arrendatorerna anse med full rätt, att de intaga en särställning. I detta fall har utskottet också delat motionärernas uppfattning, att arrendatorerna äro den svagare parten, som alltså inte kan göra sig gällande gentemot jordägaren på samma sätt som denne mot arrendatorn.

Sedan är det en synpunkt, som också behöver framhållas, den nämligen att man får skilja på två olika slag av arrenden: dels sådana där arrendatorn arrenderar för att han på denna egendom möjligtvis skall ha sin utkomst och följaktligen tar det rent affärsmässigt — han räknar med att han skall få utkomst för sig och familjen på den arrenderade egendomen och möjligen också kunna spara något — dels sådana, där arrendatorerna fötts på egendomen och där familjeförhållanden, släktskap och hembygds känsla gör, att de under inga omständigheter vilja flytta från egendomen, vilket medför, att jordägaren har en viss möjlighet att pressa arrendatorn över det möjliga, kan jag säga. Sistnämnda förhållande gör sig gällande på den egendom, som jag här åsyftar. Där ha arrendatorerna levat och bott i många generationer, och följaktligen kunna de knappast förstå, att de skola behöva flytta, och för att slippa flytta åtaga de sig att betala mera än de under andra förhållanden skulle göra. Jordägaren vet noggsamt detta och har också möjlighet att säga till sina arrendatorer: gå ni inte med på mina villkor få ni flytta; det finns nog andra arrendatorer, som vilja iklåda sig de skyldigheter, som ni inte kunna gå med på. — Jag skall här taga upp ett arrendekontrakt. Jag skall inte ingå på själva arren-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

det utan endast på några andra detaljer. Detta kontrakt hade ansetts särskilt förmånligt därför, att arrendatorns fader hade fått det som donation på livstid. Sedan hade emellertid jordägaren bestämt, att den donationen skulle indragas och kontrakt skrivas. Det står t. ex. i § 2: »Arrendatorn ansvarar ensam för alla å egendomen och dess invånare utgående skatter, oavsett om dessa påföras jordägaren eller arrendatorn, såsom fastighetsskatt, landstings-skatt, vägs-katt, vägunderhåll, snöskottning, fattigförsörjning och övriga onera av vad namn och beskaffenhet det än må vara, som nu eller framdeles kunna bliva påförda, således även de skatter och onera för egendomen, vilka det enligt lag eljest ålegat eller kan komma att åligga jordägaren att gälda, även-som lantmäteriförrättningar och vägdelningar, samt dessa vägars byggande och underhåll, vad som kan påföras arrenderade egendomen.

Därest särskild debetsedel tillställes arrendatorn å sådan egendomen åvilande skatt eller onera, skall arrendatorn såsom ombud för jordägaren erlægga denna skatt å för skattens erläggande bestämda dagar och uppbördsställen. Skulle dylik debetsedel däremot icke tillställas arrendatorn, skall denne till jordägaren erlægga den på varje uppbörd belöpande delen av skatten senast åtta dagar före resp. uppbörd. Upplýsning om vad arrendatorn sålunda har att erlægga lämnas på begäran å gårdskontoret i god tid före det resp. belopp skola gäldas.

Vid deklaration till kommunal inkomstskatt tillkommer det, detta oaktat, enligt lag jordägaren att göra lagstadgade procentuella avdrag för fastighetens taxeringsvärde eller det motsvarande avdrag, som möjligen genom lagändring kan träda i dettas ställe. För sådana arrende- eller skattebelopp, som icke erläggas å sålunda bestämda förfallodagar, gottgör arrendatorn jordägaren ränta efter sex procent.»

I § 3 av samma kontrakt heter det: »Därest någon, som har hemortsrätt å Wapnö fideikommiss, kommer att intagas å fattigvårdsanstalt eller å något allmänt hospital eller sjukhus, så är arrendatorn skyldig att i proportion till hela fideikommissets fyrktal deltaga i denna underhållskostnad i den mån samma kostnad eljest skolat lagligen utgöras av jordägaren.»

Det är bestämmelser, om vilka man får den uppfattningen, att de äro fullkomligt medeltida; man kan inte tro, att de äro avfattade så sent som år 1934.

Det heter vidare i en annan paragraf: »Det står arrendatorn fritt att å befintliga åbyggnader verkställa praktiska inredningar och förbättringar, som ej nedsätta dess värde, att tillbygga eller uppföra ny byggnad, att inlägga elektrisk anläggning eller vattenledning, att medelst tegelrör nydränera egendomen, att å egendomen plantera fruktträd, bärbuskar eller prydnadsträd och att å egendomen utföra annan förbättring, men tillfaller sådan inredning, förbättring, till- eller nybyggnad, elektrisk anläggning eller vattenledning, nydränering, plantering m. m. jordägaren vid arrendetidens slut utan någon ersättning, därest ej jordägarens skriftliga medgivande till dylik åtgärd påtecknats detta kontrakt. I syneprotokollet skall antecknas, vilka inredningar, tillbyggnader o. s. v. som vid arrendetidens början äro arrendatorns tillhörighet.»

I avseende å sådana fall har utskottet i punkt K. uttalat, att det anser anledning förefinnas att verkställa undersökning angående vissa tvingande bestämmelser. Utskottet menar, att det skulle preciseras viss byggnadsskyldighet i händelse av eldsvåda m. m., men man får dock otvivelaktigt den uppfattningen, att utskottet varit litet rädd för en fullständig utredning. Man får den uppfattningen av den inskränkning i utredningen som föreslagits, att utredningen icke är så nödvändig. Men det måste den vara, då det kan gå till så som här beskrivits, att i den händelse arrendatorn bygger eller gör förbätt-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)
ringar, detta skall, oavsett vad som kan ha stipulerats i övrigt, tillfalla jordägaren.

En annan bestämmelse i kontraktet lyder: »Arrendatorn avsäger sig honom genom blivande eventuell lagstiftning tillkommande lösningsrätt till den arrenderade egendomen eller del därav. Därest denna bestämmelse genom blivande eventuell lagstiftning skulle fränkännas laga verkan och arrendatorn mot jordägarens bestridande vill inlösa egendomen eller del därav, skall arrendatorn härför erlægga en löseskilling icke understigande taxeringsvärdet mot 50 % förhöjning.» Det är likaledes en bestämmelse, som man verkligen reagerar mot, och man kan knappast tro, att arrendatorn verkligen skall kunna tvingas till att skriva på en dylik bestämmelse.

Sedan är det en annan paragraf, som lyder: »Om arrendatorn avlider under arrendetiden, äro hans rättsinnehavare skyldiga att senast tre månader efter dödsfallet sätta av jordägaren godkänd arrendator i den avlidnes ställe, vid äventyr att arrenderätten eljest upphör vid den fardag som infaller näst efter utgången av sagda tid.» Nu har ju visserligen utskottet under punkt D. sagt, att de av motionären åsyftade förhållandena gälla fideikommiss och att fideikommissrätten är under avskrivning, i det att det föreligger förslag om att fideikommissrätten skall avskaffas. Arrendatorer av fideikommissjord skulle då få lösa till sig jorden och det skulle på det sättet icke bli några arrendekontrakt för sådana egendomar. Men då vill jag säga, för det första, att det kan draga om lång tid innan detta lagförslag blir antaget, och vidare att det sedan blir en lång övergångstid. Därför kan det enligt min mening behövas, att arrendatorer också på fideikommissegendomar få bättre rätt än de för närvarande ha.

Sedan finnes det även andra arrendekontrakt, som kunna anses vara litet orimliga. Vi veta ju alla, att vi ha något som heter torpare i vårt land och att torparekontrakten gå in under den allmänna arrendelagen. Utskottet har under punkt D. stannat för att det skall bli en utredning om vissa minimitider men att den endast skall omfatta arrenden, lydande under den sociala arrendelagen eller arrenden under fideikommiss, men då undantages alla som falla under allmänna arrendelagen. Alltså otvivelaktigt hela den kategori, som heter torpare, kan icke komma i åtnjutande av någon trygkad besittningsrätt. Jag skall be att till kammarens protokoll få läsa upp vissa paragrafer i ett torparekontrakt, som visa att en utredning av deras förhållanden bör äga rum. Det heter: »Uraktlåter brukaren att i föreskriven tid och ordning utgöra de i punkt 2) föreskrivna dagsverken» — det föreskrevs där, att arrendatorn skulle betala arrendet bl. a. i dagsverken — »påföres honom för varje gång två dagsverken för ett, såvida han icke kan visa skäl för uteblivande, som av förvaltningen godkännes.» Det heter i en annan punkt: »På torpet belöpande skatter, utskylder och onera av vad namn och beskaffenhet det vara må, som nu eller framdeles kunna bliva torpet ålagde, däri inbegripet bevillning, vägskatt, skola av brukaren betalas utan avdrag på arrendesumman. Brandstodsavgifterna för husen betalas av brukaren den 1 november varje år på gårdskontoret.» En annan punkt lyder: »Brukaren skall iordningställa och underhålla den torpet av förvaltningen anvisade väg — — enligt utpållning. Denna väg skall brukaren väl dika och grusa, underhålla därå befintliga broar och brunnar samt i övrigt ställa sig till efterrättelse de vidare föreskrifter härom, som honom lämnas å gårdskontoret.» Sedan står det i en annan punkt: »Brukaren emottager alla å egendomen varande åbyggnader i det skick de befinna sig vid tillträdet, dock skola de liksom den arrenderade egendomen i övrigt anses hava blivit av brukaren emottagna i fullgott stånd och tillförbindes brukaren såväl byggnader som jord, diken, stängsel och vägar

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

m. m. på egen bekostnad årligen underhålla samt avträda dem i fullgott stånd och verkställa på egen bekostnad alla nybyggnader, som framdeles under arrendetiden å torpet tarvas, och vilka alltid bliva en egendomens tillhörighet.» Så står det vidare: »I intet fall äger arrendatorn uppbära ersättning för gjorda förbättringar å byggnader eller annat för dränering. Sådana anordningar, som omtalas i 18 § av gällande arrendelag och som vidtagits av arrendatorn, tillfalla utan lösen jordägaren.» Det heter vidare i en annan punkt: »Det åligger brukaren att vart femte år låta rödfärga alla torpets hus, att årligen upplägga nytt tak på $\frac{1}{10}$ av desamma samt att hålla föreskriven brandredskap i fullgott skick.»

Jag skall inte trötta kammaren, men ytterligare andra kontrakt kunde tagas fram såsom bevis för att det behöver göras något åt dessa missförhållanden, som orsakat, att vi på vårt håll motionerat och begärt ändring i dessa detaljer.

Nu nämner utskottet under punkt D., att man skulle göra en förutsättningslös utredning om tryggad besittningsrätt, d. v. s. om litet längre arrendetid än ett år. Det är att märka, att de arrendekontrakt jag relaterat äro skrivna på ett år i taget. De som bo på torpen ha ofta bott där sedan generationer tillbaka och vilja inte flytta. Men skulle de råka i onåd hos resp. jordägare, riskera de att utan förbarmande få flytta. Sådana fall kan man träffa på. Därför har jag den uppfattningen, att en utredning om på vad sätt man skulle göra det möjligt för dessa torpare att leva under litet tryggare förhållanden än nu är fallet skulle ha varit fullt berättigad.

Då man läser litet längre fram i utskottets utlåtande under avdelning II angående »tvingande bestämmelser i ökad utsträckning i allmänna arrendelagen», så finner man, att utskottet citerar ett yttrande av lagberedningen, vari lagberedningen säger, att införandet av klara och otvetydiga bestämmelser i de föräldrades ställe är i och för sig en uppgift av vikt. Det anses alltså vara ett samhällsintresse, att i lagen angivas klara bestämmelser, så att de som falla under dessa bestämmelser ha någon möjlighet att leva under litet tryggare förhållanden och kunna hävda sig gentemot den starkare parten. Jag delar fullt lagberedningens uppfattning i att det inte kan vara ett samhällsintresse att en så stor mängd människor, som detta gäller, lever i otrygghet. Det är klart, att det kommer att anföras, att det kan vara sådana förhållanden, att en för sträng arrendelagstiftning kommer att inverka så, att jordägaren icke kommer att begagna sig av möjligheten att utarrendera sitt jordbruk, och att det kan inverka ofördelaktigt för fattiga jordhungerande människor, som icke ha möjlighet att köpa jord men som kunna ha lättare att arrendera jord. Det skulle kunna inverka så att de i fortsättningen icke skulle få möjlighet att arrendera jord. Det är icke tvivel underkastat, att en arrendelag kan bliva för sträng, men motionärerna ha pekat på att man i det fallet kan handla efter två olika linjer. Det är så som jag yttrade i början av mitt anförande, att för det fall att en arrendator arrenderar en egendom ur affärssynpunkt, d. v. s. han menar, att han på viss tid kan tillgodogöra sig viss vinst, där bör icke lagen tillämpas så strängt som i de fall, där familjeband hålla arrendatorn kvar vid hemmanet.

Motionärerna ha tänkt sig, att arrendatorerna skulle ha en instans att vädja till. De ha också tänkt sig, att bestämmelserna skulle kunna tillämpas olika, när det kan påvisas, att det är en andra generation, som lever på och har sin utkomst av egendomen. De mena, att om det är en andra generation, så göra familjeförhållanden, hemortsförhållanden och dylikt, att arrendatorn kommer i en sämre ställning mot den andra parten, jordägaren.

Under punkt E. säger utskottet, att om lagen skulle bestämma optionsrätt,

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

skulle det vara någon tvingande bestämmelse, d. v. s. någon instans att vädja till för att få enighet i fråga om arrendebeloppets storlek. I det fallet kan man icke gå fram för optionsrätt, menar utskottet, men då i stället för obligatorisk medling. Det är möjligt, att man inte vet riktigt, vad obligatorisk medling kan åstadkomma. Det kan hända, att sådan skulle göra en viss nytta. Men jag undrar, om det vore otänkbart, att det kunde vara en viss instans att vädja till, som kunde föreslå ett visst arrende, d. v. s. att det skulle åläggas arrendatorn att betala ett arrende som ansåges skäligt. Arrendatorerna ha tänkt sig, att antingen resp. länsstyrelse skulle utnämna vissa personer, som kunde ha rätt att medla eller föreslå visst skäligt arrendebelopp, eller om icke detta kunde gå, att resp. häradsrätt kunde utse lämpliga personer. Utskottet menar, att det vore för stor risk för arrendatorerna dels för längre arrendetid och dels för att de utsedda personerna skulle bestämma för högt arrende. Sådana skäl kan man anföra mot allt. Det är sådana skäl, som med lika stor rätt kunna anföras gentemot köpare av en egendom, att det är ingen som på förhand kan beräkna hurudana konjunkturna kunna bliva, om de komma att falla och köparen av en egendom alltså kan riskera att få ge mera för egendomen än de framtida konjunkturna kunna berättiga.

I punkten K. om tvingande bestämmelser i ökad utsträckning i allmänna arrendelagen behandlas frågan om att arrendatorerna skulle ha bättre möjlighet att få ersättning för sina på den arrenderade egendomen nedlagda kostnader, d. v. s. i fråga om byggnader och annat. Här har utskottets majoritet stannat för att räkna upp en viss mängd arbeten, som de skulle få ersättning för, men undantagit en del. Men man måste ställa sig tveksam till om det är riktigt som utskottet gjort att göra bestämmelserna begränsade. Utskottet går med på en utredning, men för övrigt anser utskottet, att utredningen icke får omfatta alla slags arbeten, liksom utredningen icke heller får omfatta vissa andra detaljer i arrendelagen. Jag har svårt att tänka mig, att den utredning, som skall verkställas, skall kunna låta bli att utreda vissa detaljer, utan jag har den uppfattningen, att utskottet hade gjort rätt, om det icke begränsat utredningen till vissa detaljer utan givit densamma en litet vidare ram.

Därför skall jag, herr talman, med den motivering som jag sökt anföra och på grund av min motion och de påpekanden, som däri gjorts, be att vid nu förevarande punkt få yrka bifall till motionen II: 486.

Herrar *Eriksson* i Toftered och *De Geer* instämde häruti.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, önskar jag ange de synpunkter, som varit vägledande för mig därvid.

När det gäller att taga ställning till de olika spörsmål, som i föreliggande utskottsutlåtande behandlas, får man icke alltför ensidigt bedöma dessa, utan man får söka tillgodose såväl arrendatorernas som jordägarnas intressen. Utskottet har sökt göra detta, då det gått med på att föreslå utredning i en del spörsmål och i viss utsträckning tillmötesgått motionärernas krav på reformering av arrendelagstiftningen.

Reservanterna ha nu begärt utredning om arrendelagarna, och denna utredning skulle få en vidare omfattning än utskottet ansett lämpligt. Beträffande utarrendering av jordbruk kan man icke underlåta att taga hänsyn till de skiftande förhållanden, som råda i fråga om jordbrukets naturliga förutsättningar i landets olika delar. Man kan sålunda icke tillämpa samma bestämmelser för arrenden i olika delar av vårt land. Detta har gjort, att utskottet inte velat gå så långt som motionärerna och en föregående talare velat.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Vad som möjligen kan vara lämpligt i en del av landet, kan kanske inte utan konsekvenser genomföras i andra delar, och stora svårigheter möta även för att utfärda särskilda bestämmelser i fråga om arrenden under större gårdar. Att uppdraga bestämda gränser för vilka gårdar som skulle hänföras därunder, kan enligt utskottets mening bli ganska vanskligt. Nu säga vidare reservanterna i sin motivering, att det existerar en grundad opinion, som kräver ytterligare reformering av arrendelagstiftningen till skydd för arrendatorerna, och åberopa sig bland annat på de motioner, som väckts därom. Det är givet, att man bör så långt möjligt är stödja arrendatorernas rätt — i många fall utgöra arrendatorerna den svagare parten — men å andra sidan går det inte att bortse från jordägarnas rätt och intressen. Jag vill erinra om, att det stora flertalet av jordbrukare i landet utgöres av jordägare. Omkring 80 % torde vara jordägare, medan endast 18 eller 19 % äro arrendatorer. Man får inte heller släppa den saken ur sikte, att intresset för att skapa egna jordbruk skulle minskas genom en skärpt arrendelagstiftning, som skulle försvåra jordägarens rättsliga ställning. Skulle man gå så långt, som motionärerna och reservanterna förutsätta, skulle det betyda för många delar av landet, att många jordägare helt enkelt inte skulle bry sig om att upplåta jord på arrende. Enligt min mening bör man därför vara synnerligen försiktig i fråga om att skärpa arrendelagstiftningen, om man inte skall motverka framskapandet av arrenden. Det är en sak, som man inte kan bortse ifrån. Därför är det inte säkert, att den opinion, om vilken man talat, och som kräver detta, i verkligheten gör arrendatorerna någon verklig tjänst, när den vill gå längre än utskottet ifrågasatt. En alltför långt gående arrendelagstiftning kan således bli till mer skada än gagn för arrendatorerna. När nu reservanterna yrka på optionsrätt i fråga om arrendetiden, vill jag hänvisa till vad utskottet anfört därom, nämligen att en sådan anordning skulle enligt utskottets mening särskilt under kristider med hastigt växlande värden ålägga samhället en synnerligen vanskligt uppgift och alltför mycket inskränka på jordägarens rätt. Men däremot skulle i viss mån en sådan rätt ersättas genom införandet av medling mellan jordägare och arrendatorer vid meningsskiljaktigheter dem emellan om skäliga villkor för nytt arrendeavtal. Detta förslag återkommer under en senare punkt. Om det vidare vid en omprövning befinnes låta sig göra att införa tvingande synebestämmelser, så skulle det kanske bidra till att undanröja många tvister mellan jordägare och arrendatorer utan att det behöver skada den andra partens intressen. Det skulle vidare enligt utskottets mening vara av värde för tillskapandet av förbättrade arrendeförhållanden, därest ökad kännedom om den gällande arrendelagstiftningens innehåll spredes bland dem. Däremot då det gäller att taga under överbäggande, huruvida icke bestämmelser om minimiarrendetid borde fastställas och av sådan art att, därest avtal om förlängning ingås, detta avtal skulle gälla minst 5 år, får man nog vara mycket försiktig. Jag är nämligen mycket tveksam om, huruvida en sådan bestämmelse bör införas. Den saken får ju prövas, och jag skall därför inte motsätta mig en förutsättningslös utredning därom.

Jag skall emellertid nöja mig med vad jag nu anfört och ber att få yrka bifall till utskottets förslag vid den föreliggande punkten.

I detta anförande instämde herrar *Hansson* i Rubbestad, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Gardell* i Gahns och *Petersson* i Broaryd.

Herr Sandberg: Herr talman! Här föreligger nu ett vidlyftigt ärende med en mängd yrkanden, och jag skulle vilja säga, att det faller sig lättast för dem, som stå för utskottets betänkande, att i de skilda detaljerna endast hän-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

visa till vad utskottet sagt vid de olika punkterna. (Jag beklagar, att min heshet gör det svårt för mig att yttra mig.) Jag kan också för min del del, då det gäller ett allmänt uttalande i föreliggande fråga, i huvudsak instämma i vad herr Johanson i Hallagården nyss yttrade. Det är nog skäl för att man, utan att förbise de berättigade sociala synpunkterna — och jag vill göra gällande, att det har inte utskottet gjort — ändå går fram med den försiktighet, som fordras för att man inte skall skada mer än gagna på det ifrågavarande ömtåliga lagstiftningsområdet.

Herr Hage berörde i sitt anförande det förhållandet, att arrendatorer å jordegendomar ägda av enskilda personer endast i undantagsfall omfattas av den nuvarande arrendelagens sociala bestämmelser. Beträffande t. ex. frågan om särskilda bestämmelser för arrenden under större gods vill jag erinra om vad herr Johanson nyss var inne på, att utskottet där framhållit, att de undersökningar, som gjorts på denna punkt, visa, att det inte varit möjligt att draga en lämplig gräns mellan större och mindre gods, så att man kunde låta endast de större jordägarna falla under den sociala arrendelagens bestämmelser. Reservanterna, och med dem herr Hage, tro inte på svårigheter i detta avseende, utan det heter i deras reservation bl. a., att det nog skulle vara lagtekniskt möjligt att genom en utredning få fram lämpliga och användbara bestämmelser för fastställandet av gränsen mellan jordegendomar, för vilka sociala arrendebestämmelser lämpligen borde gälla, och sådana, som eventuellt icke skulle omfattas av nämnda lagstadganden. Reservanterna ha i nämnda hänseende förslagsvis utgått ifrån, att lagen skulle omfatta arrendejordbruk, som normalt pläga vara utarrenderade. Jag må säga, att detta uttalande visar, att man nog kommer att stöta på svårigheter vid försök att lösa denna fråga. En gräns dragen så, som reservanterna förorda, förefaller mig bli i hög grad obestämd och ännu mer omöjlig än den gränsdragning man tänkt sig genom att sätta vissa arealer som skiljegräns beträffande de jordbruk, som skulle falla under de ena och de andra bestämmelserna.

Vidare erinrar utskottet om, att frågan om fideikommissens upphörande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Om denna fråga får sin lösning på det sättet, att fideikommissen avskaffas, så komma de olägenheter, som kunna föreligga i fråga om arrenden under storgods, att till väsentlig del bortfalla.

Då det gäller vissa andra av reservanterna uppställda önskemål, t. ex. önskemålet om att arrendatorn skall erhålla optionsrätt, att han skall erhålla företrädesrätt till köp vid försäljning av den arrenderade egendomen o. s. v., så erkänna reservanterna, att vissa svårigheter ställa sig i vägen för genomförandet av dessa önskemål. Man måste sålunda för att det skall vara någon mening i de bestämmelser, som man tänkt sig i nämnda hänseenden, ordna med ett offentligt förfarande för att fastställa visst arrendepreis och visst pris vid försäljningen av arrendegårdarna o. s. v. Men man avskräckes icke på reservanternas sida från att vidtaga så pass ingripande åtgärder i de enskilda mellanhavandena som att genom offentliga myndigheter fastställa sådant som arrendepreis och priser på egendomar. Jag måste säga, att det dock är högst betänkliga vägar med mycket vidlyftiga och svåröverskådliga konsekvenser, som man här går in för, då man uttalar sig så, som reservanterna här göra.

Jag vill endast ytterligare i korthet än en gång understryka, att utskottet inte varit främmande för nödvändigheten av att beakta de sociala synpunkterna i denna fråga, och jag vill säga för min egen ringa del, att jag är inte heller främmande för dessa. Men jag erinrar samtidigt om, att den ifrågavarande lagstiftningen varit föremål för revision så jämförelsevis sent som 1927 och att det sannolikt skulle lända mera till skada än till gagn, inte minst för arrendatorerna, om man här handlar så, att det verkar irriterande på jordägar-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

na. Detta kommer säkerligen att leda till, att man söker göra sig fri från arrendeförhållandet, d. v. s. att man söker i den mån det är möjligt att avyttra egendomar eller den jord, man inte själv kan bruka, i stället för att utarrendera densamma. Därmed kommer man till, att man försvårar den form av jordupplåtelse, som heter arrende och som i många fall kan vara den lämpligaste. Jag tror, att vad utskottet föreslagit i åtskilliga punkter — det är visserligen inte så många punkter, där utskottet kommit till yrkanden, som kunna leda till vissa åtgärder — likväl icke är betydelselöst. Jag har visserligen för min del en liten betänklighet vid punkten D., till vilken jag kan återkomma sedan, men jag tror, som sagt, att vad utskottet föreslagit skola upptagas till utredning innehåller åtskilligt av värde, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, nu närmast på förevarande punkt.

Herr **Herou**: Herr talman! De senare anförandena borde kanske kunna vägleda herr Hage och andra till att förstå, att ju mera vi pruta på de våra krav, dess mer skärper man motståndet på den andra sidan, och att den väg, som herr Hage rekommenderade, inte alls leder fortare till målet: majoritet i denna kammare. Herr Hage anmodade mig att ge anvisning på, hur man skulle kunna få majoritet i kammaren. Han sade, att jag skulle tjäna arrendatorernas sak bra mycket bättre genom att göra det än genom att här energiskt hävda vissa av de krav, som arrendatorerna ställa i detta sammanhang. Jag måste säga, att herr Hage borde vända sig till annat håll, när han begär att få anvisning på en utväg att komma till majoritetsställning här i kammaren. Han borde engagera sig i den massrörelse, som finnes även i den socialdemokratiska arbetarvärlden, för att tvinga socialdemokraterna att gå i kartell med de partier, som vilja något i frågan, liksom man ännu så länge får tro, att herr Hage — jag säger: ännu så länge — vill något. Men det är ju inte bara det. Vi ha majoritet i landet, men vi ha det inte här i kammaren. Nu har en politisk riktning på den punkten blivit så förständig, att den kommit till en ståndpunkt av teknisk samverkan, men sådan omöjliggöres av det parti herr Hage tillhör. Jag får alltså den uppfattningen, att ni inte vilja ha majoritet i riksdagen. Ni tycka, att det är bekvämt att samarbeta med partier, som vilja mindre än ni i dessa frågor. Detta var bara en av de anvisningar, som kunna lämnas, och jag har flera. Nu har jag givit en anvisning till arrendatorernas tjänst, som herr Hage inte kan komma ifrån, nämligen att man väljer en annan metod, att man slåss för sin åsikt, som herr Hage gjorde tidigare mycket energiskt och demonstrativt t. ex. genom de många voteringar, han begärde. Han har använt två tredjedelar av sin riksdagsmannatid för att slåss på den linjen, och han fördes närmare målet under den tiden än sedan han gav sig in på den motsatta linjen, eftergifternas väg. Om vi slåss ordentligt, samla vi folk, så att vi få majoritet. Vart eftergifternas väg leder, visade herr Lindhagen i sitt yttrande. Han har använt ett tredjedels århundrade. På herr Hages väg få vi vänta ett tredjedels århundrade till, innan vi komma någon stans. Denna utveckling belyses av att herr Hage varit herr Lindhagens trogne vapendragare under en lång tid av kampen, men nu företräder en linje i den sociala jordfrågan, som av herr Lindhagen karakteriseras som dödsmärkt.

Ett annat yttrande i herr Hages anförande var mycket intressant, och jag misstänkte nog, att man kunde mellan raderna utläsa andra anledningar till att man nu tagit upp så många punkter till förutsättningslös utredning. Herr Hage sade nämligen, att det inte är riktigt eller önskvärt, att motioner i frågan väckas varje år. Man kan ju förstå, att en gammal utskottshäst, som suttit och arbetat i utskottet med sådana här frågor, tycker, att det är obehagligt att arbeta varje år i utskottet med dem. Men jag vill säga, att det är en utskotts-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

synpunkt, som inte alls delas av den grupp, vilken det här gäller och som vill att det skall bli något gjort. Men när herr Hage sedan sade, att om man får en sådan utredning i ett stort antal punkter, så slippa vi det evinnerliga motionerandet, då höra vi, att det är precis så som jag sade, att man begraver ärendet i utredningarnas oändliga labyrinter.

När jag sagt detta, skall jag ge ett par små erkännanden för saker, som ändå tyckas ge vid handen, att de socialdemokratiska reservanternas inte ännu hamnat i den fullständiga borgerligheten utan ha kvar något av sin tidigare uppfattning. Det finnes ett visst yttrande på sidan 93, där de slå fast, att utredningsarbetet bör taga fasta på det obestriddliga förhållandet, att det är brukarna och inte ägarna av arrenderad jord, som frambringa nyttigheterna. Där ha de ställt sig på en reell ståndpunkt, som jag respekterar och som varit utgångspunkten för oss. Jag vill göra det medgivandet, att visst kan det ges fall, där en eller annan arrendegård kan böra undantagas från de allmänna bestämmelserna. Men man får därför inte gå så långt, att man reser hinder i den riktningen på det sättet, att man inte kan genomföra det väsentliga skyddet för den betryckta arrendatorsklassen bara av rädsla för de fall, där det föreligger skäl till undantag från lagen. Vi ha redan förut ett dispensförfarande, och man kan bygga vidare därpå. Det är inom riksdagens alla partier en allmän uppfattning, att om det finnes bärande skäl, skall i dessa fall undantag göras, där lagstiftningen medför olägenheter. Jag instämmer gärna i, att det fall, som reservanternas anför, är ett sådant fall. Alltså, en jordägare har en son eller annan nära anhörig, som han önskar placera vid jordbruket, fastän han av någon anledning måst för en tid frånträda en del av egendomen och utlämna den på arrende. Det är då rimligt, att hans arvingar få företrädesrätt. Den saken kunna vi mycket väl ordna.

Vid den nu föredragna punkten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Lindhagen.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Den siste talarens anförande gjorde på mig det intrycket, att här är man ute för att söka sak, om inte med en viss person så åtminstone med ett visst parti. Det intrycket fick jag inte först nu utan redan av det anförande, som herr Herou höll, när första punkten i denna fråga var före. Det är nu mycket litet som kommit fram. När herr Herou nu läser sitt anförande i protokollet, så skall han nog finna, att om han skall vara representant för de jordlösa och arrendatorerna i landet, i fråga om vilka statsmakterna måste på ena eller andra sättet gå in för att rätta till vissa förhållanden, har han förvalt sitt pund synnerligen illa. Jag har mera fått det intrycket här, att herr Herou ville med sitt anförande dropa giftdroppar i örontrumpeterna på ett sätt, som han ansåg lämpligt för att komma ett visst parti till livs. Jag skall icke i ringaste mån gå in på detta anförande — det talar säkerligen sitt enkla språk i riksdagens protokoll — utan jag vill i stället, herr talman, syssla något med de föreliggande motionerna.

Under de veckor, utskottet debatterat de synnerligen komplicerade problem, som förelägo, har åtminstone jag allt mer och mer fått den uppfattningen konfirmerad av den kännedom, jag har om förhållandena ute i landet, att det är av stort behov att här göra mera än vad man hittills gjort. Genom de motioner, som här framförts från olika partiriktningar — nu senast från bondeförbundshåll — får man också den uppfattningen, att det knakar i arrendelagarna på väsentliga punkter. Man kan icke, när man vidgar blicken utöver den inställning, man kanske politiskt haft, komma ifrån att detta nej-sägande från borgerligt håll nu fått ett grundskott. När jag hörde herr Petterssons i Dahl an-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

förande i dag och instämmandena från hans parti och meningsfränder, fann jag, att hans anförande visserligen gick ut på bifall till den motion, som han väckt här i riksdagen, men i själva verket också gick ut på bifall till den socialdemokratiska reservationen vid den punkt, vi nu närmast diskutera. Det skulle därför förvåna mig, om jag icke, när det blir votering om denna fråga, skulle finna de herrar, som instämt med herr Pettersson i Dahl, trycka på de knappar, som betyda bifall till den reservation, som avgivits av herr Linder m. fl., vid denna punkt.

Jag sade, att denna fråga är på marsch framåt. Utskottsmajoriteten har även i själva verket något rubbat på de positioner, som den tidigare intagit. Man har i någon mån gått till mötes de önskemål, som framförts i olika avseenden, men utskottsmajoriteten tycks vara inställd på samma uppfattning, som de talesmän hysa, vilka företrätt utskottet, nämligen herr Johanson i Hallagården och senast herr Sandberg i Böle, vilka anse, att denna fråga är så pass komplicerad och rör ett så grannliga område, att det kan ifrågasättas, om man bör gå in för en lagstiftning eller överhuvud taget den utredning, som motionärerna och reservanterna här begärt. Det kan ifrågasättas, mena de, om man icke äventyrar vissa värden, som riksdagen egentligen icke bör äventyra.

Med förvåning hörde jag herr Sandbergs anförande, där han sade, att han var rädd för att en utredning i det syfte, som reservanterna avse, eventuellt skulle leda därtill, att de arrenden, som nu finnas, skulle i viss mån bli spolieerade eller på något sätt minskade i antal eller omfattning till arrendatorernas nackdel. Nu vet jag icke, om herr Sandberg menade, att det skulle bli flera självägande jordbrukare, eller om jordbrukarna skulle övertaga och själva bruka den jord, som numera är utarrenderad. Skulle det bli flera självägande jordbrukare, kan jag icke finna, att det från herr Sandbergs utgångspunkt skulle vara någon olycka. Om jorden skötes ordentligt och rationellt i övrigt av dem, som äga jorden, kan väl icke därigenom åstadkommas någon skada. Jag har den känslan, herr talman, icke blott efter de anföranden, som här hållits, utan även efter den behandling, som frågan varit föremål för i utskottet, att det mera är de obotfärdigas förhinder än omtanken om arrendatorerna, som dikterat utskottsmajoritetens beslut, sådant det föreligger på kamrarnas bord.

Sedan arrendelagarna antogs och riksdagen överhuvud taget började syssla med lagändringar på detta område samt även beslutat sådana, har rätt mycket inträffat. Vad man särskilt bör påpeka och som reservanterna här framfört är, att man borde draga nytta av de erfarenheter, man under de gångna åren vunnit. Därest man nu ginge in för den utredning, som reservanterna föreslagit, skulle man kunna rätta till missförhållandena, så att det blir till det bästa både för arrendatorerna och jordägarna såsom sådana. Vid behandlingen av det komplex av frågor, som här föreligger, från optionsrätt till frilösning och även omfattande frågor om större säkerhet för arrendekontraktens upprättande i enlighet med lagens bestämmelser, ha reservanterna funnit, att förhållandena äro sådana, att något måste göras för att bringa reda i den oreda — jag använder det uttrycket — som hittills rått. Under debatten här i dag har man påtalat det egendomliga förhållandet, att när riksdagen gick in för en lagstiftning, som ålade vissa utarrenderande jordägare att träffa avtal på 15 år, fanns den luckan i lagen, att när de 15 åren voro tilländagångna, vederbörande icke var bunden av att utarrendera på 15 år igen till sin arrendator utan sedan kunde utarrendera sin jord på ett år i sänder. Jag vill icke säga, att man icke kände till den saken, när lagen i sin helhet antogs, men det ansågs på borgerligt håll — jag satt vid det tillfället med i utskottet och minns mycket väl det

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)
resonemang, som då fördes — att man finge väl i sinom tid och i den mån, som förhållandena det påkallade, bättra på lagstiftningen, så att man, när arrendetiden gått till ända och det visade sig vara fördelaktigt för jordägare och arrendator, införde bestämmelsen, att jorden skulle utarrenderas på ytterligare 15 år. Vi, som företråda reservationen, hade då och ha alltjämt den uppfattningen, som i detta sammanhang synes oss vara lämpligare och mera anpassad efter förhållandena, nämligen optionsrätten, som innebar, att vederbörande arrendator, som sitter på sitt jordbruk och sköter det bra, skulle, där-est jorden på nytt utarrenderas, ha förtursrätt att arrendera jorden utan någon oskäligen förhöjning av arrendet. Optionsrätten har alltid avvisats. Nu senast i det föreliggande utskottsutlåtandet.

En egendomlig omständighet för en del av våra sociala jordlagar är att de icke gälla för hela riket och den frågan kan med fog ställas: Böra icke lagarna omfatta riket i dess helhet? Den frågan är befogad.

Inom riksdagen har tidigare rätt den uppfattningen, att det icke skulle vara så farligt att klämma till bolagen. Men att få en arrendelagstiftning genomförd sådan att den omfattar andra jordägare det är man rädd för. Jag vill säga, herr talman, att jag är icke på något som helst sätt bolagsintresserad. Jag har själv ett jordbruk, men jag har mycket svårt att förstå den uppfattningen, att man skall ha en dylik kategoriklyvning, så att man säger, att på den jordbrukaren skall lagstiftningen vara tillämplig, men icke på den andra. Nu kan mot detta resonemang anföras, att det finns vissa förhållanden särskilt i Norrland, som på sin tid gjorde det fullt befogat att gå in för denna lagstiftning. Detta är i vissa avseenden riktigt. När vi emellertid komma in på frågan sådan den föreligger i dag i den reservation, som avlämnats från socialdemokratiskt håll, och när man ser på de motioner, som väckts från visst bondeförbundshåll, finner man, att hos bondeförbundare skett en glädjande åsiktsförändring.

För att komma till ett resultat i dessa väsentliga och stora frågor, där riksdagen lugnt kan besluta utan risk för att fatta ett beslut — för att använda ett vulgärt uttryck — i ogjort väder, så ha vi reservanter inom andra lagutskottet ansett, att det borde bli en allmän översyn av arrendelagstiftningen, en åtgärd, som säkerligen är synnerligen behöflig och fullt befogad. Då finge denna utredning klarläggas, i vad mån bristfälligheterna äro sådana, att lagändringar böra vidtagas.

Jag skulle också vilja tillägga, att jag tror, att därest riksdagen bifaller den socialdemokratiska reservationen, som i själva verket i väsentliga punkter och åtminstone beträffande den fråga, vi nu diskutera, överensstämmer med de av herr Pettersson i Dahl i denna kammare och herr Verner Andersson i första kammaren väckta motionerna, har riksdagen gått in för ett beslut, som, jag för egen del är övertygad om, är klokt och till de jordbrukande medborgarnas bästa. Jag är också övertygad om att ett sådant beslut kommer att i hög grad senteras icke blott av arrendatorerna utan också av många jordbrukare, vilka, såsom jag tror, önska reda i förhållandena och därför äro glada över att en sådan utredning kommer till stånd. Jag skulle vilja säga, att i den föreliggande frågan borde riksdagens partier göra såsom Frödings fattiga munk i Skara: »räcka varandra handen att hjälpa fram till stranden». Det är en synnerligen stor jordsocial fråga, som föreligger här i dag, och det är ett socialt spörsmål av den art, att det är till det svenska jordbrukets och den svenska jordens brukares bästa, därest man får ändrade bestämmelser på detta område.

Med vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet av herr Linder m. fl. fogade reservationen.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Herr Spångberg: Herr talman! Jag skulle till den sista ärade talaren vilja säga, att jag tror, att man icke behöver söka sak med visst parti eller i samma syfte droppa giftdroppar i öronen på vissa grupper. Jag tror, att staten själv, när det gäller arrendatorerna, fört en sådan politik, att man blott behöver redogöra, såsom vi ständigt bruka göra i dessa debatter, för de reella förhållanden, som dessa grupper leva under. Staten har sannerligen skött giftblandningen för arrendatorerna sedan årtionden, och de olika partiernas betyg när det gäller denna giftblandning får väl sättas i förhållande till den ställning, de intaga till själva frågorna. När man ser på dessa människors behandling, må man icke förvåna sig över om arrendatorerna till sist fråga sig, huruvida man från statsmakternas sida överhuvud taget vill göra någonting. De kunna ställa samma fråga i de fall, där det tillsättes den ena kommittén efter den andra och så det ena betänkandet, större än det andra, framlägges, men ingenting reellt uträttas. Den mängd av motioner, som väckts under årens lopp, och av vilka några nu ligga till grund för detta utlåtande, visa sannerligen på upprörande missförhållanden bland arrendatorsgrupperna. Dessa missförhållanden hava också blivit belysta i de anföranden, som hållits, och man kan därför, när man ser på det meningslösa — jag använder uttrycket — förtryck, som dessa arma arrendatorer ute i bygderna och skogarna äro utsatta för, mer än en gång fråga sig vad det överhuvud taget finns för anledning till detta.

Det är möjligt, att man från annat håll skulle kunna säga, att även jag vill söka sak, när jag i detta sammanhang något berör förhållandena på kronans skogar. Det förhåller sig emellertid faktiskt på det sättet, att domänverkets tjänstemän ofta gå i spetsen, när det gäller att förtrycka arrendatorer, och det är icke tu tal om att icke deras uppträdande gynnar bolagen, när de å sin sida behandla sina arrendatorer på samma sätt. Man kan konstatera, att staten, som man har rätt att ställa sådant anspråk på att den borde bevisa någon humanitet vid behandlingen av sina arrendatorer, härvidlag förfar precis på samma sätt som bolagen och de enskilda större jordägarna göra. För mig har det ibland sett ut, som om dessa domänverkets tjänstemän skulle ha ingått någon slags sammansvärjning med bolagsledningarna, när det gällt att få en likartad behandling på både bolagens och domänverkets skogar.

Det är egentligen för att påtala dessa förhållanden, herr talman, som jag närmast begärt ordet. Jag var nyss på besök i Örebro län på Villingsbergs kronopark. Jag blev därvid i tillfälle att tala med åtskilliga av arrendatorerna, och de frågade, om ändå icke riksdagen och regeringen, statsmakterna överhuvud taget, kunde göra någonting för att rätta till missförhållandena under det fogdevälde, som de faktiskt få leva under. Jag har också här en skrivelse från dessa arrendatorer, där de önska, att man skall taga fram deras frågor och belysa dem här i riksdagen. Jag hemställer därför till jordbruksministern — jag riktar mig till honom och han skulle kanhända vilja vara vänlig att sedan närmare taga del av mitt anförande — om han icke i detta fall ville göra ett ingripande och rätta till missförhållandena en smula.

När man tog del av arrendatorernas läge på Villingsbergs kronopark, fick man den uppfattningen, att alla de brutaliteter, som bolagen göra sig skyldiga till, återfinnas på denna kronopark. Man kan ta en sådan företeelse som *arrendeförhöjningarna*. Vi socialister ha på en punkt, som kommer senare, i motioner föreslagit maximitaxor för arrenden. Vi ha pekat på nödvändigheten av dylika maximiarrenden i tidigare väckta motioner. Vi ha även påpekat, huru som bolagen under en tid, då riksdagen vidtagit åtgärder för att stödja vissa jordbrukargrupper, ha höjt arrendeavgifterna och försämrat det allmänna löneläget för de arrendatorer, som kanske bäst av alla jordbrukare skulle behöva

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)
hjälp. Det är mycket vanligt detta, när det gäller bolagen, och man måste säga, att denna rena utpressning borde medföra, att statsmakterna ingrepe till skydd även för dessa smås berättigade intressen. Här får man emellertid i stället konstatera, hurusom statsverket genom domänstyrelsen handlar på det sättet, att man höjer arrendena under en tid, när man skryter med jordbrukshjälpen. Villingsberg var före 1924 bolagsjord, men staten köpte då ett område på ungefär 50,000 tunnland och 150 torp. Det skedde under en tid, när man bedrev en så kallad jordbrukspolitik till stöd för jordbrukarna. I Villingsberg företog man omedelbart, sedan staten av bolaget inköpt detta område, arrendehöjningar och löneförsämringar, och sedan har det vidtagits lönereducering på lönereducering för dessa arrendatorer vid de arbeten, som de ha att utföra åt kronan. Förtjänsterna för dessa arrendatorer ha minskats. Priserna ha, som herrarna veta, stigit under de sista åren, men arrendena ha höjts.

Nu har man förelagt många arrendatorer där ute nya kontrakt, och jag har tagit del av några av dem. På ett torp föreslår man en höjning av arrendet till omkring 4 %, på ett annat torp till 14 %, på ett tredje torp till 20 % o. s. v. Jag undrar, om detta står i överensstämmelse med talet om den jordbrukshjälp, som herrarna påstå sig bedriva gentemot behövande jordbrukare här i landet.

Går man så in på frågan om *försäljning av torp*, så finner man precis samma metoder tillämpade i denna kronopark som bolagen tillämpa. Jag väckte här i riksdagen år 1932 en motion, vari jag yrkade, att i den sociala arrendelagen skulle införas förbud för bolag att inom vissa delar av riket försälja område, som upplåtits på arrende, i det fall då vederbörande brukare önskade kvarstå som arrendator. Utskottet avstyrkte motionen med motivering, att saken var icke så aktuell, att det var nödvändigt med ett dylikt ingripande. Riksdagen biföll utskottets avslagsyrkande. Det fanns ingen fara för en dylik försäljning, ansåg man, men faran finns på bolagens domäner och den finns även på statens. En del torp på Villingsbergs kronopark utbjudas nu till salu. Husen få förfalla. Man gör undersökningar ibland och sticker en kniv i en och annan takbjälke och förklarar sedan, att det står nog ännu en tid. Man rödfärgar utanpå, och när arrendatorn kommer och frågar, om han icke skall få reparerat, säger man, att vi ha nyss rödfärgat, och ni ser ju, hur bra det ser ut. Så få de ruttna och dragiga rucklen stå, som verkliga sjukdomshärdar för dem som bo i dem. Arrendatorerna kunna sålunda berättas, att nu ha vi bott i dessa dragiga bostadshus så och så länge, min hustru är fullständigt förstörd av reumatisk värk o. s. v. Dylikt är inte värdigt ett samhälle i vår tid.

Herrarna borde göra en undersökning där borta och taga med några bilder därav i valfilmerna, som nu snart skola ut och visas i årets valrörelse, när ni skola tala om vilka underbara saker ni utträttat. Visa ni edra nya stugor för arrendatorerna som frysa i sina ruckel, så kanske de komma och undra, varför de satts i undantagsställning.

Det finns torp, som ställts öde och som sedan år stått öde. Det görs ingenting för att folk skall kunna flytta dit. Folk kan nu överhuvud taget icke flytta in, därför att stugorna äro obeboeliga. Skogen håller på att erövra den kanske karga, men ändå jordbruksjord, som förut fanns och som i alla fall bidrog till att försörja en familj.

Det råder vidare ett fogdevälde, som driver folk därifrån. Man kan komma till en väg, där man talar om, att här har med arbetslöshetskommissionens hjälp byggts en väg, men den få arrendatorerna icke begagna. Man har till och med spämt ut kedjor vid infarten till vissa vägar för att arrendatorerna icke skola kunna begagna dem. Det berättas, att en torpare, som var sjuk, icke vågade åka bil på en dylik väg utan fick gå, därför att man hade förbju-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

dit, att vägen fick användas. Det är faktiskt otroliga saker, som utspelas där ute i skogarna och bland detta fattiga folk.

Man har under de sista åren lagt ned mycket pengar på arbetarsmåbruk o. dyl., och det kan ju vara riktigt. Vi ha för vår del understött, att så skulle ske, och vi ha i vissa fall krävt ännu större belopp. Vad som emellertid är ännu nödvändigare än att bygga nya arbetarsmåbruk är att rädda dem, som vi ha, från undergång. Det är nödvändigare för småbrukarna, och det är billigare för samhället. Jag måste säga, att sker icke detta, undersöker man icke här påtalade missförhållanden, griper man icke ordentligt in härvidlag, då komma sannerligen de nya stugor, som skola visas på valaffischerna, och som skola rullas upp på filmdukarna, att alltför mycket påminna om tsarryska Potemkinkulisser.

Jag har, herr talman, ansett det vara lämpligt, att när arrendatorsfrågan här behandlas, rikta jordbruksministerns blick på dessa missförhållanden och framföra arrendatorernas berättigade krav. Jag skulle vilja hemställa till jordbruksministern, att han sin plikt likmätigt ingriper för att åstadkomma rättelse.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hage**: Herr talman! Herr Herou har ju sökt ge oss socialdemokrater några goda råd om den politik, som vi skola bedriva såväl på detta område som i allmänhet. Man bör ju alltid tacka för goda råd, men vi ha nog liten anledning att följa dem. Särskilt ha vi anledning vara misstänksamma emot dem, därför att dessa råd skulle väl överensstämma med den politik i allmänhet, som herrarna föra, och resultatet av herrarnas politik har sannerligen icke varit glänsande.

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för att säga några ord till herr Johanson i Hallagården, som har suttit i utskottet och varit med om behandlingen av denna fråga. Han gjorde gällande, att en av orsakerna till att man icke kunde gå med på våra linjer i denna fråga — då det gällde utvidgande av den sociala arrendelagens giltighetsområde — var den, att förhållandena äro olika i skilda delar av landet, och detta motiverade, att man såg till, att också arrendelagstiftningen hade en något olika utformning i de skilda landsdelarna. Han syftade därvid givetvis på den reservation, som vi socialdemokrater ha avgivit under punkten II A och som nu närmast är föremål för behandling. Jag skulle för min del vilja med anledning härav säga, att det är egentligen icke så mycket fråga om, huruvida man skall gå in för olika eller lika lagstiftning i olika delar av landet, utan själva den stora principfrågan är, huruvida man överhuvud taget anser, att arrendatorer under *enskilda* jordägare böra ha samma rätt till skydd som arrendatorer under bolag och fideikommiss. Rent principiellt tycker jag knappast någon i denna kammare skulle ha något att invända mot detta. Ty vad kan det finnas för olika ställning för en arrendator under en stor jordägare, en enskild person å ena sidan och en arrendator under ett bolag å andra sidan? Jag skulle tro, att när det gäller den ekonomiska ställningen och de allmänna förhållandena, så leva dessa arrendatorer nog i stort sett under samma förhållanden. Ja, jag vågar det påståendet — och det har jag hört upprepas många gånger — att arrendatorer under enskilda personer ha det många gånger mycket svårare än arrendatorer under bolag. Stora bolag kunna ha den ekonomiska ställningen och de möjligheterna, att de kunna, om de vilja, göra något för sina arrendatorer, under det att enskilda jordägare kanske många gånger

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

icke ha intresse eller kanske ha vissa svårigheter — det erkännes möjligen i ett eller annat fall — att göra något för sina arrendatorer. Jag skulle därför vilja påstå, att principiellt finns det väl egentligen ingen anledning, varför man skulle neka arrendatorer under *enskilda* jordägare det skydd, som man ger åt arrendatorer under *bolag* och *fideikommiss*.

Nu vet jag, att man invänder, att det är så svårt att bestämma gränsen mellan de jordägare, som skola falla under en social arrendelag och de, som ej skola lyda under lagen. Men i det fallet ha vi sagt, att skyddet bör i första hand beredas sådana arrendatorer, som arrendera arrendeställen, som normalt bruka vara utarrenderade. Herr Sandberg i Böle tyckte detta var en olämplig formulering. Jag måste emellertid säga, att när det gäller social lagstiftning — det vet den, som suttit i det sociala lagutskottet — så kan själva lagstiftningen icke vara så bestämd och till punkt och pricka utformad, utan det måste ges möjlighet till en viss marginal, så att frågan huruvida den eller den skall falla under en sådan lagstiftning blir en omdömesfråga. Det ha vi tillämpat på en massa områden, när det gällt den sociala lagstiftningen. Jag vill dessutom framhålla, att det finns verkligen en typ av sådana arrendejordbruk, som varit arrendejordbruk under långa tider tillbaka, så långt man känner till, och det är väl ganska lätt att skilja ut dessa och säga, att med avseende å dessa arrendeställen skall den sociala arrendelagen gälla.

Sedan vill jag säga några ord i frågan om optionsrätten och företrädesrätten till köp för arrendatorn. Herr Sandberg påpekade, att om man nu skall ge optionsrätt åt en arrendator, så att han får fortsätta att arrendera lägenheten, eller om man skall utforma lagstiftningen så, att en sådan arrendator vid lägenhetens försäljning skall få företrädesrätt att inköpa densamma, så måste detta innebära, att det sker en viss prisbedömning, som gäller dels hur högt arrendet skall vara, dels vilket pris arrendatorn skall betala, när han skall köpa den lägenhet, som han förut arrenderat. Herr Sandberg framhöll, att detta måste ske på ett eller annat sätt genom någon officiell myndighet och genom ett officiellt förfarande. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Det måste givetvis ske på det sättet. Jag tycker emellertid, att man icke bör hesitera inför detta. När utskottet exempelvis i vissa fall har gått in för tillgripande av medling mellan jordägare och arrendator, så har man ju redan i princip på sätt och vis gått in just för denna sak. För övrigt har man ju redan tidigare, när det gällt arrendereglering vid offentliga arrenden, under vissa kristider åstadkommit en officiell reglering av priset — vi ha ju varit med om en sådan lagstiftning här i riksdagen — och jag tycker därför icke, att det skulle vara så orimligt att tänka sig något sådant även i detta fall.

Nu vill jag dessutom säga i detta avseende, att det torde många gånger bli så, att arrendatorn och jordägaren kunna komma överens *frivilligt* och i så fall behöves inget officiellt förfarande. Men, när så icke sker, måste man alldeles givet ha ett sådant regleringsinstrument. Man har ju redan förut tvungits in på sådana vägar i lagstiftningen. Jag tror för min del, att ville man nu undersöka denna sak på ett grundligt sätt, så skulle man nog finna vägar att komma fram på detta område.

Jag vill sluta med att säga, att den nu föredragna punkten II A är en av de väsentligaste i hela det förslag, som här föreligger. Här är det fråga om, huruvida man vill vara med om principen, att även arrendatorer under *enskilda* jordägare skola få det rättsskydd, som man förut har givit åt arrendatorer under *bolag* och *fideikommiss*. Jag kan icke finna annat än att man från bondeförbundshåll är inställd på att så bör ske. Man borde efter det anförande, som här hållits från detta håll, icke dra sig för den konsekvensen.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Man borde därför finna, att det är ganska rimligt, att arrendatorer under enskilda personer böra ha samma rätt, som man förut har givit åt arrendatorer under bolag. Från den utgångspunkten skulle det förefalla mig, som om man på bondeförbundshåll har all anledning att på denna punkt rösta för vår reservation.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Skoglund: Herr talman! Den principdebatt, som hittills har ägt rum om andra lagutskottets betänkande, har huvudsakligen rört sig om arrendelagstiftningen. Den jordromantik, som man kan finna i herr Lindhagens reservation, ha vi dess bättre icke ägnat någon längre tid i denna kammare.

Vad beträffar arrendelagstiftningen har andra lagutskottets majoritet förordat utredning på flera punkter, men vi ha icke velat gå så långt som reservanterna vilja göra. Jag tror, att vi ha fullt bärande skäl för den ståndpunkt, vi intagit.

Reservanterna säga, att arrendelagstiftningen är så pass gammal, att den bör ägnas en översyn. Det är väl emellertid icke antalet år den varit i kraft, vilket i detta fall icke är så stort, som skall bestämma, hurvida man behöver revidera en lagstiftning eller icke, utan det beror väl på, om lagstiftningen allmänt fyller ett förnuftigt ändamål. Vi skola komma ihåg, att den lagstiftning det här gäller reglerar ett mycket vidsträckt område och utgör grund för fleråriga avtal. Man bör icke utan tvingande skäl ändra en sådan lagstiftning. Få reservanterna sin vilja fram och så småningom nå ett resultat sådant som de säkerligen önska sig, så tror jag, att vi komma in i ett system, som blir både tungrott och besvärligt i mer än ett avseende.

När man talar om att den sociala jordlagstiftningen bör gälla över hela landet, så böra vi komma ihåg, att det råder betydligt olika förhållanden i Norrland och i södra och mellersta Sverige. Det är icke så enkelt att ange, vilka gårdar och gods i enskild ägo, som lämpligen böra komma under en sådan lagstiftning. Jag tror att det är oerhört svårt att få en förnuftig lösning på den vägen.

En motionär, herr Pettersson i Dahl, har ju framför allt uppehållit sig vid ett speciellt fall. Han har haft ett visst fideikommiss i tankarna. Vad fideikommissen beträffar, veta vi ju allesammans här i kammaren, att det förmodligen inom få år kommer att ske en väsentlig förändring beträffande dessa. Statsmakternas intresse är ju inriktat på att få en ändring till stånd. Jag försvarar ingalunda sådana förhållanden som en del av dem, herr Pettersson här påtalade, men jag tror, att vi kunna få en tillfredsställande ändring till stånd, utan att sätta i gång en så förfärligt omfattande och stor utredning, som den reservanterna önska.

Man har också påyrkat en särskild rätt för arrendator att köpa den egendom han arrenderar. Låt mig bara göra den frågan: Hur skall man bestämma priset vid ett sådant köp? Skall arrendatorn bestämma priset eller skall jordägaren göra det eller skola vi helt enkelt säga, att staten får skapa någon slags domstol, som bestämmer, att det och det priset skall gälla? Då gör jag mig den frågan: hur mycket hava vi kvar av den enskilda äganderätten vid ett sådant tillfälle?

Man yrkar vidare på minimitid för arrendena och säger, att en minimitid för avslutande av arrendekontrakt skulle bestämmas. Utskottet har emellertid tydligt framhållit, hurusom det kan finnas tidpunkter i en jordägares liv, då han kanske icke förmår att själv driva jordbruket utan måste utarrendera det samma. Det kan vara sjukdom, det kan vara omyndighetstillstånd och åtskil-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

ligt annat, som gör att den, som är huvudman, kanske icke förmår driva jordbruket själv, ehuru släkten vill behålla gården. Ha vi någon anledning att försöka få fram en lagstiftning, som kanske skulle i många fall skilja gamla hemmansägaresläkten från den jord, som de kanske ägt sedan långa tider tillbaka? Jag vet, att detta icke är herr Petterssons i Dahl mening, ty han har försökt att begränsa sig till en mindre grupp ständigt utarrenderade gårdar. Men jag är icke övertygad om att, därest reservanterna i övrigt få sin vilja fram, det icke kommer att leda till sådana fall som jag nämnde. Därtill kommer, att det även kan vara olämpligt för en arrendator ibland att binda sig för ett alltför långt arrendekontrakt. En arrendator förblir icke alltid arrendator för hela livstiden. Han vill många gånger köpa en egen gård. Det kan då vara bra att ha ett arrendekontrakt, som han kan komma ifrån inom rimlig tid.

Här skildrar man arrendatorerna som förtryckta människor och jordägarna som hårda arbetsgivare, som ständigt plåga arrendatorerna. Det är icke, herr Spångberg, alltid så. Goda och dåliga människor finnas både bland jordägare och arrendatorer. Det förekommer jordägare, som taga ut hårda arrenden och icke unna arrendatorerna hyggliga villkor. Men det förekommer också arrendatorer, som så att säga expropriera jordägarnas egendom. Det finnes värden, som jordägaren kan under många år ha samlat i sin egendom: goda byggnader, väl dikad och växtkraftig jord etc. Sådana värden äro en stor tillgång för den, som brukar egendomen, men inte alltid lätta att ange i penningar. Så kommer en arrendator, som sköter husen illa, underhåller jorden dåligt och suger ut växtkraften så pass, att gården blir halvt värdelös, när jordägaren tar igen den. Mena herrarna, att även en sådan arrendator skall skyddas under årtionden och få vara kvar? Jag vill icke medverka därtill.

Man har vidare talat om minimitaxor för arrendena. Det måste för praktiskt folk stå klart, att det är icke så enkelt att åstadkomma något sådant. Det betyder, att vi skulle hava någon statlig nämnd, som skulle värdera och sätta taxorna. Är det för övrigt säkert, att vi nå någon utomordentlig rättvisa med en sådan värdering? Konjunkturerna växla. Ett arrende, som anses skäligt vid den tidpunkt, då det sattes, kan om några få år te sig oskäligt.

Man har vidare sagt, att jordägaren skulle åläggas en betydligt mera vidsträckt byggnadsskyldighet. Behöver jag säga, att det är just byggnaderna, som kosta de stora pengarna i jordbruket? Går man fram med för hårda bestämmelser, kan man knäcka mer än en jordägares ekonomi. Det kanske icke blir till fördel för arrendatorerna heller.

Jag vill berätta för herr Spångberg, att jag i valrörelsen 1928 träffade en man, som hade samma uttryckssätt som herr Spångberg. Han försökte för en grupp arrendatorer skildra, hur illa de vore hanterade av det bolag, av vilket de arrenderade sin jord. Han slöt med en stor gest och sade: »Om ni bara kunde begripa, hur bra ni skulle få, om staten lämnade er jord. Sådan finnes på de stora kronodomänerna, och i övrigt hos enskilda större jordägare. Vilken annan tillvaro ni då skulle kunna föra mot att vara bolagsarrendatorer!» Sedan han slutat, bad jag publiken att hjälpa till att göra ett litet räkneexperiment. Det upplystes, att arrendatorerna betalade 20—25 kronor i arrende per tunnland och år, d. v. s. för en gård om 25 tunnland åker cirka 500 kronor i arrende. Jag frågade föredragshållaren, om han menade, att arrendatorerna skulle få både jord och skog gratis av staten. Han svarade, att det menade han icke, men han förutsatte, att de skulle få det till skäligt pris. Jag var mera generös. Jag sade: »Ni får både jord och skog gratis, men det blir för dyrt i alla fall.» Vi räknade ut, vad det kostade att bebygga en sådan jordlott. Det var minst 15,000 kronor, och 5 procent å detta belopp — vilket icke är för mycket, när det gäller ränta och underhåll av byggnader — det

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

blev 750 kronor. Alltså, där voro vi omedelbart framme vid en tredjedel mera i utgifter per år, fastän man skulle få både jord och skog gratis. Det var en gammal gråskäggig man där, som var arrendator. Han hade tydligen svårt att följa med. Han stod och funderade en stund, men så klarnade det, och då kom det oförbehållsamt: »Det förefaller ganska troligt, att det kommer att gå på det sättet.»

Jag har med detta icke sagt, att jag önskar att stora grupper skola vara bodelagsarrendatorer. Långt därifrån! Jag anser, att den självägande bonden är det riktiga. Men vi skola icke söka måla ut, att dessa arrendatorer ha det så mycket svårare nu än de skulle få, om de bliva självägande.

Vad jag vill komma fram till är, att när vi söka tala om besvärigheterna för stora grupper, hänger detta oftast samman med jordbrukets lönsamhet. Många gånger hava jordägaren och arrendatorn det lika svårt. En arrendelagstiftning måste söka skapa rättvisa och förnuftiga former för uppgörelse mellan arrendator och jordägare. Jag tror icke, att vi komma fram till sådana rättvisa och förnuftiga former, om vi följa alla de motionärer, vilkas önskingar äro inneslutna i detta betänkande.

Därtill komma ytterligare skäl, som för mig betyda ganska mycket, när jag tar ställning till detta. En del motionärer här, vilkas önskemål lagutskottet sökt tillmötesgå, skulle bliva uppbromsade, om vi taga en stor och omfattande utredning. När man i övrigt säger, att utskottet skrivit för snävt på en hel del punkter, vill jag bara, herr talman, säga, att jag tror att det många gånger är skönt, om riksdagen söker begränsa sig och tala om, vad den vill hava utrett. Det blir ju en del jurister och andra, som få detta om hand men som icke hava någon egentlig sakkunskap, och jag är långt ifrån säker på var det skall sluta, om man ger sig in på allt detta utan direktiv från riksdagen.

Jag har, herr talman, gått till prövning av motionerna i den uppfattningen, att man skulle söka skapa rättvisa mellan jordägarna och arrendatorerna. Jag tror icke, att det för dagen är någon brådska att igångsätta en sådan omfattande utredning, som motionärerna tänkt sig, när man icke vet, var den slutar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Skoglund förenade sig herrar *Olsson* i Staxäng, *Larsson*, *Wallerius*, *Persson* i Grytterud och *Persson* i Fritorp.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! På herr talmannens uppmaning vill jag söka klarlägga, vad mitt yrkande egentligen innebär. Det innebär, att jag yrkar bifall till min motion, som i vissa punkter sammanfaller med utskottsutlåtandet och i vissa punkter med reservationen. Det är icke min mening, att talmannen skall behöva framställa proposition på min motion särskilt. Ej heller kommer jag att vid olika punkter göra särskilt yrkande, utan jag har endast velat markera min ställning dels till reservationen och dels till utskottets förslag.

Vad sedan herr Skoglunds yttrande beträffar, så är det icke så att de förhållanden, som vi relaterat, endast avse en egendom. Det är här icke fråga endast om egendomar av fideikommissnatur utan också om en hel del andra egendomar. Det finns t. ex. i närheten av den av mig åsyftade egendomen en egendom med ett 70-tal arrendatorer, och det finns andra egendomar med mycket stora torparskaror. Det är icke minst på dem, som vi tänka, och vi anse, att förhållandena borde rättas till också för dem liksom för andra arrendatorer. Det är icke vår mening att på något sätt skilja arrendatorer och hemmansägare, utan vi vilja, att bägges förhållanden skola om möjligt regleras.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Vidare vill jag framhålla, att det är ett socialt intresse, att allt detta blir utrett i så stor utsträckning som möjligt. Det kan säkerligen icke vara ett socialt intresse, att dessa stora arrendatorgrupper leva under så osäkra förhållanden, som nu faktiskt är fallet.

Vad sedan angår det påståendet, att det skulle vara omöjligt att få arrendena reglerade genom någon myndighet, så tillämpas detta redan nu på en hel del ställen, om jag icke är fel underrättad. Det är ett gods nere i Skåne, där godsägaren själv meddelat, att det för honom skulle praktiskt taget vara omöjligt att komma till rätta med arrendatorerna, om han icke hade ojäviga personer till hjälp vid arrendesättningen. Jag tror, att de farhågor, åt vilka herr Skoglund här givit uttryck, icke äro så berättigade, som han ville göra gällande.

Herr Skoglund: Herr talman! Det är stor skillnad mellan vad man från en del håll synes åsyfta och vad herr Pettersson i Dahl nämnde, då han talade om den där godsägaren i Skåne. I det fall, som herr Pettersson omnämnde, var det fråga om en frivillig överenskommelse mellan jordägaren och arrendatorerna att anlita personer, som de på båda hållen ansågo ojäviga och omdömesgilla. Det är en avsevärd skillnad mellan detta och att ha en statlig institution, som skulle med domarmyndighet bestämma, hur det skall vara. Utskottet har varit inne på problemet, när det talat om en skiljenämnd, som jordägaren och arrendatorerna skulle kunna vända sig till för att få råd i vissa fall.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o avslag å berörda hemställan samt bifall i stället till den av herr Linder m. fl. avgivna vid punkten fogade reservationen samt 3:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den reservation, som vid punkten fogats av herr Lindhagen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hage, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten II A av utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsättningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 89 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

*Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)**Punkten II B.*

Utskottets hemställan bifölls.

Uti *punkten II C* hemställde utskottet, att motionen I: 8 yrkandet 1), i vad anginge frågorna om företrädesrätt för arrendator vid köp samt om skydd mot salubjudande av utarrenderad egendom i vissa fall, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I en vid denna punkt fogad reservation hade herrar *Norman, Olof Carlsson, Hage* och *Molander*, fru *Nordgren* samt herr *Hermansson* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den i motionen I: 8 framförda frågan om företrädesrätt under vissa omständigheter för arrendator vid köp av arrenderad egendom.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som här är avgiven av herr *Norman* m. fl.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till nyssnämnda av herr *Norman* m. fl. avgivna reservation; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten II D.

Efter först skedd föredragning av *mom. 1)* anförde

Herr **Sandberg**: Herr talman! På den ifrågasvarande punkten har jag avgivit en blank reservation. Jag vill blott med ett par ord ange min avsikt med denna.

Det är icke min mening att ställa ett annat yrkande, än det utskottet gjort, men jag har velat uttala en viss betänksamhet inför utskottets förslag. Det har ju icke motionsvis förelegat något yrkande om införande i de sociala arrendelagarna av en sådan bestämmelse, som här ifrågasättes, nämligen att då ett avtal om arrende förlänges, skall det förlängas på minst 5 år. För närvarande är det så, att sedan de första 15 åren gått, kan arrendeavtalet förlängas på hur kort tid som helst eller på kortare tid än 5 år. Om det emellertid ingås arrendeavtal med ny arrendator, då måste detta gälla för 15 år. Jag tycker emellertid, att man i viss mån kan ifrågasätta lämpligheten av en sådan anordning, som utskottet här tänkt sig.

De anmärkningar, som jordsakkunniga på sin tid riktade mot tanken om optionsrätt, kunna säkerligen i viss mån göras gällande mot förlängning av arrendet på sätt utskottet ifrågasätter. De jordsakkunniga, som avgåvo det betänkande, som låg till grund för riksdagens beslut 1927 i fråga om revision av arrendelagen, yttrade bl. a., att om en arrendator innehaft fastigheten i 15 år, optionsrätt näppeligen kunde tillerkännas honom, utan att jordägarens rätt att föfoga över sin jord alltför mycket beskures. Jag anser, att man kan göra gällande ungefär enahanda i detta fall, då det gäller att utöver de 15 åren förlänga arrendeavtalet på minst 5 år ytterligare. Jag för min del har mig icke bekant, att det från de arrendatorers sida, som det här gäller, nämligen de som lyda under den norrländska arrendelagen — jag tänker i första hand på dem — anförts några önskemål i denna riktning. Det förefaller mig, att det skulle innebära en anordning, som i vissa fall vore mera stel och obekvä.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Jag har endast velat uttala dessa betänkligheter, och jag förmodar, att utredningen kommer att visa ungefär detsamma. Jag har intet yrkande att göra på punkten i fråga.

Vidare yttrades ej. Utskottets i förevarande moment gjorda hemställan blev av kammaren bifallen.

Uti *mom. 2)* hemställde utskottet, att motionerna I: 285 och II: 486 samt II: 187 yrkandet 1), i vad de anginge frågan om minimitid beträffande arrenden, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I fråga om detta moment hade reservation avgivits av herrar *Linder, Norman, Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, fru *Nordgren* samt herr *Hermansson*, vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande det i motionerna I: 285 och II: 486 samt II: 187 framförda spörsmålet om lagstadgande av minimitid beträffande arrenden, i vad det gällde jordbruk, som normalt plögade vara utarrenderade och som ej vore behandlade under punkten II D mom. 1), för att förhindra att jordägarna mot arrendatorernas vilja genomdreve kontrakt med kortvarig, exempelvis ettårig, giltighet.

Sedan momentet föredragits, yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Det beslut, som här fattats under punkten II D 1), gäller endast arrendatorer under bolag och fideikommiss. Om det icke fattas något beslut enligt vår reservation under II D 2), komma icke arrendatorer av enskild jord att få någon nytta av det beslut, som förut fattats. Vi anse emellertid, att arrendatorer av enskilda personers jord böra ha rätt till minimitid för arrendet. Det är till fördel både för jordens skötsel och för arrendatorerna själva. Det är den allmänna uppfattningen bland jordbrukarna, att arrendekontrakten icke böra avse för kort tid. Nu låter man dem ibland endast gälla ett år.

Med anförande av denna motivering skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som av herr *Linder* m. fl. avgivits under punkten II D 2).

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som anförts av utskottet, och mitt förra anförande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, dels ock på avslag å berörda hemställan samt bifall i stället till den av herr *Linder* m. fl. avgivna, vid momentet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr *Hage* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten II D mom. 2) av utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr *Linder* m. fl. avgivna, vid momentet fogade reservationen.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Herr Johanson i Hallagården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 85 ja och 98 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan i förevarande moment, bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid momentet fogade reservationen.

Uti *punkten II E* hemställde utskottet, att motionerna I: 8 yrkandet 1), I: 285 och II: 486 samt II: 187 yrkandet 5), i vad de anginge frågan om optionsrätt till nytt arrende, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Beträffande denna punkt hade reservationer anmälts av herrar *Norman, Olof Carlsson, Hage* och *Molander*, fru *Nordgren* samt herr *Hermansson*, vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förut-sättningslös utredning rörande den i motionerna I: 8, I: 285 och II: 486 samt II: 187 framförda frågan om optionsrätt (företrädesrätt) till nytt arrende.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att på denna punkt få yrka bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

Herr Sandström: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Norman m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hage, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten II E av utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Norman m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 96 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan i förevarande punkt, bifallit den av herr Norman m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Uti *punkten II F* hemställde utskottet, att motionen I: 8 yrkandet 1), i vad anginge frågan om tvångsförlängning av korta arrendetider, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, fru *Nordgren* samt herr *Hermansson*, vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den i motionen I: 8 framförda frågan om tvångsförlängning av korta arrendetider.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Hage m. fl. avgivna vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten II G.

I denna punkt hemställde utskottet, att motionerna II: 62 och II: 187, i vad den senare motionen anginge frågan om maximitaxor vid arrenden, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Herou**: Herr talman! På denna punkt ber jag att få yrka bifall till motionen nr 62 i andra kammaren.

Herr **Sandström**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till motionen II: 62; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkten II H.

Utskottets hemställan bifölls.

Uti *punkten II I* hemställde utskottet, att motionerna I: 8 yrkandet 1) och II: 187 yrkandet 2), i vad de anginge frågan om jordägarens allmänna byggnadsskyldighet, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Beträffande denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Linder*, *Norman*, *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, fru *Nordgren* samt herr *Hermansson*, vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en för-

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)
utsättningslös utredning rörande det i motionerna I:8 och II:187 framförda
spörsmålet om jordägarens allmänna byggnadsskyldighet.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall be att på denna punkt få yrka bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Linder m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten II K.

Vid först skedd föredragning av *mom. 1)* blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

I *mom. 2)* hemställde utskottet, att motionerna I:285 och II:486 samt II:187, såvitt de allmänt anginge frågan om tvingande bestämmelser i ökad utsträckning i allmänna arrendelagen, i den mån de härutinnan icke blivit besvarade genom utskottets hemställan i *mom. 1)*, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Samma reservanter, som under punkten II I omförmälts, hade beträffande detta moment hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den i motionerna I:285 och II:486 samt II:187 framförda frågan om tvingande bestämmelser i ökad utsträckning i allmänna arrendelagen, i den mån motionerna icke blivit besvarade genom utskottets hemställan i *mom. 1)*.

Momentet föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall be att på denna punkt få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Linder m. fl.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Linder m. fl. avgivna vid momentet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten II K *mom. 2)* av utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid momentet fogade reservationen.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 96 ja och 100 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan i förevarande moment, bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid momentet fogade reservationen.

Punkterna II L—N.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Uti *punkten II O* hemställde utskottet, att motionerna I: 8 yrkandet 1) och II: 187 yrkandena 4) och 6), i vad de anginge frågan om reglering av arrendebelopp och därmed sammanhängande spörsmål, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Samma reservanter som under punkten II I omförmäts, hade beträffande förevarande punkt hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den i motionerna I: 8 och II: 187 framförda frågan om reglering av arrendebelopp och därmed sammanhängande spörsmål.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herr Linder m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Linder m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hage, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten II O av utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Ang. ändringar i arrendelagstiftningen m. m. (Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 93 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna II P och Q samt III—V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 176, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående giltighetstiden för vissa tullsatser.

§ 9.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, angående åtgärder till åstadkommande av utsträckt användning av vatten- och sanitetsledningar på landsbygden.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 10.

Vidare föredrogs vart för sig andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, angående särskild provinsialläkartaxa för de norrländska länen; och nr 8, angående införandet av enhetliga legosängsavgifter å allmän sal å samtliga lasarett och därmed likställda sjukhus.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Härefter förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 10, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19, angående navigationsskolorna: Avlöningar.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 21 av tionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att

dels besluta att under budgetåret 1936/1937 finge, utöver tillfällig löneförbättring, utgå provisorisk avlöningsförbättring till lärare vid navigations-skolorna enligt samma grunder, som föreskrivits för budgetåret 1935/1936,

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 26.

Ang. navigations-skolorna.

Ang. navigationsskolorna. (Forts.)

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för navigationsskolorna, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937,

dels till navigationsskolorna: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 271,100 kronor,

dels ock medgiva, att undervisningen i 3:e maskinistklass vid navigationsskolan i Stockholm finge framdeles i mån så befunes lämpligt anordnas i dagkurs i stället för i aftonkurs.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 142, inom första kammaren av herr *Hjalmarsson m. fl.* och den andra, nr 294, inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att, för den händelse den i statsverkspropositionen föreslagna indragningen av tidssignaleringen vid navigationsskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö vunne riksdagens bifall, anslagsposten i staten för navigationsskolorna »Särskilda löneförmåner för ordinarie och icke ordinarie tjänstemän» måtte för budgetåret 1936/1937 ökas från 69,400 kronor till 70,650 kronor, varigenom rektorerna vid ifrågakvarande tre navigationsskolor, vilka skulle mista arvodet för tidssignaleringen, skulle beredas samma löneställning som rektor vid realskola.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade reservationer anmälts:

av herr *Holmgren*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna; samt

av herr *Johan Nilsson* i Malmö.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! I sitt utlåtande över denna punkt framhåller statsutskottet, att navigationsskolesakkunniga i sitt betänkande uttalat, att rektorerna vid navigationsskolorna i lönehänseende borde principiellt jämställas med rektorer vid realskolorna. Utskottet har för sin del icke tagit ställning till detta uttalande men tillägger: »Härför erforderlig löne reglering läser dock böra genomföras i ett sammanhang för rektorerna vid landets samtliga navigationsskolor.» Vi ha fem rektorer vid navigationsskolor, av vilka tre åtnjutit arvoden av 1,200 kronor om året för den befattning, de haft med tidssignaleringen. Nu har denna signalering indragits — man ger tiden genom radio — och därför vill man draga in dessa arvoden. De tillkommo därför att dessa rektorer allmänt ansågos vara svagt avlönade, varför man ville ge dem en löneförbättring. Man gav dem en sådan under form av ett arvode för arbetet med tidssignaleringen. Om man nu tar bort detta arvode, så blir följden den, att dessa rektorer inom ett par år, när en löne reglering skall genomföras, på nytt få förhöjda löner. Detta är ett vacklande av och an. Dessa rektorer äro värda den lön de ha, och då tycker jag, att man icke bör beröva dem det här ifrågakvarande arvodet. Gärna skall jag vara med om att man ålägger dem ett arbete, som kompenserar det arbete, de nu blivit av med, när de icke längre sköta tidssignaleringen. Men att utan vidare minska löneinkomsten för statstjänare är icke ett trevligt förfarings sätt. Det är ju en gammal praxis, vi ha här i vårt land, att om man reglerar lönen nedåt, så träder en sådan reglering icke i kraft, förrän en ny innehavare av befattningen i fråga kommer på platsen. Den som sitter där skall vara i ökväld besittning av de förmåner, som tillförsäkrats honom, då han fick sin anställning.

Ang. navigationsskolorna. (Forts.)

Om man nu följer utskottet på denna punkt, kommer detta givetvis att leda därtill, att det blir misstämning och bitterhet bland dessa befattningshavare, något som jag anser det vara ett statsintresse att förhindra. Och det värsta av allt är, att det missnöje med staten som arbetsgivare, som nog på flera håll inom statsförvaltningen redan kommit till synes, härigenom kommer att ytterligare spridas och befästas, så att man icke längre kan tala om att kronans kaka visserligen är liten men säker. Jag för min del anser, att dessa personer böra bibehållas vid sin nuvarande avlöning, och att en löne-reglering för de övriga snarast möjligt bör komma till stånd.

På den grund ber jag, herr talman, få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Nylander, Arnemark, Hassler, Lovén, Hagberg* i Malmö och *Holmström*.

Herr Jansson: Herr talman! Det är nog icke alldeles så, som den föregående ärade talaren ville göra gällande. När navigationsskolesakkunniga verkställde den omtalade utredningen, gick man in för en bestämd löneställning. Och då var man inne på den tanken, att dessa rektorer skulle jämföras med rektorerna vid de kommunala mellanskolorna, så att man skulle fastställa lönerna därefter. Men sedan detta beslut var fattat, kom det till ett extra arbete vid dessa navigationsskolor, och för detta extra arbete utgick en särskild ersättning. Efter det detta extra arbete dragits in, är det emellertid självklart, att ersättningen i fortsättningen icke kan utgå. Är det så, att man anser lönen för dessa rektorer i allmänhet vara för liten, så bör det ske en löne-reglering över hela linjen. Det skulle ju vara ganska märkvärdigt, om man här skulle gå in för att bevilja ett särskilt arvode till vissa statstjänstemän, därför att de mist ett arvode, som de tidigare uppburit för ett extra uppdrag, som nu upphört. Ett sådant förfaringssätt har aldrig, såvitt jag vet, tidigare tillämpats, och det skulle innebära en ny princip, som väl ändå riksdagens andra kammare för sin del gjorde klokt i att icke slå in på. Jag tror, att om herrarna läsa utskottsmotiveringen, skola ni där finna tydligt och klart framhållet vad som avses med utskottets förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Österström* och *Strindlund*.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i de i ämnet väckta motionerna; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 20 och 21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 22*, angående praktisk utbildning av däcksbefäl för den svenska handelsflottan; och yttrade därvid

Herr Ström: Herr talman! Som kammaren torde finna har Kungl. Maj:t i denna punkt för praktisk utbildning av däcksbefäl för den svenska handelsflottan äskat ett anslag av 35,800 kronor. Detta anslag har ju med varierende belopp utgått sedan många år tillbaka, och större delen därav användes för den segelfartygsutbildning, som för några dagar sedan diskuterades

Ang. praktisk utbildning av däcksbefäl för den svenska handelsflottan.

Ang. praktisk utbildning av däcksbefäl för den svenska handelsflottan.
(Forts.)

här i kammaren. Nu meddelades emellertid i ett yttrande i denna debatt, att kommerskollegium har utarbetat och den 20 juni 1935 till Kungl. Maj:t överlämnat ett förslag till ny förordning i ämnet, i vilket förslag segelfartygsutbildningen icke är obligatorisk.

Jag skulle nu vilja ställa den frågan till handelsministern: när kan man förvänta något resultat av detta av kommerskollegium överlämnade förslag? Eftersom det snart är ett år sedan förslaget överlämnades till regeringen, så borde det ju vara möjligt att i en snar framtid genom förslagets framläggande låta dem, som skola utbildas till fartygsbefäl, få del av de lättnader, som detta innebär. När det gäller att utanordna medel för sådan praktisk utbildning, är det ju möjligt, att det även i fortsättningen måste utgå åtminstone en mindre del av detta anslag. Men det skulle innebära en betydlig lättnad, om man finge bort den nuvarande bestämmelsen om obligatorisk skyldighet att hava tjänstgjort ombord på segelfartyg under viss tid för att vinna inträde vid navigationsskola. Eftersom handelsministern är här närvarande, kanske det är möjligt att få ett besked, när man kan förvänta något resultat av utredningen och det av kommerskollegium överlämnade förslaget.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 23—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. befräm-
jande av
hemslöjden.*

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 30*, angående befrämjande av hemslöjden, erhöles på begäran ordet av

Herr Nilsson i Karlstad, som anförde: Herr talman! Då jag är motionär om höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget till befrämjande av hemslöjden, må det tillåtas mig att säga några ord.

Jag ber då först livligt få beklaga, att utskottet icke ansett sig kunna bifalla min blygsamma begäran om förhöjning av anslaget från det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 25,000 kronor till 30,000 kronor. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt, som den myndighet, under vars ämbetsområde hemslöjden hör, kungl. kommerskollegium, just föreslagit, att anslaget för budgetåret 1936/1937 skulle sättas till 30,000 kronor. Nu är det ju visserligen sant, att Kungl. Maj:ts förslag för nästkommande budgetår innebär en ökning, men på grund av de ringa anslag, som de senaste åren å riksstaten anvisats till hemslöjdens befrämjande, hava de understöd, som hitintills kunnat utdelas för hemslöjdsändamål, blivit synnerligen begränsade till såväl antal som storlek. Statsunderstöd för lokala ändamål ha därför kommit endast ett fåtal län till godo, och högeligen önskvärt hade varit, att en förändring till det bättre nu kunnat ske. Jag kan icke nog förundra mig över det ärade statsutskottets enhälliga beslut om avslag på min behjärtansvärda motion, ty från såväl kulturell, estetisk och social som icke minst ur folkförsörjningssynpunkt, i synnerhet på landsbygden, hade framställningen varit värd ett bättre öde. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till de vitsord om hemslöjdens stora sociala insatser, som nyligen lämnats av sociala jordutredningen i ett avgivet betänkande med förslag till väsentligt ökade statsanslag till hemslöjdsändamål.

Herr talman! Jag skall icke gentemot ett enhälligt utskott tillåta mig göra något yrkande — jag anser detta vara lönlöst — men jag har i alla fall velat ha mina nu framförda synpunkter antecknade till kammarens protokoll.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 31 och 32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 33—35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 40*, angående drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg; och yttrade därvid

*Ang. drift-
och under-
hållskostnader
för statens
isbrytarfartyg.*

Herr **Holmström**: Herr talman! Vid förra årets riksdag framhöll jag i en interpellation den utomordentligt stora nationalekonomiska betydelsen av den norrländska exporten och nödvändigheten för densamma att i konkurrensen med andra länder kunna räkna med reguljär funktion även under vintern. Jag pekade på hurusom reglementet för statens isbrytare lade hinder i vägen för dessa att i den utsträckning, som ansetts önskvärd, kunna tjäna den norrländska exportindustrin, och jag ifrågasatte en ändring av reglementet för statens isbrytarfartyg. Den gångna vinterns skeppning har aktualiserat ett annat önskemål, nämligen det att statens båda isbrytare skola vara verk samma i de norrländska farvattnen, när situationen så kräver, och när hinder därför icke föreligger. Jag kan som ett belysande exempel nämna, att det i början av mars månad i år höll på att hända, att sjutton fartyg på väg till och från Gävle hade blivit utan isbrytarhjälp. Dessa sjutton fartyg voro lastade med omkring 27,900 ton gods, som i runt tal representerade ett värde på över 2 miljoner kronor. Liggetidskostnaden för dessa fartyg torde vara omkring 7,500 kronor per dag. Jag har velat anföra detta för att visa, vilka värden det rör sig om.

Det har ansetts önskligt att även den andra statsisbrytaren skall kunna uppträda vid sådana tillfällen. Anledningen till det jag nyss relaterade var, att statsisbrytaren Ymer, som var ensam där uppe, skulle assistera ett fartyg, som från Härnösandsdistriktet skulle hämta en last på endast 2,000 ton. Det är av flera skäl önskligt, att statsisbrytaren Atle får lämna överksamheten i sitt permanenta ide vid Skeppsholmen i Stockholm. Jag vill påpeka, att i fyr- och båkavgiften, som fartygen ha att erlägga, ingår ett 5 % isbrytartillägg. Det är icke för mycket begärt, att dessa pengar, som belöpa sig till omkring halvtannat hundratusental kronor per år, komma till användning för det syfte, för vilket de uttagits, och att sjöfarten får den avsedda nyttan av dessa pengar.

Jag har velat anföra dessa synpunkter i förhoppning att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet ville välvilligt beakta desamma.

Herr *Sandström* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Vid nu skedd föredragning av *punkten 41*, angående ersättning åt sjömanshusen, lämnades på begäran ordet till

*Ang. ersätt-
ning åt sjö-
manshusen.*

Herr **Ekman**, som yttrade: Herr talman! Som bekant har denna fråga varit föremål för flera riksdagars behandling utan att en nöjaktig lösning kunnat åvägabringas. Sedan har den som bekant sammankopplats med frågan om en omorganisation av sjömanshusen, och dessvärre finna vi, att våra

Ang. ersättning åt sjömanshusen. (Forts.)
förhoppningar om att utredningen därom skulle föreligga klar icke blivit infriade. Riksdagen har således i år icke kunnat ta ställning till frågan i dess helhet och sålunda ej heller kunnat komma till rätta med dessa ersättningskrav, som sjömanshusen ha. Departementschefen har därför under hänvisning till detta förhållande ansett sig icke kunna gå längre än till att föreslå en ersättning av 146,000 kronor.

Jag kan icke annat än uttala min besvikelse och förvåning över att herr statsrådet verkligen icke har kunnat höja detta belopp. Ett fog för detta uttalande har jag i kommerskollegiets skrivelse av den 14 augusti förra året, däri kommerskollegium bl. a. anför »att enligt kollegii åsikt skäl föreläge att preliminärt beräkna anslag för ifrågavarande ändamål för nästkommande budgetår till det högre belopp, som tidigare utgått, eller 162,000 kronor». Och i skrivelse till Kungl. Maj:t av den 20 november förra året säger kollegium: »Emellertid funne sig kollegium böra framhålla, att verkställda undersökningar kunde anses hava bekräftat, att en kommande organisation på förevarande område i varje fall icke kunde hållas inom en kostnadsram, som för statens vidkommande skulle kunna medföra en lägre anslagssumma än 162,000 kronor.»

Jag vill visst icke tillvita herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet något bristande intresse för vårt sjöfolk, ty det har han ådagalagt vid många tillfällen, men jag har vid detta tillfälle icke kunnat underlåta att uttala ett livligt beklagande av att han dock icke med hänsyn till kommerskollegiets uttalande har kunnat — i trots av att utredningen icke är klar — föreslå detta högre belopp. Det är, det vill jag göra gällande, en gärd av rättvisa, att sjömanshusen erhålla full ersättning för de statliga uppdrag eller arbeten, som ligga utanför deras egentliga uppgifter. Detta är så mycket mera angeläget som följderna eljest blir den, att de åt gamla behövande sjömän och deras efterlevande hopsamlade medlen alltjämt bli hårt beskurna. Nu är situationen ännu sämre på grund av den som bekant utomordentligt stora svårigheten att kunna placera pengar till en något så när hygglig ränta. Vi veta huru lågt räntesatserna ligga för säkra investeringar för närvarande. Följden är den, att sjömanshusen nu ha det ännu sämre än förut, och detta går ut över dessa kategorier vilka jag här omnämnt.

Jag kan givetvis icke göra något yrkande, då av förbiseende en motion om det högre anslaget icke väcktes i början av detta år, men jag vill rikta en vördsam hemställan till herr statsrådet att se till, att den utredning, som nu pågår och varom utskottet redan har uttalat sin förväntan att resultatet skall ligga klart till nästa års riksdag, verkligen också blir slutförd till dess.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan blev av kamraren bifallen.

Punkterna 42 och 43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 56*, angående avsättning till fonden för idrottens främjande. Därvid anförde

Ang. avsättning till fonden för idrottens främjande.

Herr Nilsson i Karlstad: Herr talman! I egenskap av motionär i det förevarande ärendet vill jag å egna och medmotionärers vägnar uttala min tacksamhet för utskottets uttalande, vilket jag utläser så, att ifrågavarande anslag kommer att ställas till skolöverstyrelsens förfogande att utgå av fonden för idrottens främjande.

I fråga om tidpunkten för fördelningen av årets tipsmedel vill jag uttala den förhoppningen, att beslutet, i vad det rör detta anslag, må föreligga senast i september månad i år, så att skolöverstyrelsen, som skall ha hand om pengarna, må hinna annonsera skidkurserna för lärare och ombestyrda skidutdelningen m. m. Ty anslaget, som ej utgått sedan år 1932, är överallt i skolorna synnerligen efterlängtadt, varpå många bevis finnas. Anslaget bör därför finnas tillgängligt i god tid före nästa vinters inträde.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 57.

Lades till handlingarna.

Punkten 58.

Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 59.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Vid härfå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärf för kronans räkning av Näs kraftstation med tillhörande mark- och vattenrätt i Dalälven m. m. blev utskottets däri gjorda hemställen av kammaren bifallen.

§ 13.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av sparbankslagen.

Ang. viss ändring av sparbankslagen.

I två till bankoutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, väckta, den ena, nr 143, inom första kammaren av herrar *N. J. Martin Svensson* och *Ekströmer* samt den andra, nr 258, inom andra kammaren av herr *Mattsson*, hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:it anhålla om uppdrag åt 1935 års sparbankssakkunniga att utarbeta förslag till sådan ändring av gällande sparbankslag, att sparbankerna skulle erhålla medgivande att tillhandahålla dels borgenslån med längre löptid än för närvarande, dels ock kortfristig rörlig kredit (kredit i checkräkning).

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. viss ändring av sparbankslagen. (Forts.)

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Lovén* och *Andersson* i Falkenberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av de i ämnet väckta motionerna, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag åt 1935 års sparbankssakkunniga att verkställa utredning av frågan, huruvida och i vad mån sparbank borde få bevilja kredit i checkräkning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Lovén: Herr talman! I den föreliggande motionen påtalas den inskränkning, som sparbankerna äro underkastade i motsats till jordbrukskreditkassorna vid sin kreditgivning åt jordbruket, vilken inskränkning blir så mycket mera kännbar för de sparbanker, som ha sin speciella kundkrets bland jordbrukarna. Nu hålla 1935 års sparbankssakkunniga på med diverse utredningar angående sparbankerna, och det torde vara riktigt och rimligt, att de även kunna få utreda denna i motionen påtalade sak, så mycket hellre som vissa sparbanker anse det framförda önskemålet mycket beaktansvärt. Man kan verkligen icke förstå, varför utskottet motsatt sig denna utredning, i all synnerhet som en sådan utredning eller en begäran därom icke förbinder till någonting. Nu hade i motionen yrkats, att de sparbankssakkunniga skulle åläggas att direkt utarbета förslag i uti motionen angiven riktning. Detta yrkande ha vi reservanter emellertid icke kunnat vara med om, utan vi ha yrkat, att en förutsättningslös utredning borde komma till stånd.

Jag skall därför be, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av mig och en annan kamrat fogats till utskottets utlåtande.

Herr Mattsson: Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att få säga några ord.

Det är med största tillfredsställelse vi ute i de olika bygderna de sista åren kunnat konstatera riksdagens ökade intresse för de insatser som gjorts i syfte att bereda bättre lånevillkor såväl som lägre räntor för låntagarna hos olika kreditanstalter.

För dem som i likhet med mig sedan många år arbetat i en sparbank — en sockensparbank — synes det, som om sparbankernas utlåningsmöjligheter i vissa fall ej till fullo kunna utnyttjas inom resp. orter och verksamhetsområden. Det kan med ett visst berättigande sägas, och det har vid många tillfällen framgått, att sparbankernas låneformer numera icke till fullo motsvara de krav, som böra ställas på en driftskredit anpassad för jordbrukets och även för övriga låntagares på orten behov. Genom den omedelbart inträdande amorteringsskyldigheten och de relativt stora amorteringarna med en femtedel eller en tiondel av lånebeloppet per år kommer en låntagare, som upptagit sitt lån för att starta ett företag eller ett lantbruk, att få så stora årliga utbetalningar, att man icke kan begära att han skall kunna klara dem. Hur många gånger inträffar det icke, att sådana personer begära uppskov och bli tvungna att betala överränta!

Att en Orts sparmedel i största möjliga utsträckning böra göras räntebärande i placeringar, som tillfredsställa ortens olika lånebehov, är väl i allmänhet den bärande principen. Denna princip tillgodoser såväl insättarnas som låntagarnas intressen, och säkerheten för insättarnas medel blir härigenom på bästa sätt tryggad. I överensstämmelse med denna princip ha sedan långa tider våra sparbanker i allmänhet skötts på ett utmärkt sätt.

När jag fick kännedom om att Kungl. Maj:t tillsatt 1935 års sparbankssakkunniga, ansåg jag det angeläget att jämväl söka få frågan om en moderniserad och förbättrad utlåningsform för sparbankerna utredd. Angäen-

Ang. viss ändring av sparbankslagen. (Forts.)

de de skäl och synpunkter jag anfört härför ber jag att få hänvisa till min motion.

Utskottet lämnar i sitt utlåtande den upplysningen, att ifrågavarande sparbankssakkunniga till behandling nu upptagit spörsmålet rörande borgenslåns löptid, men också att de icke ansett sig befogade att utan ytterligare direktiv upptaga de andra frågor, som jag berör i min motion. Då det här endast gäller att få frågan utredd, beklagar jag, att utskottets majoritet på skäl som synas mig icke vara bärande, avstyrkt motionen.

Om under de senare åren särskilda kreditanstalter tillkommit för tillgodoseende av jordbrukets driftskredit, bör detta enligt mitt förmenande icke hindra, att jämväl sparbankerna bli rustade att på ett bättre sätt kunna tillgodose sin ords olika lånebehov. — Det ena goda bör väl ej förskjuta det andra goda.

Med den omslutning våra sparbanker ha, de egna stora reservfonderna och de i regel billiga förvaltningskostnaderna, är det min övertygelse, att sparbankerna även i framtiden komma att få den största betydelse för de orter där de finnas. Att då lämna dem rätt till bättre utlåningsmöjligheter, låt vara i begränsad utsträckning, måste vara ett gemensamt intresse för såväl insättare som låntagare.

Då det, herr talman, här endast gäller en utredning — sedan få vi se vad utredningsmännen kunna komma till för resultat — hoppas jag, att andra kammaren går in för ett bifall till vad reservanterna här yrkat, och jag ber, herr talman, att för min del få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Leffler: Herr talman! Den sista ärade talaren framhöll, att det ena goda icke behöver förskjuta det andra. Jag skulle vilja komplettera denna sentens med att säga, att man kan även få för mycket av det goda.

I detta fall har utskottsmajoriteten haft en mycket bestämd mening. Motionärerna ha rönt tillmötesgående beträffande första delen av sin motion, nämligen den som avser en utredning omfattande frågan om längre löptid å borgenslån, medan utskottet däremot beträffande den andra delen av motionen, som avser kortfristig rörlig kredit, d. v. s. kredit som tillhandahålles å checkräkning, icke ansett den frågan nu böra göras till föremål för prövning. De sakkunniga som tillsattes 1935 ha meddelat, att de för sin del icke anse, att deras uppdrag omfattar en dylik utredning, detta bland annat av den anledningen att de sakkunnigas sammansättning är sådan, att de knappast kunna anses kompetenta att även uppta denna fråga.

Inom utskottet har man bibragts en mycket bestämd uppfattning därom, att de kreditbehov som det här är fråga om, mycket väl kunna tillgodoses genom de kreditinstitut, som redan nu syssla med dessa former för utlåning, nämligen affärsbankerna och jordbrukskreditkassorna. Som kammarens ledamöter behagade finna, står inom utskottet en mycket stark majoritet för det utlåtande som här föreligger, i det att endast två ledamöter reserverat sig emot det samma.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Andersson i Falkenberg: Herr talman! Jag har känt mig manad att begära ordet av två orsaker. Jag vill först poängtera, att ett biträdande av den av mig framställda reservationen icke innebär något misstroende gent emot jordbrukskreditkassorna eller något ställningstagande gent emot den rörelse de bedriva och det sätt varpå de bedriva densamma. Jag vill vidare säga, att

Ang. viss ändring av sparbankslagen. (Forts.)

den verkliga anledningen till att jag ställt mig som reservant är den, att jag finner det vara en gärd av rättvisa att här tillmötesgå önskemålen om en vidsträcktare rätt för sparbankerna att kunna låna ut sina pengar. I närvarande stund råder det förhållandet att sparbankerna ligga inne med mycket stora belopp, som de ha svårt att göra räntebärande. Vidare är det väl i själva verket också så, att sparbankerna i sin mån medverka till att de små spararna här i landet få någon ränta på sina sparmedel. Följden av att sparbankerna i sin mån försökt tillgodose allmänhetens behov av ränteavkastning å de insatta pengarna har blivit att sparkapitalet i än högre grad dragits just till dem. Sparbankerna tvingas med andra ord att ta emot pengar, som de på grund av de bestämmelser för utlåningen som de äro kringgårdade med icke kunna göras tillräckligt räntebärande.

Det synes mig, herr talman, vara en orättvisa gent emot sparbankerna att på detta sätt begränsa deras utlåningsrätt. Icke kan det väl ligga någon fara uti att biträda reservanternas yrkande om en förutsättningslös utredning angående rätt för sparbankerna att bevilja kredit i checkräkning. Jag har den bestämda uppfattningen, att man härvidlag icke behöver befara att komma in på ett område av för sparbankernas existens farlig natur och som skulle kunna medföra konsekvenser av oberäkneligt slag. Min bestämda erfarenhet av sparbankernas sätt att sköta sin rörelse är den, att få institutioner känna allmänhetens ekonomiska förhållanden såväl som sparbankerna. De sitta följaktligen inne med ett mycket gott material, då det gäller att bedöma säkerheten för de utlånade pengarna, och det skulle väl under sådana förhållanden icke ligga något orättvist uti att en yrkesutövare kan gå till en sparbank för att hos denna få sitt tillfälliga kreditbehov tillgodosett genom ett kreditiv eller en checkräkning eller vad man nu vill kalla det.

Dessa synpunkter ha varit de för mig avgörande när jag för min del biträtt reservationen och sålunda ingen som helst avoghet gent emot jordbrukskreditkassorna.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationen.

Med herr Andersson i Falkenberg förenade sig herr *Malmqvist*.

Herr Paulsen: Herr talman! Herr Andersson i Falkenberg började sitt anförande med att framhålla, att anledningen till att han biträtt reservationen inte vore den att han vore avogt sinnad gent emot jordbrukskreditkassorna utan den att han velat bereda sparbankerna en ökad lättnad då det gäller att låna ut pengarna.

Jag anser nu för min del, att sparbankerna ha ett givet område för sin utlåning, och jag tycker att det området är bra som det är. De lämna ut bottenlån mot in-teckning i fastighet, så långt detta är medgivet för dem, och de lämna ut lån mot borgen. Affärsbankerna liksom också jordbrukskreditkassorna lämna kredit i checkräkning. Varför skulle man då utsträcka dessa låneformer till alla slag av kreditinrättningar? Kan man låna pengar i affärsbankerna mot säkerhet i in-teckning? Ja, naturligtvis kan man göra det, men jag tror icke, att man gör det, ty det ställer sig fördelaktigare att ta dylika lån i sparbankerna. Affärsbankerna lämna nämligen icke dylika lån på samma förmånliga villkor som sparbankerna. Under sådana förhållanden tycker jag, att man nu icke skall göra intrång på andra kreditinrättningars verksamhetsområde. När man delat upp det hela så, att de olika formerna av kreditanstalter ha sitt speciella gebit ifråga om lånegivningen, så vill jag för min del inte vara med om någon ändring i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. viss ändring av sparbankslagen. (Forts.)

Herr Lovén: Herr talman! Bara ett par ord. Då vice ordföranden i bankoutskottet säger, att ett av skälen till att utskottet icke velat gå med på den här föreslagna utredningen är att de sakkunniga icke ansett sig böra uppta denna fråga, så vill jag för min del framhålla, att det väl ändå är så att sakkunniga — vilka de än må vara — skola utreda vad de ålagts att utreda. De sakkunniga som det här är fråga om böra således icke heller få hysa några sådana önskemål att bankoutskottet för den delen behöver falla i farstun. Om de sakkunniga icke äro kompetenta att utreda denna fråga, bör det finnas möjlighet att öka ut deras antal med på området verkligt sakkunniga personer. Att de sakkunniga icke vilja upptaga denna fråga till prövning är sannerligen icke något skäl för ett avslag på motionen.

Sedan sade herr Paulsen, att sparbankerna inte böra tillåtas att göra intrång på andra kreditanstalters verksamhetsområden. I det avseendet vill jag säga, att härvidlag är det andra kreditanstalter som göra intrång i sparbankernas rättigheter. Sparbankerna bli nämligen i alltför hög grad kringgåddade med bestämmelser av olika slag till förmån för andra kreditinstitut. När, som herr Mattsson mycket riktigt framhöll, sparbankerna samla upp pengar inom ett visst område, böra de också ha möjlighet att kunna placera ut dessa pengar på det för dem fördelaktigaste sättet just bland befolkningen inom detta område.

Herr Severin: Herr talman! Den viktigaste anledningen till att utskottet icke velat biträda denna motion är omtanken om insättarnas säkerhet. Utskottet förmenar nämligen, att därest sparbankerna skulle medgivas rätt att bevilja kredit i ungefär samma former som de av affärsbankerna tillämpade, skulle de också nödgas ikläda sig ungefär samma risker som affärsbankerna. Sparbankerna äro ju i regel uppsamlingställen för småfolkens besparingar. Dessa småsparare fästa i regel icke något större avseende vid själva avkastningen å de av dem placerade medlen. Däremot är det för dessa sparare en mycket viktig sak att medlen äro säkert placerade, och att man sålunda icke behöver utsätta sina små besparingar för några större risker. Därest sparbankerna skulle lämna kredit i former tämligen lika de av affärsbankerna tillämpade, skulle uppenbarligen risken för insättarnas medel också förstöras.

Jag tror icke, att man gör vare sig sparbanksväsendet och än mindre insättarna någon tjänst genom att på sätt som här föreslagits vidga formerna för sparbankernas kreditgivning. Detta var också, så vitt jag under utskottsbehandlingen kunde finna, den viktigaste anledningen till utskottsmajoritetens ståndpunktstagande i denna fråga. I varje fall har den nu anförda omständigheten varit den för mig avgörande, och jag ber, herr talman, att på den nu anförda grunden få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Jansson* och *Johansson* i Sollefteå.

Herr Mattsson: Herr talman! Då herr Severin säger, att det viktigaste skälet för att utskottsmajoriteten icke velat gå med på den begärda utredningen skulle vara säkerhetssynpunkterna, så vill jag liksom herr Lovén gjorde i sitt bemötande av herr Paulsen bara erinra därom, att det här endast gäller en utredning från de sparbankssakkunnigas sida, och att bland dessa sakkunniga även befinner sig sparbanksinspektören.

Den som i likhet med mig har en 20-årig erfarenhet av hur det är ställt i här ifrågakvarande avseende vågar dock göra det påståendet, att det icke kan vara förenat med någon risk att medgiva sparbankerna rätt att på sätt som

Ang. viss ändring av sparbankslagen. (Forts.)

här föreslagits inom en viss ort utlåna de pengar som sparats ihop inom densamma. Dessa pengar måste nu på grund av gällande bestämmelser i stället lånas ut på andra håll och då i allmänhet till mycket stora belopp, vilket allt gör att medlen icke bli så fördelaktigt placerade som om de utlånades där de hopbragts, och där sparbankerna känna varje låntagare och den säkerhet han kan erbjuda.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutslottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Om upphävande av 6 § b) i lagen angående civila tjänst-innehavares rätt till pension.

Härefter förelåg till avgörande bankoutslottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion om upphävande av 6 § b) i lagen angående civila tjänst-innehavares rätt till pension.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutslottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 54, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan lagändring, att stycket b i 6 § i lagen angående civila tjänst-innehavares rätt till pension strykes».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av berörda hemställan yttrade:

Herr **Ström**: Herr talman! Utskottet har avstyrkt denna motion, men det är icke uteslutet, att det går på samma sätt nu, som det gick en gång tidigare. Vid 1932 års riksdag väcktes en liknande motion med ett ganska långt gående yrkande. Bankoutslottet avstyrkte motionen med ungefär samma motivering som nu. Det skulle bli så besvärligt, och det vore så svårt att avhända staten rättigheten att utnyttja överårig arbetskraft o. s. v., o. s. v., och så hänvisade utskottet till den pensionslagstiftning, som skulle komma till stånd.

Om upphävande av 6 § b) i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension. (Forts.)

Den nya pensionslagstiftning, som kom, innehöll ändrade bestämmelser. Förut kunde tjänsteinnehavare kvarstanna till fyllda 70 år. Enligt den nya lagen skulle de icke få stanna kvar längre än två år efter uppnådd pensionsålder. Ungefär $\frac{3}{4}$ av det i motionen framställda förslaget hade alltså realiserats, trots att bankoutskottet vid det tillfället lika bestämt som nu förklarade, att förslaget icke kunde genomföras. I samband med framläggandet av förslag till civilt tjänstepensionsreglemente yttrade departementschefen, att den i förslaget bibehållna möjligheten för vederbörande myndighet att medgiva anstånd med avsked efter uppnådd pensionsålder borde begagnas med stor varsamhet. Ett annat förfaringssätt skulle vara ägnat att äventyra syftet med eller förminska gagnet av de sänkningar i pensionsåldrarna, som departementschefen förordat. Alltså, icke nog med att en stor del av vad som föreslagits i motionen bifölls, utan det gjordes samtidigt ett sådant uttalande, som det jag nyss citerade. Man frågar sig: Hade det icke varit riktigare att i stället för att uttala varningar mot att överåriga skulle få stå kvar i tjänst med en gång bestämma, att så icke finge ske i fortsättningen? I vår tid har man uppställt parollen: Plats för ungdomen! Också staten bör försöka praktiskt förverkliga denna paroll.

Nu finns det intet annat skäl att anföra för utskottets ståndpunkt än att det med hänsyn till statens eget intresse under inga förhållanden torde böra, såsom i motionen åsyftas, ifrågakomma, att staten skulle helt avhända sig möjligheten att i särskilda fall begagna sig av en befattningshavares arbetskraft för någon kortare tid efter uppnådd pensionsålder.

Det finns icke stor anledning bibehålla ifrågavarande bestämmelse. Den har utnyttjats på det sätt, att man låtit befattningshavare, som varit ivriga att stanna kvar, tjänstgöra efter uppnådd pensionsålder. Man har tyckt det vara litet besvärligt att sätta till nya befattningshavare och man har bortsett från att nya befattningshavare kunna komma med mycket friskare impulser utifrån än överåriga. Jag är synnerligen förvånad över, att ett enhälligt utskott kunnat fasthålla vid synpunkter, som redan visat sig icke vara bäriga.

Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande motionen, som går ut på att man skall göra rent hus med detta godtycke och se till att befattningshavarna avgå vid av staten fastställd pensionsålder. Man skall bereda plats för ungdomen. Överårig och ofta icke prima arbetskraft skall icke få utestänga de unga. Det finns ingen anledning bibehålla nuvarande system. Man bör söka få till stånd bestämmelser, som icke kunna överträdas, i stället för att uttala en varning till cheferna. De komma att fortsätta att låta överåriga tjänstemän stå kvar, såvida man icke uppdrar bestämda riktlinjer. Det är sådana riktlinjer, som åsyftas i vår motion, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Leffler: Herr talman! Jag vågar utgå ifrån, att kammarens ärade ledamöter läst utskottets motivering. Jag inskränker mig därför till att med återopande av denna motivering hemställa om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Vidare föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för innehavaren av »Mimi Althainz professur i radioterapi» vid karolinska medikokirurgiska institutet;

nr 36, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till kommuner för pensionering av vissa fjärdingsmän; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Nors-holm—Västervik—Hultsfreds järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Ang. försäljning till skatte av vissa lägenheter i Finnerödja socken.

Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till skatte av lägenheterna Gungsebro med Moholm nr 1, Hässlefallet nr 1 och Hassledalsängen nr 1 i Finnerödja socken av Skaraborgs län.

Genom en den 10 mars 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 149, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 6 mars 1936, föreslagit riksdagen medgiva, att lägenheterna Gungsebro med Moholm nr 1, Hässlefallet nr 1 och Hassledalsängen nr 1 i Finnerödja socken av Skaraborgs län finge, utan hinder därav att de innehades av bolag, försälas till skatte.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Egentligen borde i denna fråga väckts en motion, så att andra lagutskottet, som haft att behandla detta ärende, fått tillfälle ventilera en del synpunkter, men det finns frågor, som äro så pass invecklade, att det icke är möjligt för en enskild motionär att tränga in i dem och få till stånd den erforderliga utredningen. En sådan fråga är den nu föreliggande.

Det gäller här en överlåtelse till Laxå bruks aktiebolag av tre lägenheter, Gungsebro med Moholm nr 1, Hässlefallet nr 1 och Hassledalsängen nr 1 i Finnerödja socken av Skaraborgs län.

Genom kungörelse den 6 juni 1930 erhöles nya sådana kronoåbor, som av länsstyrelserna eller, därest besvär anförts, av kammarkollegiet eller regeringsrätten blivit inrymda i åborätt, möjlighet att genom s. k. skatteköp vinna äganderätt till kronojordar under enskild disposition. Rätten att söka inrymning i åborätt och därefter följande skatteköpsrätt härleder sig från förordningar från 1700-talet. Genom denna rätt har en del av landets bondeklass erhållit själväganderätt. Den lösensumma, som skall erläggas till staten, beräknas icke efter taxeringsvärdet utan efter värdet av de från egendomen utgående utskylderna. Som regel utgör skatteköpeskillingen endast en bråkdel av taxeringsvärdet. Ett typiskt fall framgår av propositionen, där taxeringsvärdet utgör c:a 8,000 kronor, men skatteköpeskillingen endast kr. 13:33. På grund av vissa utredningar om ännu kvarvarande kronojordar, som kunde till skatte köpas, blev skatteköpsrätten inställd från 1919 och frigavs först genom kun-

Ang. försäljning till skatte av vissa lägenheter i Finnerödja socken. (Forts.)
görelsen den 6 juni 1930. När denna fråga behandlades av 1930 års riksdag, uttalade andra lagutskottet, att bolag, som brukade kronojordar, som kunde skatteköpas, skulle finna det förenligt med sina intressen — där så låte sig göra — att avyttra sin åborätt till arrendatorer eller andra enskilda personer, så att ifrågavarande jordar komme i den jordbruksidkande befolkningens ägo. Detta uttalande synes ha varit av ganska platonisk art. Ännu lär icke något bolag i sådant syfte ha överlämnat någon åborätt. Värdet av detta utskottets uttalande skall jag bedja att få belysa med ett enda litet exempel.

En fideikommissarie i Västergötland erhöll 1931 Kungl. Maj:ts resolution att försälja de till fideikommisssegendomen hörande fastigheterna. Bland dessa fastigheter ingick även en i mantal satt fastighet, som innehades av fideikommissarien under åborätt. Hemmanet, som omkring år 1930 var taxerat till 6,700 kronor, försälldes till arrendatorn år 1931 för 12,000 kronor. Det som kunde försäljas var icke äganderätten, utan åborätten. Köparen och dennes fader hade i över 40 år suttit som arrendatorer under fideikommissinnehavaren. Dåvarande arrendatorn fick en tid av en månad att besluta om han skulle köpa hemmanet eller icke. Önskade han icke köpa, hade han att lämna hemmanet kommande fardag. I den kungl. resolutionen av år 1931 finns icke ett ord om att bland de fastigheter, som skulle försäljas, fanns ett hemman med endast åborätt. Ej heller fanns en tillstymmelse till skydd för denne arrendator, som brukat detta hemman i så lång tid. Allt skulle beslutas och avgöras på en månad. Man kan ju tänka sig en del liknande fall. Jag skall icke taga upp kammararens tid med flera exempel.

Vad beträffar de nu under behandling varande lägenheterna Gungsebro med Moholm nr 1, Hässlefallet nr 1 och Hassledalsängen nr 1 i Finnerödja socken av Skaraborgs län framgår av handlingar i lantmäteristyrelsens arkiv följande, som lämpligen kan utgöra komplettering av kammarkollegii arkivs utredning i ärendet. Det visar sig av kartor från 1700-talet och senare, att dessa lägenheter egentligen icke haft något gemensamt med det bolag, som nu kommer att förvärva äganderätten till dem för 13 kronor 33 öre. I varje fall framgår detta mycket klart beträffande lägenheten Hassledalsängen nr 1 i Finnerödja socken. De två andra fastigheterna vill jag icke så kategoriskt uttala mig om. Detta är ju juridiska frågor, som en lekman har mycket svårt att klara ut. Men beträffande Hassledalsängen nr 1 finnas handlingar hos lantmäteristyrelsen och i kammarkollegii arkiv. Av Göta hovrätts dom år 1812 framgår, att den inom Lassåna Rekognitionsskog liggande delen skall anses som en kronans egendom. Det är icke visat av kammarkollegii arkiv, att vid de bergmästareundersökningar, som övergått Stora Tivedens kronoallmänningar efter år 1814 och som sedermera resulterat i skatteköpen av rekognitionsskogshemmanen på 1820- och 1830-talen, jämväl berörts denna lägenhet. Det är från denna tidpunkt, som man har att söka lägenheten Hassledalsängen nr 1, som i detta sammanhang är viktigast. Kammarkollegii arkiv nämner ingenting om detta. Det troliga är, att bruksägaren — vid denna tidpunkt en direktör Cassel — endast »ansett sig» äga lägenheten, och därigenom har den vid olika överlåtelse fått följa med mera som en stående fras i olika tiders köpebrev. I vilket fall som helst kan bolagets påstående, att ifrågavarande lägenhet brukats av bolaget och dess fångesmän sedan uråldrig tid, icke vara riktig.

Nu kan självfallet den invändningen göras, att i det ögonblick K. B. beviljar åboinrymning, så är skatteköpet endast av rent formell natur. Det följer rent automatiskt på inrymningsbeslutet, som åt sig vunnit laga kraft. Vidare kan den invändningen göras att på grund av ett avtal med staten om ägoutbyte en annan och mindre sträng tolkning kan anläggas. Det har ju framgått av hand-

Ang. försäljning till skatte av vissa lägenheter i Finnerödja socken. (Forts.) lingarna, att det här gäller ett avtal, som måste upprättas. För att få detta avtal godkänt har det varit nödvändigt att i utbyte lämna de tre här ifrågasvarande lägenheterna. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen, att man icke bör frångå tidigare gällande lagbestämmelser. Man bör icke utan vidare till ett bolag skänka bort lägenheter, som enligt lagutskottets utlåtande år 1930 borde övergå till den jordbruksarbetande befolkningen. Det är dessa synpunkter, som jag velat framföra, herr talman. Det är tydligt, att bolaget icke har någon som helst rätt till en av de lägenheter, det här gäller. Det finns följaktligen icke någon möjlighet att taga denna lägenhet med vid ett byte mellan bolaget och staten. Det enda möjliga är enligt min uppfattning att yrka avslag på utskottets hemställan, så att frågan får komma upp i riksdagen ett följande år.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hage**: Herr talman! Med anledning av den föregående talarens anförande skall jag bedja att få framhålla, att i utskottets utlåtande sid. 3 klart angives, att utskottet föreslår riksdagen att i *nu ifrågasvarande* fall medgiva undantag från det för bolagen gällande förbudet för skatteköp. Utskottet har bestämt sagt ifrån, att det gäller bara detta fall. Anledningen till att utskottet i detta fall ansett sig böra gå med på ett undantag är, att det förts underhandlingar om en uppgörelse om en arealreglering med Laxå bruks aktiebolag. Från den utgångspunkten har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition.

Jag vill i det sammanhanget erinra om, att jag för min del varit med om att medverka till upprätthållande av förbudet mot skatteköp för bolag. I sådana situationer som den nu föreliggande måste man dock i statens eget intresse medgiva undantag.

Från denna utgångspunkt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Stockholm, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogos vart för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunala pensionstillskott m. m.; och

Ang. försäljning till skatte av vissa lägenheter i Finnerödja socken. (Forts.)

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

Till avgörande förelåg nu andra lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd. *Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd.*

Genom en den 11 mars 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 205, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga här nedan infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande, att förevarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Lag angående ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Häri genom förordnas, att 14 § 3 mom. lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

14 §.

3 mom. Den minderårige skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn; och skall i denna ledighet ingå, där *den minderårige* användes till arbete som med förbudet i 10 § första stycket avses, tiden mellan klockan 7 e. m. och klockan 6 f. m. samt eljest tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Från vad — — — därtill föranleda.

14 §.

3 mom. Den minderårige skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn; och skall i denna ledighet ingå, där *minderårig under sexton år* användes till arbete som med förbudet i 10 § första stycket avses, tiden mellan klockan 7 e. m. och klockan 6 f. m. samt eljest tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936; dock att, där vid lagens ikraftträdande minderårig användes till arbete, som avses med förbudet i 10 § första stycket, äldre lag fortfarande skall äga tillämpning å den minderårige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936; dock att, där vid lagens ikraftträdande minderårig *under sexton år* användes till arbete, som avses med förbudet i 10 § första stycket, äldre lag fortfarande skall äga tillämpning å den minderårige.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Sigfrid Hansson, Hagman, Norman, Hage, Olovson* i Västerås, *Molander* och *Hermansson*, vilka hemställt om bifall till propositionen.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 26.

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hermansson**: Herr talman! Arbetarskyddslagen innehöll före år 1931 en bestämmelse om att minderåriga arbetare icke fingo användas i industriellt arbete på annan tid av dygnet än mellan kl. 6 f. m. och 7 e. m. Lagen stadgade således då ett direkt förbud mot minderårigas nattarbete överhuvud taget. Man kan ju också säga att lagen således icke heller medgav att ungdomar under 18 år kunde användas i s. k. tvåskiftarbete.

Genom den revision av lagen, som ägde rum vid 1931 års riksdag, höjdes minimiåldern för minderåriga arbetare inom industrien ifrån 13 till 14 år, men samtidigt därmed blev lagen också ändrad och uppmjukad på det sättet, att den tid av dygnet, då minderårig fick användas i industriellt arbete, utsträcktes med 4 timmar. Det är således nu tillåtet att arbetstiden för minderårig förlägges emellan kl. 5 f. m. och kl. 10 e. m. Dessutom är det tillåtet att ungdomar över 16 år med tillstånd av vederbörande yrkesinspektör användas till nattarbete var tredje vecka.

Genom denna uppmjukning av lagen blev det möjligt för arbetsgivarna att i stor utsträckning utnyttja de minderårigas arbetskraft i s. k. skiftarbete. Det är särskilt arbetsgivarna inom textilindustrien som ha begagnat denna rätt att låta minderåriga arbeta i dubbla skift. Resultatet härav har enligt en undersökning som verkställdes av socialstyrelsen blivit den, att antalet minderåriga, sysselsatta i skiftarbete, mer än fördubblats från år 1931 till 1935.

Det säger sig självt att minderåriga mera än vuxna äro i behov av en ordentlig nattvila. Ungdomar i sin ömtåligaste ålder kunna icke fara väl av att den ena veckan behöva stiga upp klockan 4 på morgonen för att den andra veckan icke komma i säng förrän vid 12-tiden på natten. Det råder inte heller inom utskottet några delade meningar om att skiftarbetet är oerhört påfrestande och även direkt skadligt för de unga. Och jag skall därför undvika att i någon vidare mån ingå på den rent principiella sidan av saken. Vådorna härvidlag ha nämligen erkänts både av utskottsmajoriteten och reservanterna. Utskottet har således i sin helhet gått med på förslaget att barn under 16 år icke skola få användas i industriellt arbete före kl. 6 f. m. och efter kl. 7 på e. m. Den lagändring, som utskottet i sin helhet rekommenderar, innebär givetvis en avsevärd förbättring av arbetsförhållandena för de minderåriga. Förslaget innebär nämligen att ungdomar och flickor under 16 år efter den 1 juli 1936 icke kunna anställas i industriellt arbete annat än under dygnets dagtimmar.

Vad som är alldeles särskilt glädjande i detta fall är att också högerns representanter i utskottet till sist ansett sig kunna biträda utskottsförslaget. Jag förstår att det bakom detta ställningstagande måste ligga en god portion självövervinnelse ifrån högerrepresentanternas sida, i synnerhet då man vet att samtliga arbetsgivarorganisationer, som ha yttrat sig om denna sak, alldeles bestämt avstyrkt varje förbättring, d. v. s. varje inskränkning av de minderårigas arbetstid. Glädjen är så mycket mera ogrumlad, från min sida, som högerledamöterna vid behandlingen av frågan i utskottet föreföllo att vara minst sagt tveksamma om vilken ställning de skulle intaga. Då nu högerns representanter icke ha reserverat sig emot utskottets förslag, vill jag för min del hoppas att deras ställningstagande icke har dikterats av några taktiska skäl, utan att det är deras sociala ansvarskänsla som har tillåtits segra över hänsynen till arbetsgivarnas önskemål.

Vi reservanter ha i likhet med socialministern velat gå ett steg längre än utskottsmajoriteten. Vår reservation innebär nämligen att förbudet mot nattarbete *i regel* skall gälla för alla minderåriga men att man, då det anses nödvändigt och lämpligt, skall kunna göra vissa undantag. Dessa undantag skulle

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
gälla för ynglingar mellan 16 och 18 år, vilka efter meddelat tillstånd av vederbörande yrkesinspektör skulle få användas i skiftarbete. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkter kan således i korthet sägas vara den, att utskottet vill tillåta flickorna i åldern 16—18 år att användas i skiftarbete, som börjar kl. 5 på morgonen och slutar kl. 10 på kvällen, medan reservanterna vilja ha ett ovillkorligt förbud mot allt nattarbete för den kvinnliga arbetskraften under 18 år.

Utskottet motiverar sin uppfattning med att de minderåriga, som icke tillåtas deltaga i detta skiftarbete, där sådant förekommer inom industrien, skulle ställas utan möjlighet att erhålla sysselsättning, och utskottet befarar också att denna sysslolöshet skulle medföra större vådor för de ungas hälsa än deras deltagande i det ansträngande skiftarbetet. Jag tror för min del att den befarade vådan i detta fall är mera uppkonstruerad än verklig. Utskottsmajoriteten tycks härvidlag föreställa sig att till exempel i en textilfabrik, där det förekommer skiftarbete, alla anställda skulle arbeta i skift. Så illa är det emellertid inte ställt. På de större arbetsplatserna förekommer det att skiftarbete pågår samtidigt med s. k. dagarbete. Jag har gjort mig underrättad om att det inom textilindustrien förekommer att minderåriga sysselsätts i skiftarbete, samtidigt som det finns äldre arbetare som endast arbeta på dagarna, fastän arbetet i båda fallen är av precis samma art.

Majoriteten tycks också ha förbisett, att när de yngre årsklasserna i någon större utsträckning kommit in i förvärvsarbetet, så har detta i de flesta fall medfört en ökad arbetslöshet bland de äldre årsklasserna.

Jag är villig medgiva att det medför stora vådor, om våra 16- och 17-åringar skola tvingas att gå sysslolösa. Men jag vill påstå att det är förenat med ännu större vådor om ungdomen över 18 år tvingas att gå utan arbete och försörjningsmöjligheter. Vi reservanter ha för vår del icke velat medverka till att den allra yngsta arbetskraften skulle uttränga de något äldre årsklasserna ifrån arbetsplatserna, och vi ha därför reserverat oss till förmån för de bestämmelser som finnas intagna i den kungl. propositionen. Jag skall således, herr talman, be att på de skäl jag här i allra största korthet anfört, få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Sandström: Herr talman! Det är alldeles riktigt att den borgerliga majoriteten i utskottet har gått med på det kungliga förslaget till en viss gräns. Vi ha accepterat förslaget att 14- och 15-åringar, vare sig de äro av manligt eller kvinnligt kön, icke skola kunna användas i skiftarbete, vilket blir en följd av att de skola ha nattvila mellan kl. 7 på kvällen och kl. 6 på morgonen.

Detta ha vi gjort, icke så mycket emedan vi tro, att det föreligger någon synnerlig fara för dessa ungdomar i hälsöhänseende, ty det förekommer ingenting i propositionen som styrker en sådan uppfattning — de yttranden av distriktsläkare eller läkare överhuvud taget som äro anförda, kunna icke påvisa något enda fall, där denna ungdom tagit skada av att ha sysselsatts i sådant arbete — men vi ha i alla fall tänkt oss att då de äro så pass unga, kunde oregelbundenheten i denna skiftgång, då arbetet ena veckan börjar kl. 5 f. m. och den andra veckan börjar på middagen för att då fortsätta till kl. 10 på kvällen, i längden möjligen kunde tänkas ha någon skadlig inverkan. Därför ha vi icke satt oss emot förslaget beträffande 14-, 15-åringar, så mycket mer som det finns en övergångsbestämmelse, enligt vilken de, som redan äro inne i arbetet, även i fortsättningen få användas därtill, varför det således icke sker någon omedelbar rubbning av rådande förhållanden.

Då arbetarskyddslagen senast behandlades, år 1931, var det mycket välbe-

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
tänkt att det genomfördes ändrade bestämmelser angående nattvilan för minderåriga, som då bestämdes att infalla mellan kl. 10 e. m. och kl. 5 f. m. Just på den grund var det möjligt för industrien att ordna skiftarbete, där även minderåriga kunde tagas in. Detta har haft ganska stor betydelse. Det framgår av handlingarna som åtfölja den kungl. propositionen att det inte är i mindre än över 3,000 fall — noga räknat 3,228 —, som minderåriga kunnat användas i skiftarbete år 1935. Detta betyder i alla fall en ganska god och lämplig avbelastning utav ungdomsarbetslösheten, som vi framför allt måste söka bekämpa. Det innebär tillika att ett motsvarande antal familjer, således omkring 3,000, beretts en bättre levnadsstandard än förut genom att deras ungdomar kunnat få förtjänst vid industrien. Men det är inte bara den fördelen som vunnits. Man har även vunnit att de unga i tid fått öva sig i det arbete, som med tiden skall bli deras livsarbete. De ha förvärvat yrkesskicklighet under de år de fått vara med i detta skiftarbete, och hava även under tiden åtnjutit en välbehövlig inkomst.

Så ha vi också en synpunkt, som man ofta vill bortse ifrån, särskilt ifrån den sida som reservanterna i denna fråga representera, nämligen den ekonomiska synpunkten för industrien. I detta fall har man särskilt pekat på textilindustrien, och föregående talare påpekade också att särskilt inom textilindustrien hade använts detta dubbelskiftsystem, varigenom man hade kunnat få in många minderåriga och ungdomar i arbete just vid denna industri. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att det icke är utan betydande fördelaktig ekonomisk inverkan för textilindustrien, om den kan använda detta system. Textilindustrien kämpar allt mer och mer med svår konkurrens från utlandet. De farligaste länderna i detta avseende äro Sovjetryssland och Japan, som ha en mycket stark export av textilvaror, tillverkade under betydligt lägre produktionskostnader än här hos oss är möjligt. Men även från England befaras mycket svår konkurrens, sedan den engelska staten beslutat inlösa ett mycket stort antal spindlar, det talas i varje fall om flera miljoner st. Därför är det av ganska stor betydelse om textilindustrien genom användande av denna billigare arbetskraft för det lättare arbete, dessa ungdomar ha att utföra, kan få ifrågavarande arbete utfört för ett billigare pris och på så sätt nedbringa sina driftskostnader. Detta har verkligen en ganska viktig innebörd, och man får enligt mitt förmenande icke alldeles bortse från den synpunkten.

Herr talman! Jag tror icke det är så mycket mer att tillägga. Den viktigaste förändringen som utskottet har föreslagit beträffande den kungl. propositionen är att de unga flickorna i 16-, 17-årsåldern skola kunna användas till skiftarbete. Beträffande pojkarna i samma ålder förhåller det sig så, som även herr Hermansson nyss talade om, att de ha tillfälle att genom dispensansökningar få komma in i arbetet, ehuru detta icke är omnämnt i denna paragraf, alltså trots att de i regel äro hänvisade till att ha nattvila emellan kl. 7 e. m.—kl. 6. f. m. Då utskottets förslag enligt min åsikt utgör en betydelsefull och synnerligen lämplig förbättring av den kungl. propositionen, ber jag, herr talman, att nu få yrka bifall till utskottets hemställan. Det kan ju hända jag finner anledning att senare återkomma.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Jag vill ytterligare understryka vad som förut är sagt. Den enda meningsskiljaktighet som föreligger mellan andra lagutskottets majoritet och den kungl. propositionen rör frågan, huruvida flickor i åldern 16—17 år skola kunna användas i skiftarbete eller icke. Det kungl. förslaget innebär praktiskt taget ingenting annat

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
än att man på denna punkt återinför de bestämmelser som gällde före 1931 års revision av arbetarskyddslagstiftningen.

Att det har en viss betydelse hur man handlägger ärendet framgår därutav, att det sedan 1931 har skett en utveckling i en riktning, som jag ändå har svårt att tro att man kan finna önskvärd. Det har visat sig att antalet minderåriga som sysselsätts uti skiftarbete, alltså antalet minderåriga som överhuvud taget sysselsätts i industrien, under åren 1932—1935 har sjunkit ifrån närmare 41,000 till 34,600. Men samtidigt med denna sänkning har antalet minderåriga som användas i skiftarbete till sent på kvällarna ökat ifrån 1,759 till 3,840. Det vill med andra ord säga att användandet av minderårig arbetskraft i skiftarbete har gripit ganska snabbt omkring sig, och meningen vore ju nu bara att hejda denna ökning av en socialt mindre önskvärd företeelse. Den väsentliga ökningen kommer på textilindustrien, en ökning från 128 till 1,350.

Nu undrar jag om man verkligen kan säga, att det är önskvärt att flickorna i åldern 16—17 år fortfarande skola användas uti detta arbete. Jag måste säga att när jag lyssnade till herr Sandströms argumentation, så blev jag litet överraskad av svagheten i densamma. Herr Sandström säger först, att det är omkring 3,000 familjer som ha fått ökade inkomster genom att deras barn ha haft tillfälle att gå i skiftarbete. Ja, det är närmare 4,000, för resten, eftersom det är 3,840 stycken som använts därtill. Men om detta inneburit att i samma familj ett par 18-åringar blivit arbetslösa, med andra ord ett par ungdomar som industrien hade fått betala litet bättre än dessa minderåriga som de kunde få — det framhölls ju i slutet av herr Sandströms yttrande — för en billigare penning, så måste det ju betyda att familjernas ekonomi, i den mån de ha en gemensam ekonomi, har försämrats i stället för att ha förbättrats. Nu kan man inte riktigt veta, emedan det icke föreligger någon utredning på den punkten, om det i samma familj finns både minderåriga i åldern 14 upp till 17 år och litet äldre ynglingar och flickor, men detta är i varje fall icke uteslutet, och därför varnar jag bara för den slutsatsen, att de omnämnda 3,000 fallen skulle betyda, att det hade skett en verklig förbättring av familjernas inkomststandard.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att man icke kan bedöma frågan om ungdomsarbetslösheten uti detta sammanhang. Ynglingar och flickor under 16 år äro icke registrerade i vår arbetslöshetspolitik. De registrerade ungdomarna äro mellan 16 och 17 år, i den mån de anmäla sig, och det torde väl inte vara alltför vanligt i de åldersgrupperna. Vad man emellertid kan konstatera är att det i åldern 16—17 år numera knappast finns någon arbetslöshet i Sverige. Det är just ovanför den gränsen som den egentliga ungdomsarbetslösheten finnes, i den mån arbetslöshetskommissionens siffror äro vittnesgilla. Jag skulle därför snarast vilja säga, att denna möjlighet för industrien att anställa 16-, 17-åringar påverkar ungdomsarbetslösheten i ogynnsam riktning. De som känna till vår arbetsmarknad, känna också till, att det är en mycket vanlig företeelse att personer under 19—20 år få arbete, men att de bli avskedade, när de komma upp till 19—20-årsåldern. Då börja de nämligen bli för dyra. Då skall det tas in yngre personer i stället, ty därigenom får man billigare arbetskraft. Vi få därför en mycket snabbt stigande arbetslöshetskurva, så snart vi passerat 20-årsåldern, men icke förr. I de yngre åldrarna är arbetslösheten i själva verket icke, i varje fall icke numera, så särdeles svår i vårt land.

Det verkliga skälet mot ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, nämligen att det skulle kunna försvaga textilindustriens konkurrenskraft, kom herr Sand-

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
ström med mot slutet av sitt anförande. Ja, mina damer och herrar, det förhåller sig ju så, att textilindustrien samtidigt med att stora delar av Sveriges näringsliv i övrigt drabbades av en stor krisarbetslöshet kanske hade den bästa konjunktur, som den industrien någonsin upplevat. Under år 1934 och, kanske ännu mera utpräglat, år 1935 var ju textilindustrien ur sysselsättningssynpunkt — jag har ej undersökt hur det förhöll sig ur räntabilitetssynpunkt, men dessa saker hänga ju rätt bra ihop, skulle jag tro — den lyckligast lottade industrien i vårt land. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i Borås, som år 1933 hade en arbetslöshet på mellan 400 och 500 man, är arbetslösheten praktiskt taget alldeles slut. Jag vill icke bestämt säga, att siffran är korrekt — det kanske tillkommer några stycken — men jag vill minnas, att det under sommarmånaderna föregående år var 11 anmälda arbetslösa i denna stad, som har 40,000 invånare. Den staden stod i en fullständig särklass bland Sveriges städer, när det gäller arbetslösheten, och Borås är ju, som vi alla veta, den mest utpräglade textilindustristaden i vårt land.

Det är väl en ganska fantastisk föreställning, att man skulle kunna mota den japanska konkurrensen eller konkurrensen från andra länder genom att vidhålla en lagstiftning, som tillåter skiftarbete, d. v. s. delvis nattarbete, för kvinnor mellan 16 och 17 år. Det var i alla fall den saken, som till slut spelade den avgörande rollen i herr Sandströms argumentation. Vi ha icke föreslagit, att *ynglingar* i 16-, 17-årsåldrarna skola förbjudas i skiftarbete. Vi ha endast föreslagit dylikt förbud, när det gäller kvinnorna.

Jag har för min del icke av andra lagutskottets skäl övertygats om att det skulle vara ett misstag att genomföra denna reform. Jag vill tvärtom säga, att det vore en ganska naturlig sak, om man drog en gräns på denna punkt mellan pojkar och flickor. När man ömmar för dessa flickors inkomster, vill jag fästa uppmärksamheten på, att det i varje fall är arbetarna själva som skulle drabbas av inkomstminskningen, och de begära förbudet. Textilindustrien får obetydligt ökad kostnader. Det kan i varje fall ej röra sig om mycket pengar överhuvud taget. För övrigt vill man ju på sina håll gå ännu längre och ha förbud mot användande av manliga arbetare upp till 18 år. Det är emellertid ett önskemål, som jag ej ansett mig kunna biträda. Jag anser att man bör vara tillfredsställd med att återföra lagstiftningen till vad som gällde före år 1931. Jag vågar därför hemställa till andra kammaren, om den icke borde följa Kungl. Maj:t i denna sak och bifalla propositionen.

Herr Sandström: Endast några repliker till herr statsrådet.

Herr statsrådet anförde siffror beträffande ungdomsarbetslösheten. Han visade att antalet av de i industrien sysselsatta minderåriga sedan år 1931 minskat från 41,000 till 34,600. Det är naturligtvis fullständigt riktiga, ehuru beklagliga siffror. Det betyder en minskning av 6,400. Om vi ej haft dessa bestämmelser i arbetsskyddslagen som i dag äro föremål för behandling skulle ungdomsarbetslösheten givetvis ännu mera ha ökats. Antalet av de sysselsatta skulle då ytterligare hava minskat, på grund av att dessa ungdomar icke skulle kunnat användas i denna skiftesgång. Man skulle således härigenom fått ännu mera ogynnsamma siffror.

Sedan var det fråga om dessa 3,000 familjer. Detta antal återfinnes i bilagan till handlingarna, så man kan ju räkna med att det rör sig om någonting ditåt. Herr statsrådet säger, att dessa familjers ekonomi skulle försämrans om bara deras 16-, 17-åringar sysselsattes i industrien i skiftgång. Men dessa familjer få ju självfallet en ökad inkomst genom vad barnen förtjäna. Jag förutsätter, att de få fortsätta sitt arbete vid 18 års ålder. Vi kunna ju i detta fall se på den lyckliga staden Borås, som herr statsrådet talade om

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
där ju en stor del av vår textilindustri hör hemma. Där finns det ju enligt herr statsrådets uppgift ingen arbetslöshet. Således ha ungdomarna även i 18-årsåldern där fått arbete. Utskottets förslag är därför, det vidhåller jag, fördelaktigare för dessa familjer, särskilt för dem, som bo i Borås och vars medlemmar ha anställning i textilindustrien.

Det är sant, att textilindustrien har haft goda konjunkturer, men man befarar ju tyvärr, att det nu skall bli en vändning till det sämre. Det föreligger också ganska stora förutsättningar för att en dylik försämring kommer till stånd. Det är väl då mindre välbetänkt, att just när man befarar en sådan ogynnsam utveckling, vidtagna sådana lagändringar, som Kungl. Maj:t föreslagit. Här har det talats om, att det är arbetarna själva, som begärt denna ändring. Det är alldeles riktigt, att man på sätt och vis kan säga, att det är arbetarna själva, som begärt denna ändring. Det är nämligen textilarbetarförbundet, som tagit initiativet. Man har där anställt en omröstning, en votering om saken och sedan har man kommit med denna framställning. Jag undrar, herr statsråd, hur det skulle gått, om man gjort omröstningen på annat sätt, om man till exempel vänt sig till familjefäderna och frågat dem, huruvida de ville vara med om att ändra lagen så, att deras barn icke kunde vinna anställning i textilindustrien. Då tror jag, att de skulle svarat nej. Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Jag tror, att den föregående talaren överdriver ärendets proportioner. Det är naturligtvis icke fråga om att förhindra ungdomarna att komma in i textilindustrien. Den uppfattningen kunde man nästan få av det senaste yttrandet av herr Sandström. Det är här endast fråga om, att de ej få användas vid skiftarbete. Så fort det ej är fråga om skiftarbete, kunna de ju beredas arbete. De bli läringar och få öva upp sig i industriarbete. Om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag, hindrar man således ej textilindustrien från att mottaga minderåriga i arbete.

Herr **Thorell**: En av fördelarna för barn och ungdomar på landet har alltid ansetts vara, att de tidigt kunna sättas i arbete för att utbildas för sitt kall och därigenom tidigt få lära sig arbetets nytta och glädje. När det gäller denna sak tycks det vara annorlunda. I textilindustriförbundets yttrande i denna fråga säger arbetsgivaren i detta fall: »För de minderårigas utbildning är det av väsentlig betydelse, att de i god tid få börja deltaga i arbetet. Därigenom uppövas deras handlag, de få tillfälle att följa de olika arbetsprocesserna, de få blick för olika förekommande slag av arbeten samt vana och 'känsla' att handskas med garner och annat material ävensom förtrogenhet med förekommande maskiner, även om de icke betjäna desamma». Det tycks således åtminstone på ett område inom industrien gälla detsamma som gäller för landsbygden.

Nu har man från olika håll framhållit, att det skulle vara så särskilt besvärligt för flickorna att få börja sitt arbete klockan fem på morgonen. Så har i tider, som gått, alltid varit fallet med flickor, både hemmadöttrar och andra, som arbetat i ladugårdarna på landet. Jag har för min del ej på något sätt kunnat märka, att det har skadat dem att de gått upp så tidigt på morgonen. Jag skulle knappt tro, att det för 16-, 17-års flickor inom industrien skulle vara särskilt ohälsosamt att lägga sig i tid på kvällen och gå upp tidigt på morgonen. Tvärtom tror jag att det ur många synpunkter vore ganska nyttigt.

När vi stannade för att flickor i åldern 14—15 år icke skulle få användas

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
i detta skiftarbete, så var det därför, att socialstyrelsen särskilt påpekat, att den åldern var en synnerligen ömtålig ålder. Då vi velat skydda flickorna i den åldern, ha vi gått med på den här saken. Jag tror emellertid icke att 16-, 17-åringarna kunna betraktas såsom barn. De vilja helt säkert icke själva heller betraktas som sådana. De kunna nog gott stå ut med att användas i skiftarbete tidigt på morgonen, utan att därigenom utsättas för några som helst risker i det ena eller andra hänseendet.

Herr Sandström: Endast ytterligare ett par ord till herr statsrådet. Det var fråga om de här ungdomarna, som hava sysselsättning i textilindustrin, men som icke användas i skiftarbetet. Att sådana finnas hörde vi av herr Hermansson. Men dessa ha ju redan arbete å dagskiften och detta arbete består i diverse handräckning och annat lättare arbete, som mera har att göra med expeditionen än med tillverkningen. Man behöver ej i denna debatt inblanda denna kategori, som ej beröres av den föreslagna lagändringen. De ungdomar, som enligt regeringsförslaget icke vidare skulle få användas uti tvåskiftsarbetet, d. v. s. vid själva tillverkningen, kunna sålunda ej i stället beredas platser å dagskiftet, enär där redan förut alla platser, som kunna skötas av minderåriga, redan äro fullt besatta. Ett bifall till regeringsförslaget skulle alltså, som jag tidigare anfört, föranleda ökning uti ungdomsarbetslösheten.

Herr Hermansson: Bara ett par korta repliker till herr Thorell, som citerade textilförbundets yttrande, där det säges, att det är nödvändigt att de unga i god tid komma in i yrkesarbetet, för att förvärva den nödvändiga yrkesskickligheten. Härpå vill jag svara, att jag har på textilarbetarhåll gjort mig underrättad om att man inom textilindustrin beräknar en lärotid på mellan 3 och 6 månader för att förvärva den nödvändiga yrkesskickligheten. På grund därav anser jag det också självklart, att den där invändningen ej kan tillmätas någon större betydelse.

Herr Thorell gjorde vidare vissa jämförelser mellan de unga arbetarna i jordbruket och inom industrien. Jag ber att få påpeka, att det i jordbruket icke förekommer något skiftarbete, även om pojkar och flickor få stiga upp ganska tidigt på morgonen för att börja sitt arbete. Men det är dock ett regelbundet arbete och lika vecka efter vecka. Tiden för nattvilan blir då också densamma. Skiftarbetet är ju däremot oregelbundet. Det sker på olika tider under olika veckor, och det är den omständigheten, som är av vikt vid bedömandet av den föreliggande frågan.

Fru Nordgren: Herr talman! Gentemot herr Thorell vill jag säga, att det är en oerhörd skillnad mellan lantarbete och industriarbete. När det gäller lantarbete är detta visserligen hårt och tungt, men på samma gång är det dock ett friskt och sunt arbete. I industrien däremot, särskilt när det är fråga om skiftarbete, gå vederbörande till sitt arbete på olika tider under dygnet och till ett arbete, som både när det gäller textilindustrin och annan industri, ofta är ganska hälsofarligt. Man kan därför icke göra jämförelser härvidlag.

Jag hör ej till dem, som äro rädda för att människorna skola arbeta. Tvärtom, tycker jag att arbete är nyttigt och gott. Men en ordnad, regelbunden och icke för lång arbetstid är ur alla synpunkter bäst, och jag måste säga, att det icke är lämpligt att flickor i en ålder, som för dem är ganska ömtålig, arbeta i industrien på oregelbundna tider. Därför är det behöfligt med lagligt skydd för dem.

Man har här uttalat farhågor för att flickorna skola bli arbetslösa. Jag förstår ej dessa farhågor, ty det kan ju konstateras, att det på en hel mängd

Ang. ändrad lydelse av 14 § 3 mom. lagen om arbetarskydd. (Forts.)
 arbetsområden, som ligga kvinnorna nära, såsom t. ex. husligt arbete, råder
 brist på arbetskraft. Risken för arbetslöshet för de unga flickorna i
 dessa åldrar är därför inte stor. Det kan naturligtvis finnas ett visst berätti-
 gande, när man säger, att det är lyckligt att flickorna komma in i arbetet, när
 de äro i de yngre åldrarna, för att därigenom tidigt kunna bibringas yrkes-
 skicklighet. Så vitt jag kan förstå kan dock den saken ordnas, även om man
 får förbud för unga flickors användande i skiftarbete. Herr talman, jag ber
 därför att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner
 dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts i
 ämnet avlåtna proposition; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava
 utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes
 likväl av herr Hermansson, i anledning varav efter given varsel följande vote-
 ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskot-
 tets förevarande utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna propo-
 sition.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-
 sitionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning
 av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-
 propositionen. Herr Sandström begärde emellertid rösträkning, vadan vote-
 ring medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 89 ja och 85
 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget andra lagutskottets utlåtande,
 nr 35, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i fattigvårds-
 lagen m. m.

*Ang. vissa
 ändringar i
 fattigvårds-
 lagen m. m.*

Vid först skedd föredragning av *punkten A*, beträffande frågor om de all-
 männa bestämmelserna rörande hemortsrätt i fattigvårdslagen och barnavårds-
 lagen samt om fattigvårdens och barnavårdens förstatligande, erhöles på be-
 gäran ordet av

Herr **Paulsen**, som anförde: Herr talman! Visserligen äro de av mig av-
 givna motionerna avstyrkta av utskottet, men motiveringen är sådan, att,
 efter vad jag inhämtat, finansministern anser sig kunna få med dem under
 de redan igångsatta utredningarna. Syftet med motionerna är sålunda vunnit,
 varför jag endast har att uttala min tillfredsställelse häröver.

Vidare yttrades ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan blev av kam-
 maren bifallen.

Ang. vissa ändringar i fattigvårdslagen m. m. (Forts.)

Härefter föredrogs *punkten B*; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Vidare föredrogs *punkten C*, beträffande frågan om rätt till fattigvård för arbetsföra personer, vilka till följd av arbetslöshet äro nödlidande. Därvid yttrade

Herr Spångberg: Herr talman! Det råder stor ovisshet och oklarhet bland fattigvårdsstyrelserna rörande behandlingen av de arbetslösa, framför allt de ensamstående arbetslösa. En del fattigvårdsstyrelser anse sig överhuvud taget inte ha någon rätt att lämna hjälp till dylika. Vi ha därför föreslagit i den motion vi väckt, att riksdagen skulle besluta ett sådant tillägg till 1 § fattigvårdslagen, att personer, som äro nödlidande på grund av arbetslöshet, skola ha rätt till hjälp genom fattigvård.

Utskottet har lämnat en redogörelse rörande gällande bestämmelser om hjälp till arbetslösa, och anför kungörelsen om statsunderstödd verksamhet eller det s. k. AK-eländet. Jag skall inte gå in på någon redogörelse för hur det ligger till med behandlingen av de arbetslösa på detta område — det är allmänt känt och hör inte hit i detta sammanhang — men vad jag vill fastslå är, att verkningarna av denna s. k. arbetslöshetshjälp icke äro sådana, att alla arbetslösa bli hjälpta. De flesta ställas utanför och kunna inte erhålla hjälp på den vägen. Vad sedan utskottets hänvisning till arbetslöshetskassorna beträffar, skall jag inskränka mig till att konstatera, att arbetslöshetskassorna på det område det här gäller fullständigt sakna betydelse. De arbetslösa ha därför i mycket stor utsträckning att vända sig till fattigvårdsstyrelserna för att erhålla hjälp, och det är där det råder en sådan förvirring. Vi ha för vår del påpekat i motionen såsom vår uppfattning, att fattigvårdsstyrelserna redan nu borde vara skyldiga att lämna understöd även till ensamstående, nödlidande arbetslösa, detta på grund av formuleringen av § 23, som stadgar, att fattigvårdsstyrelse har att sörja för att den som vistas inom samhället och finnes i behov av fattigvård erhåller sådan. Vi ha påpekat, att en del fattigvårdsstyrelser nog också göra detta, men att andra däremot icke tro sig ha rätt och i vissa fall sakna vilja att hjälpa och därför säga, att de icke ha någon rätt att hjälpa.

Vi ha vidare påpekat, hurusom lagens oklarhet i detta fall åstadkommer, att överordnade myndigheter, som i övrigt anse, att den arbetslöse nog skulle ha hjälp innan han brytes ned, då han på grund av arbetslöshet är nödlidande, icke i sin tur anse sig ha rätt att ålägga en oförstående eller ovillig fattigvårdsstyrelse att hjälpa en arbetslös i här anförda fall. Det är därför, herr talman, som vi ha yrkat på en ändring av fattigvårdslagen.

Jag måste ju erkänna, att utskottet har behandlat motionen med en viss välvilja. Jag skulle naturligtvis ha önskat, att motionen bifallits, men jag skall gärna erkänna, att jag på visst sätt ändock har fått det syfte, som vi med motionens väckande ha önskat komma till, uppfyllt. Jag tänker då inte så mycket på utredningen, som utskottet föreslår skall företagas. Jag tänker närmast på, att det ändå i utskottets utlåtande fastslås, att den arbetslöse har rätt till understöd, och jag vill särskilt till protokollet ha anført det. Jag citerar det ur andra lagutskottets utlåtande, sidan 19: »I praxis har sedan länge erkänts, att fattigvård enligt 2 § må utgivas i anledning av arbetslöshet och att sådan fattigvård jämväl må lämnas direkt till den arbetslöse.» Och vidare: »I övrigt torde böra nämnas, att 2 och 23 §§ upptaga bestämmelser om att fattigvårdssamhälle och fattigvårdsstyrelse hava att ombesörja, att den som finnes vara i behov av fattigvård erhåller sådan.»

Ang. vissa ändringar i fattigvårdslagen m. m. (Forts.)

Jag har, herr talman, med det anförda och särskilt med tanke på vad som i utlåtandet finnes anført, vilket väl blir riksdagens uttalande, velat i detta sammanhang understryka fattigvårdsstyrelsernas skyldighet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna D—F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 20.

Slutligen föredrogs punktvis andra lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner om ändring i fattigvårdslagens bestämmelser om barns försörjningsplikt m. m.; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 21.

Herr talmannen meddelade, att hans excellens herr statsministern tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde den 24 dennes ämnade besvara herr Osbergs interpellation angående gottgörelse åt en förening av fiskberedare i Bohuslän för förlust, orsakad genom det allmännas ingripande i utövandet av medlemmarnas näring.

§ 22.

Herr *Ström* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 234, med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 802, bordlades.

§ 23.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till återbäring av viss del av erlagd stämpelavgift för John och Antonie Rettigs museifonder till Gävle stad;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för adjunkten vid navigationsskolan i Göteborg S. A. G. Svensen Melbye att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna viss tjänstgöring; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande av billigare biljettkostnader för sjöfolk vid resor till och från hemorten i vissa fall;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av väckt motion angående tullen å kortregisterskåp;

nr 27, i anledning av väckt motion om viss jämkning i tulltaxans bestämmelser om impregnerad presenningsvävnad;

nr 28, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för kappsäckslås, attachélås m. m.;

nr 29, i anledning av väckta motioner om ökat tullskydd för knappar av stennöt eller palmadum; och

nr 30, i anledning av väckta motioner om ökat tullskydd för tygskor med lädersula, om tilläggstull för tofflor samt om minskat tullskydd för sammet, belagd med vadd, som fastsatts genom stickning eller på annat sätt;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion angående befrielse för mindre bemedlade uppfinnare från erläggande av vissa patentavgifter;

nr 31, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för statsbidrag till avlöning av vissa befattningshavare vid polisväsendet;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 kap. 15 §, 27 kap. 11 och 15 §§ samt 30 kap. 45 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i kungörelsen angående handel med farmaceutiska specialiteter; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion, II: 28, angående strängare restriktioner i fråga om utländska studenters rätt att studera och avlägga examina vid svenska universitet och högskolor m. m.; och

nr 9, i anledning av väckt motion, II: 31, om införande av lämplig trafikundervisning i skolorna.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

§ 25.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Löbbo	under 3 dagar fr. o. m. den 23 april,
› <i>Andersson</i> i Grimbo	› 3 › › › 24 ›
› <i>Hansson</i> i Vännäsby	› 8 › › › 25 › och
› <i>Vougt</i>	› 2 › › › 25 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.